

§ 1 Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

§ 2 Ang. säkerhets- och nedrustningsfrågorna

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara dels herrar *Bohmans* (m) och *Takmans* (vpk) den 16 oktober framställda interpellationer, nr 98 respektive 108, dels herr *Wijkmans* (m) den 23 oktober framställda interpellation, nr 127, och anförde:

Herr talman! Herr Bohman har frågat mig hur jag ser på de resultat som uppnåtts eller kan komma att uppnås under det avslutande arbetet inom konferensen för säkerhet och samarbete i Europa och vilken linje Sverige kommer att följa under konferensens slutskede i de frågor där enighet ännu ej nåtts.

Herr Bohman har vidare frågat mig hur jag ser på det läge som nedrustningsfrågorna – inte minst på kärnvapenområdet – kommit i under det senaste året och vilka åtgärder regeringen anser det möjligt vidta i detta avseende.

Herr Takman har frågat mig om jag är beredd att ge en utförlig redogörelse för den nuvarande situationen beträffande icke-spridningsavtalet i fråga om kärnvapen, IAEA:s kontrollsystem, Sveriges underavtal med IAEA och dess tillämpning samt de åtgärder regeringen förbereder för att bidra till en framgång för NPT-konferensen 1975.

Herr Wijkman, slutligen, har frågat mig om jag är beredd redogöra för vilka initiativ i FN och andra internationella organ som den svenska regeringen planerar för att snabbt driva på arbetet mot en internationell kontroll av det fredliga utnyttjandet av kärnkraften, i första hand beträffande det klyvbara materialet samt anläggningarnas fysiska skydd och säkerhet.

Jag avser att besvara de framställda frågorna i ett sammanhang.

Först skall jag i korthet redovisa min syn på de aspekter av den internationella utvecklingen, som beröres av interpellanterna. Det senaste årets allvarliga kriser i Medelhavsområdet och Mellersta Östern har utan tvivel ökat den internationella oron. Man har fått illustrationer av hur lokala konflikter kan störa och försvåra de ledande stormakternas långsiktiga strävanden till avspänning. Nya lokala krig kan inte uteslutas. Bristen på resultat i de internationella nedrustningssträvandena är också ägnad att framkalla pessimism. Samtidigt växer världens ekonomiska problem. Det gäller särskilt den allvarliga livsmedelssituationen, ener-

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

giproblemen, den kraftiga inflation som drabbat många länder och den bristande stabiliteten på valutaområdet. Vilka konsekvenser dessa ekonomiska svårigheter kan få för den internationella politiska utvecklingen låter sig i dag inte överblickas. Risken för ökad politisk labilitet understryker vikten av att uppnå internationella samarbetslösningar av de ekonomiska problemen.

Samtidigt bör man inte bortse från de positiva förändringar som ägt rum i den internationella bilden under senare år. Kortsiktiga bakslag behöver inte bryta en långsiktig trend. Medan många iakttagare under ett tidigare skede ansåg ett krig mellan Förenta staterna och Sovjetunionen sannolikt, torde i dag ytterst få regeringar ansluta sig till en sådan bedömning. De båda supermakterna har alldeles påtagligt övergått från en politik av konfrontation till en politik av förhandlingar. Deras strävanden att nå överenskommelser till ömsesidig nytta sträcker sig över ett omfattande fält. Samarbetsavtal sluts i en rad olika ämnen på både högre och lägre nivå.

För världen i stort är supermakternas förhandlingar om begränsning av kärnvapenrustningarna av särskild betydelse. Redan det faktum att de numera förhandlar om rustningsfrågor av synnerligen ömtålig karaktär är beaktansvärt. Samtidigt bör man ha klart för sig att dessa förhandlingar är mycket komplicerade och att det knappast finns anledning att vänta sig avgörande resultat i en nära framtid. Av allt att döma har dock de två makterna ett starkt intresse inte endast av att minska krigsriskerna utan också av att hålla tillbaka kostnaderna för sina kärnvapenrustningar. Också beslutet att förhandla om ömsesidiga styrkereduktioner i Europa är i sig självt betydelsefullt. Men inte heller här finns det skäl att förutse ett snabbt genombrott, eftersom en mängd olika intressen måste avvägas mot varandra. Långsamheten i förhandlingsprocessen utgör inget bevis för bristande vilja att nå resultat.

Förbundsrepubliken Tysklands överenskommelser med Sovjetunionen, Polen och Tyska demokratiska republiken har utgjort ett viktigt inslag i de senare årens avspänningspolitik. Ur svensk synpunkt är denna del av avspänningspolitiken uppenbarligen av särskild betydelse. Den fullföljes av den ombildade västtyska regeringen. Jämsides därmed utvecklar andra västeuropeiska stater sina förbindelser med Östeuropa. Utvecklingen mot ett alleuropeiskt samarbete går trögt men har inte avstannat. Det finns allmänt taget ingen anledning att hävda att den internationella avspänningsprocessen skulle ha avbrutits.

Jag övergår här efter till att besvara den första av herr Bohmans frågor.

Den europeiska säkerhetskonferensen (ESK) har utvecklats till en omfattande och minutiös kartläggning av säkerhetspolitiska, ekonomiska, kulturella och humanitära problem i Europa samt villkoren för samarbete mellan stater med olika samhällssystem och ideologi. Detta arbete har visat sig vara betydligt mer tidskrävande än någon förutsåg. Särskilt gäller detta arbete inom den s. k. tredje korgen, där frågorna om informationsfrihet och mänskliga relationer behandlas. Anledningarna till för-

seningen är flerfaldiga. Det är givetvis svårt att fånga in Europas historiska och dagspolitiska realiteter i formuleringar och förslag som tillfredsställer alla de 35 deltagarländerna med deras olika traditioner och samhällsskick. ESK behandlar inte enbart de under efterkrigstiden dominerande östvästfrågorna. I mycket konkret mening behandlas även andra frågor av vitalt intresse för många deltagarländer.

Även om man stött på många svårigheter bör inte de hittills uppnådda resultaten underskattas. Detta gäller kanske främst de frågor som rör det ekonomiska, industriella och tekniskt-vetenskapliga samarbetet samt inom miljövårdsområdet.

Av speciellt intresse för de alliansfria staterna är ESK:s behandling av de militära förtroendeskapande åtgärderna, bl. a. förvarningar vid manövrar och större öppenhet beträffande de militära budgeterna. Sverige har därför tillsammans med övriga alliansfria länder lagt fram preciserade förslag härom. Det är med beklagande jag måste konstatera att svårigheterna att uppnå tillfredsställande resultat synes stora. Vi följer emellertid mycket noga arbetet på detta område tillsammans med övriga alliansfria stater.

Sverige har stort intresse av att ESK så snart som möjligt avslutas på ett för alla parter tillfredsställande sätt. Vi kommer även fortsättningsvis att i realistisk anda verka för lösningar som står i samklang med våra demokratiska och humanitära traditioner.

Vi kommer även att understryka vikten av att finna lämpliga former för en uppföljning av den europeiska säkerhetskonferensens resultat. Under konferensen har samlats en fond av erfarenheter som vi bör ta vara på. Det är ett svenskt intresse att även fortsättningsvis få tillfälle att inom en större krets av stater förklara vår egen politik och framföra vår uppfattning om den framtida utvecklingen i Europa.

Jag övergår nu till den andra av herr Bohman ställda frågan, nämligen den som rör läget på nedrustningsområdet.

Även jag måste med beklagande konstatera att nedrustningsarbetet i Genève och i FN för närvarande inte gör några påtagliga framsteg. I en värld kännetecknad av hunger och fattigdom spenderas i dag 220 miljarder dollar om året på rustningar. Sveriges möjligheter att påverka utvecklingen är självfallet begränsade. Samtidigt ter det sig angeläget att vi utnyttjar de möjligheter vi faktiskt har. Vi måste tålmodigt och utan att förtrötta hela tiden verka pådrivande på stormakterna. Kravet på konkreta nedrustningsåtgärder måste hållas levande utan att kravet på realism eftersätts. I denna riktning kommer Sverige att fortsätta sitt aktiva agerande i Genève och i New York, där nedrustningsdebatten i generalförsamlingens första utskott just i dag avslutas.

De tre interpellationerna har samtliga berört faran för spridning av kärnvapen. Jag finner det därför angeläget att särskilt uppehålla mig vid icke-spridningsavtalet och därmed sammanhängande problem.

Icke-spridningsfördraget, som den 19 augusti 1968 undertecknades och den 9 januari 1970 ratificerades av Sverige, har i dag undertecknats av

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

106 stater och ratificerats av 83. Fördraget har sålunda rönt en vid men inte allmän anslutning från världens stater.

En första och uppenbar svaghet är att kärnvapenmakterna Frankrike och Kina inte anslutit sig. Detsamma gäller Indiën, som efter kärnladdningsexplosionen i maj måste hänföras till en särskild kategori, mellan kärnvapenstater och icke-kärnvapenstater, utanför fördraget. Ett antal andra stater, som har kärnteknisk kapacitet och därför i princip redan nu eller på sikt har möjlighet framställa kärnladdningar har inte heller biträtt fördraget. Länder som Argentina, Brasilien, Chile, Israel, Pakistan, Spanien och Sydafrika har inte ens undertecknat fördraget medan t. ex. Egypten, Japan, Förbundsrepubliken Tyskland, Italien, Belgien, Nederländerna, Luxemburg och Schweiz undertecknat men inte ratificerat fördraget. När det gäller de sist nämnda västeuropeiska staterna är emellertid ratifikationsförfarandet inlett.

Icke-spridningsfördraget föreskriver internationell kontroll genom det i Wien stationerade atomenergiorganet IAEA:s försorg av all fredlig kärnenergiverksamhet i till fördraget anslutna icke-kärnvapenstater. Kontrollen syftar till att klarlägga att klyvbart material används för fredliga syften, och således förhindra att stater framställer kärnladdningar i det fördolda. IAEA kan härvid endast registrera och anmäla avvikelser från fördraget. Staterna skall för ändamålet ingå avtal med IAEA. Organisationen har avslutat förhandlingar med 47 stater om sådana avtal, varav 35 är i kraft. Internationell kontroll kan åstadkommas även på annan grund än icke-spridningsfördraget, antingen bilateralt mellan stater eller genom IAEA:s försorg. I det senare fallet kan kontrollen fås att i praktiken överensstämma med den som förutses under icke-spridningsfördraget.

Vad jag nu har sagt innebär att även om kontrollavtal med IAEA enligt icke-spridningsmodellen inte ännu har ingåtts är det klyvbara materialet i många fall likväl föremål för IAEA-kontroll. Detta gäller bl. a. Sverige, som från början haft bilateral amerikansk kontroll av klyvbart material som levererats från Förenta staterna, dvs. i praktiken så gott som allt klyvbart material som finns i landet. Sedan 1972 utövar IAEA denna kontroll i Sverige. Detta sker under ett trepartsavtal mellan Sverige, Förenta staterna och IAEA. Sakförhandlingarna om ett kontrollavtal av icke-spridningstyp mellan Sverige och IAEA har slutförts och ett avtal paraferades den 4 september i år. Avtalet kan undertecknas och därmed sättas i kraft sedan det godkänts, för svensk del, av Kungl. Maj:t och, för IAEA:s del, av organisationens styrelse.

Alla till buds stående medel måste prövas för att förhindra spridning av kärnvapen. Granskningskonferensen för icke-spridningsfördraget, som enligt avtalets föreskrift äger rum i maj 1975, erbjuder ett viktigt tillfälle för en sådan diskussion.

Självfallet bör då undersökas om åtgärder kan vidtas för att effektivisera själva fördraget. Regeringen anser emellertid att fördraget redan i nuvarande form tjänar ett omedelbart och väsentligt syfte. Det har nämligen ännu inte inträffat att en avtalspart anskaffat kärnladdningar eller kärn-

vapen i strid mot fördraget. Det saken i stället gäller är att förmå vederbörande stormakter att infria sina förpliktelser i fråga om kärnvapennedrustning m. m. enligt artikel VI i fördraget samt att övertala de ännu utanförstående staterna att ansluta sig till fördraget. Avtalets kontrollmetodik bör kunna effektiviseras utan att den därmed blir onödigt betungande och opraktisk. Modern data- och instrumenteringsteknik bör kunna utnyttjas.

Men även utanför fördragets ram kan och bör åtgärder vidtas. En möjlighet är att söka förmå stater, som inte anslutit sig till fördraget, att likväl godta IAEA-kontroll av hela sin kärnenergiverksamhet. Till en sådan utveckling försöker Sverige bidra.

Liksom herr Wijkman finner jag det angeläget att åtgärder också vidtas för att öka det fysiska skyddet av nukleära anläggningar och av det klyvbara materialet i lager eller under transport. Ökat skydd av nukleära anläggningar innebär att man kan minska sabotagerisker och förebygga stöld av klyvbart material. Därigenom förhindras bl. a. att s. k. subnationella grupper – terrorister, gangsterligor och liknande – kommer över klyvbart material för att därav framställa kärnladdningar. Eftersom klyvbart material åtkommet i ett land kan användas i terrorsyfte i ett annat, är ett internationellt avtal i ämnet angeläget. Det bör innehålla överenskomna minimikrav i här berörda avseenden, med möjlighet, självfallet, för en stat att nationellt införa ännu strängare bestämmelser.

Att döma av uttalanden vid IAEA:s nyligen avhållna generalkonferens inser ett betydande antal stater nödvändigheten av en sådan överenskommelse. Sverige avser att med kraft verka för att en sådan snart kommer till stånd.

Herr Wijkman hävdar också att internationella regler bör utarbetas beträffande kärnkraftanläggningarnas dagliga drift, exempelvis med avseende på personalens utbildning. Det förefaller mig nog som om alla länder som vill utnyttja kärnkraften i eget intresse inser att det här för krävs högt utbildad och kunnig personal. Av betydelse i sammanhanget är det inom IAEA pågående arbetet för att utöka den utbildningsverksamhet som organisationen redan bedriver samt för att utarbeta säkerhetsnormer för kärnkraftanläggningar.

Av vad jag nu har sagt framgår att kärnkraftsutbyggnaden runt om i världen kommer att ställa oss inför stora problem. Kraftreaktorerna kommer att producera avsevärda mängder plutonium. Även om detta plutonium inte är detsamma som vapenplutonium torde det dock kunna användas för tillverkning av kärnladdningar. Vi måste se bortom ickespridningsfördraget och därtill omedelbart knutna avtal. Så till exempel bör undersökas om genom ökade forskningsinsatser förutsättningar kan skapas för användning av plutonium som bränsle redan i dagens kraftreaktorer. Vidare bör prövas möjligheten till internationella uppbyggnadsanläggningar. Regionalt kan man tänka sig samma slags anläggningar ägda av flera stater gemensamt. Sådana projekt skulle, som jag ser det, ha fördelen att möjligheterna att avleda plutonium från fredlig

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

användning skulle minska. Slutligen kan man överväga att ställa delar av den civila bränslecykeln under någon form av internationell förvaltning.

Jag är självfallet medveten om att denna typ av förslag reser ett antal problem. Ett internationellt handhavande av klyvbart material kräver ju en betydande överföring av suveränitet från staterna till en internationell organisation. Samtidigt krävs att organisationen blir sådan att den på ett tillfredsställande sätt kan ta på sig ansvaret för att, på staternas territorier, handha bränslecykelns alla komplicerade moment.

Det är uppenbart att det jag senast berört måste ses som arbetsuppgifter på lång sikt. Sverige har emellertid, i nedrustningskommittén i Genève och just i dessa dagar i FN:s generalförsamling genom ett anförande av statssekreterare Inga Thorsson, inlett den internationella diskussionen i detta ämne. Som kärnvapenfri stat vill vi samarbeta både med andra kärnvapenfria stater och med kärnvapenmakterna för att lämna vårt bidrag till att hindra kärnvapenspridningen, ett av tidens stora problem.

Herr BOHMAN (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikesministern för svaret på min interpellation.

I morgon möter Förenta staternas nye president Gerald Ford den sovjetiska kommunistpartiledaren Leonid Bresjnev vid den sovjetiska Stilahavshamnen i Vladivostok. Mötet utgör ytterligare ett led i förbindelserna mellan de två supermakterna. Att dessa båda makters ledare regelbundet kan träffas, att konsultationer förekommer dem emellan och att förhandlingar förs även om mycket känsliga problem utgör en bekräftelse på att vi i dag kan diskutera relationerna mellan supermakterna i helt andra termer än vad vi kunde göra för ett tiotal år sedan. Att dessutom formliga avtal i betydelsefulla frågor kan träffas dem emellan bekräftar ytterligare den förbättring som världsläget i detta hänseende undergått.

Men detta är bara den ena sidan av den politiska världsbilden. Den andra företer oroande – ja, t. o. m. mycket oroande – drag som blivit alltmer påfallande under det senaste året. I Mellanöstern ligger spänningen på en oförändrat hög nivå. Nästan dagliga attacker och terroraktioner kännetecknar spänningsläget. Ingen av kammarens ledamöter lär våga kategoriskt avskrika risken för ett nytt förödande krig in på Europas knutar när som helst. Cypernkonflikten har bekräftat hur ett till synes avspänt läge plötsligt kan flamma upp i en intensiv konflikt. Att i båda dessa fall krigshandlingarna inte utvidgats till storkrig mellan flera nationer har närmast berott på att de återhållande krafterna visat sig vara starkare. Hur länge så kan vara fallet kan ingen av oss i dag bedöma.

Samtidigt brottas den utvecklade världen med alltmer svårbemästrade problem. Vi kan inte bortse från risken för att den ekonomiska obalans som i dag kännetecknar stora delar av den industrialiserade världen kan få så besvärande konsekvenser att också den politiska stabiliteten äventyras.

De väldiga globala problem som den enorma överföringen av kapital till de oljeproducerande länderna medför är allttjämt olösta. De förslag som hittills förts fram om ett fast internationellt samarbete för att lösa världens försörjnings- och bytesbalansproblem har långt ifrån mött den enighet som problemens storlek och svårighetsgrad förtjänar.

FN:s nyligen avslutade världslivsmedelskonferens i Rom har klart dokumenterat risken för omfattande svältkatastrofer i den tredje världen under de närmaste åren. Att sådana katastrofer förutom oändligt mänskligt lidande också kan leda till politiska och utrikespolitiska omvälvningar i dessa regioner är mera sannolikt än osannolikt. Den indiska halvön utgör ett exempel på ett sådant område där riskerna är oroande.

I vår egen del av världen, i det Europa av vilket Sverige blivit alltmer beroende, har det tidigare önsketänkandet om avspänningspolitikens fruktbara konsekvenser fått vika för en mer verklighetsnära inställning. Bedömningarna i dag är mycket mera balanserade än tidigare inför vad som uppnåtts, för vad som kan komma att uppnås och vad som uppenbarligen inte kommer att kunna förverkligas. Tydligast framträder denna förändrade grundsyn kanske i Västtyskland. Besvikelsen blev här en nästan oundviklig följd av de högt ställda förväntningar som skapades av den Brandtska östpolitikens inledande framgångar. Visst kommer den västtyska östpolitiken att fortsätta – det är ett europeiskt intresse att så sker – men det är likväl ett faktum att den i dag brottas med ökande svårigheter. Många av de problem som man tidigare trodde sig kunna lösa står fortfarande olösta. Och utsikterna till ytterligare framgångar förefaller i dag vara begränsade – tyvärr mycket begränsade.

Det är, herr talman, mot bakgrunden av vad jag här mycket kortfattat skildrat som jag genom min interpellation har velat rikta riksdagens uppmärksamhet på de förhandlingar som pågår i Genève inom ramen för konferensen om samarbete och säkerhet i Europa. Efter de förhoppningar som väcktes till liv under förberedelsearbetet i Helsingfors för något år sedan, har förhandlingarna visat sig bli betydligt mera komplicerade och avsevärt mera långdragna än vad man tidigare väntat sig. De har därmed också blivit mindre intressanta. Det avspeglas tydligt i massmedias bevakning av vad som händer där nere. Även här i kammaren har konferensen rönt mycket begränsad uppmärksamhet. Och hos allmänheten torde kännedomen om konferensen och om förhandlingarnas förlopp vara nästan obefintlig. Detta gör det desto mera viktigt att vi – dvs. Sveriges riksdag – diskuterar vad som händer och vilken uppfattning som vårt land skall förfäktas i de olika frågor som förekommer på konferensens dagordning.

Jag har, herr talman, i tidigare utrikesdebatter fört fram mitt partis synpunkter på konferensen. Ingenting har inträffat som vederlagt de argument för en svensk linje som jag då hävdade. Vad jag nu säger får alltså delvis betraktas som en påminnelse om de grundläggande tankegångar som redan framförts från vårt håll.

I dag bryter sig i Genève diametralt skilda uppfattningar om Europas

framtid. För Sovjet har den helt avgörande målsättningen varit att säkra ett västligt erkännande av existerande gränser i Europa, med andra ord av den sovjetiska intressesfären. Man har alltså velat konservera det Europa som utgör en produkt av det andra världskriget och skedet därefter fram till det kalla krig som man nu säger sig vilja göra slut på. För Västeuropa har syftet varit ett annat och i vissa hänseenden motsatt. Målet har inte varit att bevara det bestående i och för sig, utan att låsa upp de lås mellan folken som den hittillsvarande utvecklingen har medfört. Ett erkännande av status quo måste alltså förenas med vidgade möjligheter till fredlig samvaro i ordets djupaste mening mellan folken – och mellan människorna – på den europeiska kontinenten. Det är långsiktig förändring av det kalla krigets Europa som man eftersträvat i väst.

Det är framför allt de här motsättningarna mellan ett mera ytligt och ett mera djupgående, ett mera kortsiktigt och ett mera långsiktigt avspänningsbegrepp – något förenklat uttryckt – som har lett till att säkerhetskonferensens förhandlingar nu i stort sett har stagnerat. En starkt bidragande orsak är naturligtvis att öst i stort sett redan har fått vad öst ville ha. Väst har däremot inte förmått öst till de eftergifter som man bedömt som nödvändiga och som man ansåg utgöra en förutsättning för redan gjorda uppoffringar. Status quo i Europa har säkrats. Men för den frihet och rörlighet som väst ansett utgöra oundgängliga element i en uppgörelse om status quo har Sovjet visat ett massivt ointresse.

Då jag i mitten av oktober framställde min interpellation hoppades jag fortfarande att det skulle bli möjligt att slutskedet av konferensen skulle kunna inledas mot årets slut. I dag vet vi inte ens om den redan försenade tidsplanen kommer att hålla. Det vore knappast förvånande om fredskonferensen inte kunde avslutas förrän någon gång framemot sommaren 1975.

Som jag redan framhållit har det efter Helsingforsöverläggningarna kommit att ställas stora förväntningar på säkerhetskonferensens arbete och resultat. Äntligen har det yppat sig – har många menat – möjligheter att som ett led i en långsiktig avspänningspolitik åstadkomma en verklig förändring i den europeiska situationen. Äntligen skulle det bli möjligt – har man hoppats – att riva ner åtminstone några av de barriärer som under några olyckliga decennier skilt olika delar av den europeiska kulturvärlden från varandra. Äntligen skulle man i varje fall på vissa punkter kunna bryta ner den Berlinmur som kommit att framstå som sinnevärldens uttryck för de ideologiska motsättningarna mellan Europas två världar.

Sådana förhoppningar har varit mest uttalade hos författare och intellektuella. Det är framför allt i den alleuropeiska intellektuella världen som man starkare än på andra håll upplevt den amputering av europeisk kultur och europeisk civilisation som Berlinmurar, taggtrådsstängsel och kulturella tullgränser kommit att utgöra.

Ett exempel på reaktionen och förväntningarna inom dessa grupper utgör den appell som 17 av de främsta författarna i den demokratiska

världen för några månader sedan riktade till säkerhetskonferensens regeringar. De krävde konkreta förbättringar i de mänskliga och kulturella kontakterna i *hela* Europa. Alla aspekter av social och intellektuell kommunikation mellan konferensens stater måste höjas till en mycket högre nivå. De uttryckte sin förvissning om att "ingen bestående säkerhet kan uppnås i Europa utan att alla regeringar respekterar de enskilda individernas rättigheter eller mer intensiva och obehindrade utbyten i fråga om kulturella, informativa och mänskliga kontakter". Det rör sig – framhöll författarna – "inte om något ingripande i enskild stats inre angelägenheter, utan snarare om ett allmänt accepterande av principen att säkerhet och samarbete i Europa kräver respekt för mänskliga rättigheter och ett nedrivande av de barriärer som så länge på ett konstlat sätt har delat denna kontinent".

Undertecknarna var: Heinrich Böll, Friedrich Dürrenmatt, Pierre Emmanuel, Günther Grass, Graham Greene, Eugene Ionesco, Leszek Kolakowski, Siegfried Lenz, Mary McCarthy, Norman Mailer, Arthur Miller, Harold Pinter, Denis de Rougemont, John Updike, Vercours, Per Wästberg, Angus Wilson.

De intellektuella står inte ensamma. Hos alla de folk som upplevt det kalla krigets mörker, hos alla dem som kommit i kontakt med intoleransen och den bristande förståelsen för fri kulturell skaparkraft och åsiktsfrihet och för politisk yttrandefrihet och rörelsefrihet, finns det en intensiv längtan efter ett friare och öppnare Europa. Och på botten ligger självfallet också medvetandet om att den långsiktiga avspänning som ger förutsättningar för en fredlig alleuropeisk samexistens inte kan förverkligas *mellan* folken utan frihet *inom* folken.

Det finns i vårt land de som hävdar att det inte kan anses vara något "svenskt nationellt intresse" att de enskilda medborgarna i det ena eller andra europeiska landet tillförsäkras de friheter som bl. a. garanteras i den europeiska konventionen om de grundläggande mänskliga rättigheterna. Skall vi nå resultat i avspänningsarbetet, får vårt land – brukar det heta – inte lägga sig i hur andra länder respekterar dessa grundläggande rättigheter. Och sådana tankar brukar föras fram även om man är klart medveten om att stater i öst som undanber sig sådan utomstående inblandning själva i sin praktiska politik alltför ofta bryter mot denna princip, exempelvis i sina kontakter med kommunistpartier världen över.

Men oberoende härav – herr talman – måste självfallet den internationella principen om icke-inblandning i andra länders angelägenheter respekteras i umgänget de europeiska nationerna emellan. Det vore lika föfångt som felaktigt att tro att Sverige genom diplomati och statskonst skulle kunna ändra sådana länders styresskick som vi själva inte accepterar.

Och det är *inte* detta som debatten – min debatt i varje fall – egentligen handlar om. Det är mera fråga om en bedömning av själva avspänningsbegreppets innebörd och om vår och hela svenska folkets syn på möjligheten att på sikt garantera frihet, fred och säkerhet för Europas folk.

Är det med andra ord möjligt att bygga stabilitet och en varaktig fred på ett samarbete inom ett Europa där det i betydande utsträckning förekommer hårda begränsningar i enskilda människors rörelsefrihet och där yttranderätt och information är underkastade sträng censur? Finns det inte risk för att en avspänning som inte samtidigt eftersträvar en lättnad i dessa hänseenden kan bli en avspänning som avskaffas snabbare än den skapats? Först om avspänning och fred är förankrade inom varje enskilt europeiskt land och bärs upp av de enskilda europeiska medborgarna, har vi lagt en stabil grund för vår kontinents framtida utveckling.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag nu, liksom tidigare, tillmäter just behandlingen av dessa problem – den s. k. tredje korgen – så stor betydelse för det europeiska säkerhetsarbetet. Och just därför skulle vi gärna vilja höra utrikesministern förklara sig beredd att på den svenska regeringens vägnar ansluta sig till detta vidare och mera långsiktiga sätt att betrakta de europeiska säkerhetsfrågorna.

Herr talman! I min interpellation gav jag uttryck åt oro inför utvecklingen på nedrustningsområdet och inte minst beträffande den vidare spridningen av kärnvapen. Jag gjorde det bl. a. därför att vi nu fått klart för oss hur svårt det är att nå överenskommelser mellan de båda supermakterna som begränsar deras egna kärnvapenrustningar. Och jag gjorde det också på grund av det som skett utanför avtalets tillämpningsområde.

Även om förväntningarna rörande icke-spridningsavtalet kanske inte varit och nu inte är särskilt högt spända blev besvikelsen massiv, i varje fall i den utvecklade världen, när Indien gjorde sin sprängning av en s. k. fredlig atombomb tidigare i år. Därmed har ännu ett land visat sig ha förmåga att ta steget in i den dyra, exklusiva och farliga atomklubben.

Detta till trots måste man – framhöll utrikesministern i sitt svar – se positivt på fördraget och dess resultat. Samtidigt hävdar utrikesministern att problemet varit att förmå supermakterna att leva upp till sina åtaganden och att genomföra ett totalt stopp även för underjordsprov. Jag skulle med anledning härav vilja anteckna några frågetecken i kanten på hans analys, utan att direkt invända mot de synpunkter han framförde.

Förhåller det sig verkligen så, att det är *supermakternas* kärnvapeninnehav som främst frestar olika icke-kärnvapenstater att leka med tanken att skaffa sig egna kärnvapen? Förhåller det sig inte i stället på det sättet, att det som drivit fram och kan komma att driva fram en ytterligare spridning av dessa vapen är lokala och regionala motsättningar mellan nationer – eller på sina håll ambitioner hos statsledningar att ge sin nation en ledarroll inom en viss del av världen?

Och vidare: Förhåller det sig verkligen på det sätt som utrikesministern låter antyda, att icke-spridningsavtalet även på sikt kan komma att hindra ytterligare spridning? Finns det inte trots avtalet en stor risk för att även

stater som har undertecknat fördraget eller t. o. m. ratificerat det kan komma att frestas att slå in på kärnvapenlinjen, om och när de finner att stater utanför fördraget gör detta?

Sådana frågor – som i dag kanske inte kan besvaras, i varje fall inte med säkerhet – gör det under alla förhållanden ännu mera angeläget för oss i vårt land att lämna vår medverkan till allt som kan bringa de krafter som ligger bakom kärnvapenspridningen under kontroll.

Vi har alla ett gemensamt intresse av att nästan till varje pris försöka hindra en utveckling som medför att våra barns eller våra barnbarns värld blir en värld bestående av allt fler kärnvapenmakter – en värld i vilken hotet om lokala, regionala eller globala kärnvapenkrig hänger som ett damoklessvärd över mänsklighetens framtid.

Jag skall, herr talman, inte fördjupa mig ytterligare i detta väldiga ämne. Jag vill bara påminna om det tankeväckande anförande som fru Inga Thorsson höll här i kammaren under riksdagens allmänpolitiska debatt. Jag instämde i det anförandet och jag har all anledning att fortfarande instämma i det. En del av de frågor som hon berörde kommer herr Anders Wijkman att ytterligare belysa senare i dag.

Det råder, herr talman, i vårt land enighet om den svenska utrikespolitikens inriktning och uppläggning. Detta ger styrka åt vår säkerhetspolitik. Med undantag för vänsterpartiet kommunisterna har riksdagspartierna i sina respektive partiprogram fast bekänt sig till vår alliansfria politik. Med anledning av en moderat partimotion för bara ett år sedan har utrikesutskottet och riksdagen åter bekräftat sin uppslutning bakom grundlinjerna för utrikes- och säkerhetspolitiken.

Men fördenskull får debatten om vårt utrikespolitiska handlande inte avstanna. Enigheten får inte tas till intäkt för underlåtenhet att föra fram kritiska synpunkter, om man har anledning att ifrågasätta det förnuftiga och riktiga i regeringens handlande eller uttalanden. Samstämmigheten i stort får alltså inte leda till att meningsutbytet upphör i olika konkreta frågor.

Olika företrädare för regeringen har under de senaste månaderna sökt föra fram tankegångar som ibland – något oförsiktigt, tycker jag – marknadsförts som ett nytt slags utrikespolitisk doktrin. Enligt denna framställs supermakternas avspänningspolitik som ett hot mot de små staternas intressen. Och Sverige anses vara den stat som främst skall rycka ut till försvar för den intressegemenskap som dessa små stater företräder.

Om nu detta skall betraktas som en ny utrikespolitisk svensk doktrin, förefaller den många gånger alltför förenklad, alltför schematiserad för att verkligen kunna åsättas benämningen doktrin. Men inte desto mindre har tankarna under den senaste tiden förts fram med sådant allvar och i så många sammanhang att det har lett till irriterade reaktioner från bl. a. våra nordiska grannar i både öst och väst.

Läran om att de små staterna står mot supermakterna och att Sverige skall – som det hette i en tidning häromdagen – ”agera spjutspets för de små och mellanstora nationerna”, kan också inbjuda till missupp-

Fredagen den
22 november 1974

Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na

fattningar, till förenklingar och till direkta felslut.

När de två supermakterna tvingade fram vapenvila i Mellanöstern i förra årets oktoberkrig, eller när de ingrep bakom kulisserna som för bara några dagar sedan, var det då exempel på det slags supermaktsuppgörelser över folkens huvuden som Sverige i och för sig motsätter sig? När supermakterna energiskt arbetade på att söka hindra Cyprenkrisen att utvecklas till ett regelrätt krig, kan det betraktas som ett exempel på supermaktsuppgörelser som vi inte vill veta av? USA kritiserades som bekant i stället för att inte ha gjort tillräckligt. Svaren på sådana frågor är med största sannolikhet nej. Och det storkrig som man syftade till att söka förhindra skulle ju utan varje tvivel ha hårt drabbat inte minst de små nationerna.

Är den nya doktrinen bara en lek med ord? Har man verkligen satt sig in vad den innebär? Det är en fråga som jag tycker att utrikesministern Sven Andersson bör besvara.

Det finns många små och medelstora nationer i världen – många olika slags nationer utanför stormakternas sfär. Det är nationer som representerar vitt skilda samhällsskick. Fåtalet av dem är demokratier. Albanien, Uganda, Syd- och Nordkorea, Spanien, Holland och Algeriet är bara några exempel på små eller medelstora nationer. Att dessa länder och många, många andra skulle ha likartade intressen bara därför att de är små eller medelstora, och att de skulle företräda något slags gemenskap samt att de alla skulle befinna sig i farozonen inför supermaktskomplotter, eller att det skulle ligga i vårt lands intresse att framstå som talesmän för dem, är långt ifrån givet, generellt sett.

På FN-dagen den 24 oktober talade utrikesministern om den svenska utrikespolitiken sådan den kommit till uttryck genom vårt handlande inom FN:s ram. Han sökte då klarlägga vad den här nya doktrinen egentligen åsyftade. Den innebär – förklarade han – "ett försvar för småstaterna inför supermakternas tendens att söka överenskommelser över folkens huvuden". Men den innebär samtidigt inte att vi får ta avstånd från dessa strävanden utan tvärtom att vi betraktar dem som utomordentligt viktiga".

Om herr talman, den svenska regeringens nya synpunkter på det utrikespolitiska området inte kan klarläggas bättre och ges en innebörd som verkligen klart kan uppfattas både här hemma och utanför våra gränser – som alltså inte leder till missförstånd – då är det kanske bäst att man inte alls försöker sig på något klarläggande. Sverige skall inte bedriva en utrikespolitik där klarheten döljs i dimmor, eller där det eventuella intresset att inhösta bifall får ersätta en genomtänkt analys.

Belysande för denna tvekluvna utrikespolitik är en del av det svenska anförandet i Mellanösterndebatten i FN:s generalförsamling i går.

Däri hävdas från svensk sida att stormakterna under långa tider kämpat om inflytande i Mellersta Östern och levererat de vapen med vilka de många krigen utkämpats och att de därför har ett klart ansvar för att en slutlig fredlig lösning kommer till stånd. Sverige uttrycker därefter

en förväntan om att stormakterna i samverkan med varandra gör vad som står i deras makt för att underlätta en lösning. Men, tillägges det, att uttala en sådan förväntan innebär *inte* något erkännande av stormakternas rätt till inblandning i små länders angelägenheter. Förväntan har i stället sin grund i den balans- och avspänningspolitik som nu utgör en väsentlig förutsättning för världsfreden.

I detta korta avsnitt har man, herr talman, lyckats med konststycket att samtidigt föra fram flera olika, delvis helt oförenliga ståndpunkter. Man har – för att uttrycka det enkelt – först hårt kritiserat stormakterna för deras spel i Mellanöstern, och det må man göra. Man har därefter *bett* dem att blanda sig i de små ländernas angelägenheter, något som de i samma stycke förklaras *inte* ha rätt till. Jag tror uppriktigt sagt, herr utrikesminister, att Sverige inte vinner respekt på något håll genom det slagets "blandade" deklamationer.

För en del år sedan, då man på officiellt svenskt håll verkligen strävade efter att utmejsla klara linjer för vårt utrikespolitiska handlande, höll dåvarande utrikesexcellensen – det hette så på den tiden – Torsten Nilsson ett anförande inför Paasikivi-samfundet. Det var den 11 mars 1965. Han strök däri under Sveriges goda möjligheter till fruktbar kommunikation med utvecklingsländerna och framhöll att det i FN-sammanhang stundom hände att dessa länder och Sverige intog "besläktade ståndpunkter". Han angav praktiska exempel på värdet av en sådan samverkan. Men han strök också starkt under de stora skiljaktigheter som förelåg mellan den svenska politiken och de ståndpunkter som många av de nya staterna i Afrika och Asien företrädde. De kallar sig, sade han bl. a., "neutralistiska". "I den mån begreppet 'neutralism' innebär, att vederbörande stat skulle vara förpliktad till något slags ideologisk neutralitet", förklarade Torsten Nilsson, "kan det självfallet inte tillämpas på ett land som Sverige, med vår fasta förankring i den västerländska demokratis idéer. Om 'neutralism' betyder, att man i princip anser alla militärallianser vara av ondo och vill förmå andra stater att bli neutrala, kan Sverige inte heller betecknas som 'neutralistiskt'. Vi har ingen ambition att påverka andra staters allianspolitik eller att framhäva den svenska politiken som förebildlig för andra. – – Men hur starkt vi än sympatiserar med kolonialfolkens frigörelse, kan vi inte finna", sade han till sist, "att Sverige har skäl att ansluta sig till sådana politiska riktlinjer som är resultat av dessa länders speciella problem."

Nu *behöver*, herr talman, naturligtvis inte den nya politiska "doktrin" som jag här har apostroferat innebära att man bryter med den självständiga, oberoende och efter vårt eget bedömande från fall till fall tillämpade alliansfria politik som Östen Undén tidigare och Torsten Nilsson i det av mig återgivna uttalandet bekände sig till. Men just därför vore det värdefullt om utrikesminister Sven Andersson ville ge kammaren besked om, i vad mån de klarläggande uttalanden som gjordes 1965 om den svenska utrikespolitikens inriktning och som vid flera tillfällen har understrukits här i riksdagen, fortfarande äger full och hel tillämplighet.

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

Det är, herr talman, en aspekt av stormaktssamarbetet som jag själv anser vara betydelsefullare än de aspekter som regeringen skjutit i förgrunden – betydelsefullare därför att den direkt angår vårt eget land och vårt eget lands säkerhet. Jag har tidigare i olika sammanhang berört den frågan, och dess betydelse motiverar att jag på nytt påminner om den.

Jag syftar på den omständigheten att supermakternas handlande kommit att alltmera kännetecknas av att egna realpolitiska intressen skjutits i förgrunden på bekostnad av moraliska och ideologiska motiv. Och ju mer bundna av egna realpolitiska intressen supermakterna blivit, desto större handlingsfrihet kan de befaras kräva eller tillskansa sig inom områden där deras intressen inte direkt kolliderar. Deras strävanden efter att undvika konfrontationer sinsemellan kan alltså leda till att den inbördes toleransramen vidgas och att fördragsamheten från den enes sida gentemot den andres åtgärder kan öka. Även utan maktpolitiskt samförstånd kan därmed osäkerheten i världen öka, liksom också riskerna för och trycket på enskilda mindre stater i utsatta lägen.

Detta är en realitet i avspänningen och det nya samförståndet mellan de stora som kan direkt påverka Sveriges säkerhetspolitik, framför allt därför att vi befinner oss i en gränzson mellan supermakternas intressen. Den aspekten borde, tycker jag, tillmätas större uppmärksamhet i regeringens uttalanden än vad som hittills har varit fallet.

Jag ber till sist åter att få tacka utrikesministern för svaret.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag är tacksam för den översikt som utrikesministern här har lämnat om säkerhet och samarbete i Europa, om nedrustningsfrågorna och om ansträngningarna att hejda spridningen av kärnvapen.

Jag skall i stort sett här hålla mig till de frågor jag ställde i interpellationen, men jag kan inte underlåta att säga att herr Bohman har fantiserat fritt om den inställning som vänsterpartiet kommunisterna har till den alliansfria politiken. Vi sluter självfallet upp bakom den.

Det fanns i det långa anförande herr Bohman höll ett par punkter som jag tycker var positivt intressanta. Den ena behandlade supermakt doktrinen – denna märkliga kinesiska uppfinning, som också har kommit till användning här och som jag, från kanske helt andra utgångspunkter än herr Bohmans, finner ytterligt anmärkningsvärd. Den andra punkten rörde kärnvapenhotet. Där tror jag att vi för en gångs skull kan vara helt ense: kärnvapen gör ingen skillnad mellan kapitalister och arbetare, mellan konservativa och socialister.

Men när herr Bohman därförut talade om frihet var det iögonfallande hur han lyckades förbigå den "frihet" som råder i Chile, i Brasilien, i Saigonjuntans område och i många andra länder i Latinamerika, Afrika och Asien som räknas till den s. k. fria världen och där USA-imperialismen och andra borgerligt demokratiska imperialiststater har makten – den indirekta makten och ibland också den direkta.

Det är självklart att spridningsfrågan – det var den fråga som jag ställde – inte helt kan isoleras från den allmänna situationen. Avspänning och samarbete mellan de ledande stormakterna och inom en allt vidare krets av stater med olika sociala system bör minska riskerna för spridning av kärnvapen.

Utrikesministern visade på den positiva förändring som ägt rum i den internationella bilden under senare år. I svaret nämns med all rätt Förbundsrepubliken Tysklands överenskommelser med Sovjetunionen, Polen och Tyska demokratiska republiken som varit på en gång viktiga inslag i avspänningspolitiken och utgjort förutsättningen för en fortsatt avspänning och normalisering av de mellanstatliga förbindelserna i Europa och hela världen.

Man skulle vidare kunna nämna en serie multilaterala och bilaterala avtal, som vart och ett och tillsammans fått avgörande betydelse. Till de förra hör 1959 års Antarktisavtal, som förbjuder all militär verksamhet i Antarktis, 1963 års avtal om förbud mot kärnvapenprov i atmosfären, som hade en utomordentligt stor betydelse, 1967 års avtal om den yttre rymden, 1972 års havsbottenavtal och 1972 års avtal om förbud mot utveckling, produktion och lagring av bakteriologiska vapen.

Det avsnitt av utrikesministerns svar som handlar om relationerna mellan de två stormakterna USA och Sovjetunionen ger, tycker jag, en balanserad tolkning av detta skeende och dess betydelse. Det är ju en väldig förändring som har ägt rum från det kalla krigets tid till dagens situation, från, som det formuleras i det aktuella svaret, "en politik av konfrontation till en politik av förhandlingar". Utan denna systematiska förhandlingsverksamhet och de överenskommelser – låt vara begränsade – som den resulterat i skulle situationen i världen utan ringaste tvivel ha varit ännu farligare och osäkrare än den nu är.

Mina frågor gällde ett delproblem, ett utomordentligt viktigt sådant. De gällde 1968 års avtal om förbud mot spridning av kärnvapen – hur detta avtal verkat och verkar på det internationella planet och, mera specifikt, vad svenska regeringen har gjort, gör och kommer att göra för att tillämpa och främja detta avtal.

Det kärnprov som Indien genomförde den 18 maj i år aktualiserade i särskilt hög grad oron för vart världen egentligen är på väg – trots den serie av deklARATIONER som gjordes, bl. a. av premiärminister Indira Gandhi den 27 maj, om att det var en fredlig kärnsprängning och att kärnenergin i Indien aldrig skulle användas för annat än fredliga ändamål. Men det väckte oro. Man hade väl på många håll räknat med att fem kärnvapenmakter var tillräckligt och fem för mycket, och här visade det sig nu att en sjätte kunde använda denna teknologi. "Efter Indien, vem blir nästa medlem i kärnklubben?" – så var en rubrik formulerad i en amerikansk tidning den 28 maj. Ett tjugotal stater anses ha samma möjligheter som Indien att inom ett decennium tillverka sina egna kärnvapen, och av dessa tjugo har endast tretton undertecknat icke-spridningsavtalet och endast sju har ratificerat det.

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

Till dem hör Israel och Egypten som Nixonadministrationen lovade bistå med kärnreaktorer och klyvbart material. I andra fall kan man fråga sig om icke-spridningsavtalet under nuvarande förhållanden ger ett betryggande skydd. Enligt Le Figaro den 19 november har franske ministern för industri och forskning under sitt nu pågående besök i Teheran tecknat avtal om leverans av två kärnreaktorer, var och en på 900 megawatt. De utgör, enligt tidningskorrespondensen, "första delen av ett mera vidsträckt program, som kan innebära uppförandet av fem reaktorer eller mer". Iran har anslutit sig till icke-spridningsavtalet, och deras officiella deklARATIONER tidigare tyder på ett intresse att se det universellt tillämpat. Frankrike står som bekant utanför icke-spridningsavtalet. Vad som är intressant och illavarslande beträffande det franska kontraktet är att det bekräftar att USA:s officiella politik i fråga om avtalet inte tycks vara bindande för de USA-baserade multinationella företagen. Det franska bolaget Framatome, som bygger kärnreaktorerna i Frankrike och nu också skall leverera de två till Iran, ägs till 51 procent av den franska gruppen Creusot-Loire och till 45 procent av amerikanska Westinghouse. Samma kontrakt förutser, enligt korrespondensen i Figaro, ett intimt samarbete mellan Frankrike och Iran i fråga om bränslecykelns industri, nämligen för att exploatera de uranfyndigheter som kan göras i Iran eller en gemensam exploatering av fyndigheter i ett tredje land.

I fråga om Nixonadministrationens löften till Egypten och Israel blev det en kraftig reaktion i kongressen, och enligt en uppgift i New York Times har State Departement krävt att båda länderna skall lägga de kärnkraftsanläggningar de nu har och dem som de kommer att få under IAEA:s – Internationella atomenergiorganets – inspektion, inte bara det klyvbara material de skulle få från USA. "Det idealiska skulle vara", heter det i New York Times ledare den 6 oktober i år, "om kärnbistånd inte alls lämnades till Egypten och Israel som inte accepterat icke-spridningsavtalet".

Indien, som ju inte heller undertecknat icke-spridningsavtalet, lär ha fått sitt plutonium för kärnsprängningen i våras från en relativt liten kanadensisk forskningsreaktor, och den kanadensiska regeringen har protesterat mot denna användning och förklarat den vara en kränkning av 1971 års avtal mellan de båda staterna. USA har stoppat leveranserna av uranbränsle till Indien tills den indiska regeringen på ett tillfredsställande sätt förklarar sin politik, hette det i en korrespondens i International Herald Tribune den 9 september. I en senare korrespondens i samma tidning – den 18 september – sades det att Indien var berett att försäkra att inget bränsle som erhålls från USA kommer att användas för kärnexplosioner.

Men vad skulle resultatet bli om Iran i strid mot icke-spridningsavtalet började använda sina resurser för militära ändamål. Frankrike är inte bundet av detta avtal, och erfarenheterna visar att de som haft regeringsmakten i Frankrike sedan åtskilliga år varit föga nogräknade i sina val av handelspartners på det militära området. Så länge ett land inte

är självförsörjande på material och teknologi går det att använda sanktioner, dvs. underlåta att skicka nya utrustningar, reservdelar och klyvbart material. Men vad händer när ett land blir självförsörjande på allt detta? Och vad händer när ett leverantörsland står utanför icke-spridningsavtalet eller kringgår det med hjälp av sina multinationella företag i denna bransch?

Uppmärksamheten har hittills koncentrerats alltför ensidigt på plutonium och de stora lager av detta klyvbara material som kan bli resultatet av den snabba utvecklingen av kärnkraften. Detta problem kräver en snabb lösning, något som antytts i utrikesministerns svar. Det är ett besvärligt strålskyddsproblem, särskilt när det blir fråga om större kvantiteter. Och det kan bli ett mycket allvarligt problem från fredsbevarande synpunkt. Bästa sättet att oskadliggöra plutonium är att använda det som reaktorbränsle, och det är nödvändigt att detta blir gjort överallt och utan onödigt dröjsmål så att inga lager hinner samlas.

Men man bör därför inte glömma att uran-235 är lika användbart som plutonium för bombtillverkning. Och anrikat uran kan tillverkas utan reaktorer. Anledningen till att man från början satsade på plutonium för USA:s militära program var, om jag inte minns fel, att det var lättare att kemiskt skilja plutonium från uran än att separera de två isotoperna uran-235 och uran-238 från varandra. I det förra fallet har man att göra med två grundämnen, i det senare fallet två isotoper av samma grundämne. Nu finns välkända metoder för isotopseparering, och spridningen av kunskaper är naturligtvis svårare att hindra än spridningen av teknisk utrustning och klyvbart material.

Därför måste de *politiska* åtgärderna bli av fundamental betydelse. Utrikesministerns svar belyser hur viktigt det är att den internationella konferensen om icke-spridningsavtalet i maj 1975 blir en kraftsamling för att få snabba och universiella åtgärder till stånd. Enligt svaret har icke-spridningsavtalet undertecknats av 106 stater och ratificerats av 83, men endast 47 stater har avslutat förhandlingarna med IAEA om underavtal för kontroll av icke-spridningsavtalets tillämpning, och endast 35 av dessa underavtal är i kraft. En första och uppenbar svaghet är, som utrikesministern konstaterar, att kärnvapenmakterna Frankrike och Kina inte anslutit sig och att också Indien ställt sig utanför. Samma gäller länder som Argentina, Brasilien, Chile, Israel, Pakistan, Spanien och Sydafrika. Några av dessa länder har både klyvbart material och en utvecklad teknologi, och deras ledningar har visat att de kan underlåta att ta någon som helst hänsyn till vad dessa vapen kan ställa till med.

Det är viktigt att Sverige fortsätter med en aktiv politik i fredsbevarande syfte. Överallt i världen är det känt att vi hör till det lilla fåtal länder, som behärskar hela utvecklingskedjan genom att vi inom landets gränser har stora uranfyndigheter, en högt utvecklad reaktorindustri och ett stort antal tekniska och vetenskapliga kadrer på det kärnfysikaliska området. Överallt i världen vet man också att vi kategoriskt avskrivit alla planer på att engagera oss i kärnvapenproduktion. De svenska representanterna

Fredagen den
22 november 1974

Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na

kan därför – tillsammans med de övriga nordiska ländernas representanter – spela en betydande roll i ansträngningarna inte bara för att stoppa spridningen av kärnvapen utan också för nedrustning och avspänning.

Det uppslag om regionala anläggningar för uppbyggnad av nukleärt material som framfördes av Inga Thorsson inför FN:s generalförsamlings första utskott den 19 november och som berördes i svaret här hör till dem som kan bli en god grund för icke-spridningsavtalets effektivisering. I utrikesministerns svar fäste jag mig också vid möjligheterna att utnyttja modern data- och instrumenteringsteknik. Ett argument för att undervärdera IAEA:s kontrollsystem har som bekant varit att det är opraktiskt och personalkrävande och följaktligen ineffektivt.

President Kekkonens kända förslag om Norden som en kärnvapenfri zon och liknande förslag beträffande Indiska oceanen och Medelhavsregionen bör med all kraft stödjas.

Vid de årliga FN-debatterna om Internationella atomenergiorganets rapporter är det tre punkter som man brukar diskutera, nämligen tekniskt bistånd till utvecklingsländerna, tillämpningen av icke-spridningsavtalets kontrollsystem och kärnkraftens inverkan på miljön. En rad utvecklingsländer har varken vattenkraft, kol eller olja, och vi vet hur hårt många av dem har drabbats av de höga oljepriserna. I tal efter tal i dessa FN-debatter värdas om bistånd med kärnkraftsanläggningar, klyvbart material och teknisk expertis för att man skall få energi till nya industrier, konstbevattning för jordbruket, järnvägskommunikationer och andra trängande civila ändamål. I senator Adlai E. Stevensons stora artikel i oktobernumret av *Foreign Affairs* finns det åtskilliga intressanta synpunkter på denna spridning av reaktorer och klyvbart material. "De multinationella företagen måste hindras från att kringgå kontrollen genom att lämna licens eller på annat sätt etablera tillverknings- och uppbyggnadsanläggningar hos nationer som inte står under kontroll", säger han. Effektiva sanktioner måste utvecklas. Sådana sanktioner skulle innefatta bl. a. klyvbart bränsle, reservdelar och datamaskiner. Som en sista utväg skulle man, säger senator Stevenson, tillämpa brett verkande ekonomiska sanktioner.

Senator Stevenson har på intet sätt gjort sig känd som någon duva under sin tidigare karriär, men i denna artikel förklarar han att "en realistisk SALT-överenskommelse med Sovjetunionen sannolikt mer än något annat skulle bidra till att minska betydelsen av kärnvapen". Han menar att kärnvapen då inte länge skulle bli någon statussymbol för någon stat. Han anser också att USA borde dra tillbaka alla kärnvapen som är stationerade utomlands.

Märkligt nog har denna enorma spridning av kärnvapen spelat en mycket liten roll i de senaste årens debatt i Sverige. Det har talats mycket om verkliga och hypotetiska risker med kärnkraften för fredligt bruk men nästan ingenting alls om de enorma verkliga risker som kapprustningen på kärnvapenområdet innebär.

Hundratusentals människor har svultit ihjäl de senaste två åren, och

hundratals miljoner är undernärda och många kommer att svälta till döds de närmaste månaderna. Också i det perspektivet är det fruktansvärt med detta militära slöseri. Världens rustningsutgifter, därav en mycket stor del till kärnvapen, var i 1970 års kurs 126 miljarder dollar år 1955, 159 miljarder dollar 1965 och 207 miljarder dollar 1973. I år blir det tydligen 220 miljarder dollar enligt utrikesministerns svar. En nedskärning av rustningsutgifterna med bara 10 procent, som Sovjetunionen har föreslagit, skulle – om pengarna gick till den underutvecklade världen – rädda dem som annars kommer att svälta ihjäl och också räcka till för en snabb ekonomisk utveckling i de stater där de styrande har en känsla för folket och inte i första hand för att berika sig själva.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Först vill jag tacka utrikesministern för svaret på min interpellation. Debatten här rör den internationella situationen i vid bemärkelse, men jag skall i likhet med herr Takman begränsa mig till det område som just min interpellation gällde, dvs. kontrollen av kärnvapen och det klyvbara materialet.

Det är, herr talman, ingen hemlighet att kärnvapenarsenalen i världen skulle räcka till för att många gånger om utrota allt liv på vår planet. Det är heller ingen hemlighet att dessa kärnvapen dagligen och stundligen finns monterade för att snabbt kunna utlösas i form av angrepp mot befolkningscentra och militära anläggningar. Vi har hamnat i en s. k. terrorbalans som för vart år blir åtminstone kvantitativt alltmer uppskruvad. I detta läge måste det vara en huvuduppgift att på alla sätt söka dämpa den vidare kapprustningen samt att naturligtvis hindra att kärnvapen sprids utanför den s. k. kärnvapenklubben. Jag vill i det sammanhanget instämma med herr Takman i det som han sade i slutet av sitt anförande, att debatten här hemma under senare år uteslutande har kommit att handla om olika – som herr Takman uttryckte det – hypotetiska risker i samband med den civila kärnkraften. De flesta tycks ha glömt bort den enorma kärnvapenarsenal som finns lagrad på olika håll i världen och också glömt bort de stora mängder av framför allt plutonium som finns lagrat, relativt bristfälligt, sedan årtal av militära kärnvapenprov. Det är en mängd plutonium och högaktivt avfall som vida överstiger den mängd som hittills har producerats från civil kärnkraft.

Den s. k. kärnvapenklubben består i realiteten numera av sex medlemmar. Indien har visserligen deklarerat att dess sprängning i våras endast hade fredliga syften, men det råder väl knappast något tvivel om att indierna i dag är kompetenta att framställa även kärnladdningar. Över huvud taget visar det skedda hur farligt det är att legitimera s. k. fredliga kärnsprängningar. Dessa går knappast att skilja från icke-fredliga, och man måste starkt ifrågasätta om s. k. fredliga kärnvapensprängningar har något meningsfullt syfte.

Det s. k. NPT-avtalet slöts för att söka begränsa kärnvapenspridningen.

Fredagen den
22 november 1974

Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na

Vidare innebar avtalet att staterna förband sig att ställa sin civila kärnkraftsproduktion under internationell kontroll. Själva avtalet var ett steg på rätt väg. Sedan gäller det att söka se till att målsättningarna också uppfylls.

Som statsrådet framhåller i sitt svar kan vi inte vara nöjda med vad som skett. Tre av kärnvapenstaterna, om vi inkluderar Indien, har inte anslutit sig till fördraget. Åtskilliga andra länder står utanför.

Ett nytt moment har kommit in i hela frågan om NPT-problemet. Jag syftar på den fredliga användningen av kärnkraften. I och med expansionen av den civila kärnkraften kommer också mängden klyvbart material i omlopp att starkt öka. Detta innebär också att – som vi har hört här i flera inlägg – förutsättningarna för framställning av kärnvapen påverkas. Hittills har få länder haft tillgång till det dyrbara materialet. I morgon kommer ett trettio-tal, kanske ännu flera länder, att genom sina kärnkraftverk ha klyvbart material – i första hand anrikt uran – inom sitt lands gränser.

Nu är det, herr talman, definitivt inte samma sak att producera kärnkraft som att tillverka kärnvapen. När man tillverkar kärnvapen så är det i själva verket en mycket dyr och krånglig väg att gå över civil kärnkraftsproduktion. Det räcker för övrigt inte att ha tillgång till kärnkraftverk. Nationen i fråga måste därutöver besitta tillgång till en uppberedningsanläggning för att kunna framställa lämpligt vapenbränsle. Och en sådan anläggning är både besvärlig att konstruera och mycket dyrbar. Vad herr Takman nämnde i det sammanhanget förtjänar att understrykas, nämligen att det i dag torde vara betydligt enklare och också billigare att framställa kärnladdningar med utgångspunkt i uran 235. Jag tror inte att det är en överdrift att påstå att det i dag finns en teknik som på relativt kort tid och med relativt små insatser i form av pengar jämfört med tidigare möjliggör en framställning av mindre kärnladdningar.

Det sagda hindrar inte att vi, när det gäller den civila kärnkraften, måste konstatera att mängden klyvbart material ökar oroväckande samt att åtskilliga stater i och med kärnkraften får tillgång till teknik och know-how som gör att steget till kärnvapenproduktion förkortas. Vidare råder – så länge vi inte har uppnått kontrollbestämmelser som efterlevs av alla stater som har klyvbart material – stor osäkerhet om hur det klyvbara materialet hanteras, transporteras och lagras.

Jag vill i detta sammanhang gärna citera ur det anförande Inga Thorsson för några dagar sedan höll i New York. Hon yttrade i fri översättning bl. a.: "Vi skulle allvarligt brista i ansvarskänsla gentemot dagens och morgondagens generationer om vi inte gjorde varje försök att genom internationellt samarbete allvarligt söka nå lösningar när det gäller kärnkraftens säkerhetsproblem och hanteringsproblem och de problem som kan förväntas på grund av de kraftigt ökade plutoniummängderna i världen."

Hon slår i sitt tal fast att ingen nation ännu slutgiltigt har utformat

tillfredsställande regler för plutoniumhanteringen, att inget internationellt system för kontroll fungerar tillfredsställande och att vi aldrig kan gardera oss helt mot att det klyvbara material, som är avsett att användas i kärnkraftverk, används för icke avsedda ändamål eller placeras i fel händer. Jag vill starkt understryka vikten av dessa synpunkter och även instämma i de allmänna tankegångar statssekreterare Thorsson gav uttryck för inte bara i detta anförande utan också tidigare under oktober i FN.

Jag är, herr talman, kanske mindre orolig för att terrorister eller småstater skulle framställa kärnvapen direkt ur reaktorbränslet. Försvarets forskningsanstalt har ingående studerat den frågan och praktiskt taget uteslutit den möjligheten. Men plutonium är inte bara farligt i sin egenhet av potentiellt vapenbränsle. Plutonium är dessutom ett utomordentligt giftigt ämne, framför allt vid inandning. Det räcker sålunda med att ämnet kommer på avvägar för att vi skall riskera omfattande skador på människor. Som utpressningsmedel torde plutoniuminnehav vara utomordentligt effektivt.

Om den civila kärnkraften skall expandera till allt fler stater – och det lär den göra – är det nödvändigt, för att inte säga livsviktigt, att stränga regler sätts upp för hanteringen av detta klyvbara material. Det måste vara dels regler för informationsutbyte, dvs. ett rapportsystem till det internationella organet om hur plutonium hanteras och lagras, dels regler för skydd av anläggningar och transporter, dels ock regler för uppbyggnad och avfallsdeponering. I alla dessa sammanhang föreligger nämligen risk att materialet kan komma på avvägar. Dessa frågor kan naturligtvis inte lösas i en hast. Men lösningar måste komma fram steg för steg.

Jag har i min interpellation även vidgat kontrollkravet. Jag menar att det i länder med låg teknisk utveckling är nödvändigt att tvinga fram högsta utbildning och standard när det gäller personalen. I Sverige har vi sedan lång tid know-how och erfarenhet av komplicerade tekniska anläggningar. Detta saknas generellt sett i utvecklingsländerna. Där måste vi alltså bidra med att höja den tekniska standarden och se till att personalen verkligen klarar drift och övrig hantering. Utrikesministern utgår ifrån att staterna av eget intresse skulle se till detta. Det låter vackert rent teoretiskt, men låt mig betvivla att resultaten på alla fronter skulle bli tillfredsställande. Det finns i själva verket alla skäl att känna oro inför bristen på teknologisk erfarenhet i många av de nationer som i dag står i begrepp att utveckla den civila kärnkraften. Här krävs att vi trycker på – inte minst i de fall då Sverige på något sätt är inblandat i själva uppbyggnaden eller driften.

Herr talman! Arbetet för att utvidga NPT-avtalet är betydelsefullt. Det stora ansvar stormakterna har i sammanhanget bör därvid slås fast. NPT-fördraget innehåller bl. a. artiklar som uppmanar främst USA och Sovjet att stoppa sin kapprustning inom detta område. Så länge detta inte sker – och så länge Frankrike, Kina och Indien inte ansluter sig – så länge

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

är det dess värre föga sannolikt att vi får uppslutning från stater som i dag står utanför. Vad som sker mellan stormakterna i detta hänseende är därför av stor vikt.

Jag har ingenting att invända – snarare tvärtom – mot de allmänna synpunkterna i statsrådets svar. Jag är glad över det arbete som framför allt genom statssekreterare Thorsson har utförts i Genève och i FN-sammanhang. Vi är alla överens om angelägenheten av att driva på arbetet. Men jag har några frågor. I dag innehåller IAEA:s fördrag med olika länder inga som helst sanktionsregler. Borde inte detta vara en förutsättning för att verkligen få effektivitet i arbetet? Sådana sanktioner kan utformas på olika sätt. Hur ser statsrådet på det problemet?

Jag vill, herr talman, med anledning av vår egen kärnkraftsdebatt understryka att det problem vi här behandlar är det verkligt allvarliga. Kontrollen av det klyvbara materialet är alltså det stora problemet. Risken för haverier och de tekniska frågorna i samband med förvaringen av det högaktiva avfallet är små i förhållande till de internationella kontrollproblemen. Och dessa kontrollproblem är stora och svåra helt oavsett vårt eget kärnkraftsprogramms omfattning.

Jag vill till slut bara understryka att just detta med kontrollen av det klyvbara materialet och strävandena att begränsa kärnvapnens vidare spridning utgör det kanske viktigaste arbetet på kort sikt när det gäller fred och avspänning i världen. Vad blev nämligen konsekvenserna om småstater i olika konflikttrabbade områden fick tillgång till kärnladdningar? Vad blev konsekvenserna om kärnvapenrustningen fortsatte att sluka miljardbelopp år efter år – och inget slut kommer på denna otäcka kapprustning?

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Vi tycks vara tämligen överens om den del av diskussionen som gäller kärnvapen och kontroll av klyvbart material. Där kan jag helt instämma i det beröm som statssekreterare Inga Thorsson har fått för sina insatser både i Genève och New York och i kammardebatterna här när det gäller att noga följa dessa frågor och medverka till att få fram internationella överenskommelser.

När det gäller övriga frågor som berörs i debatten – framför allt den del som gäller herr Bohmans frågor om den europeiska säkerhetskonferensen – vet jag inte om vi är helt eniga. Jag vill erinra herr Bohman om att vi från svensk sida, redan i Helsingfors och i samband med tillkomsten av den europeiska säkerhetskonferensen, varnade för föreställningar om att det skulle bli snabba och revolutionerande resultat. Utrikesminister Krister Wickman klagade det. Vi var medvetna om att det måste bli svårt för de europeiska staterna att komma överens i dessa för Europa vitala framtidsfrågor och att det kunde ta tid. Jag medger att det har tagit längre tid än vi räknat med, och jag kan dela herr Bohmans uppfattning om tidsschemat. Det kan dröja ända fram till våren innan vi blir färdiga ehuru de senaste veckornas arbete i Genève möjligen tyder

på att det kan gå snabbare. Alla är medvetna om risken för ett misslyckande, och ett misslyckande i förhandlingarna i Genève skulle komma att betraktas som ett avbrytande av avspänningspolitiken i Europa. Ingentenda sidan önskar detta.

Jag är också glad över att herr Bohman realistiskt inser att det är omöjligt i den här etappen av ESK:s verksamhet tänka sig stora förändringar av samhällssystemen i öst. Förväntningarna från väst om att nå stora resultat i korg 3 finns fortfarande. Man försöker i varje fall att i förhandlingarna få överenskommelser om ett omfattande informationsutbyte och möjligheter för idéerna att passera över gränserna från väst till öst och från öst till väst. Men jag tror att det är realistiskt att räkna med att resultaten i korg 3 blir begränsade. Där vi från svensk sida försöker satsa hårdast på, utöver mesta möjliga informations- och kulturutbyte, är de frågor som har med återförening av t. ex. familjer att göra. Vidare verkar vi tillsammans med de andra alliansfria staterna för att åstadkomma en uppmjukning av de nästan totala hindren för resor mellan öst och väst. Vi försöker i denna etapp få fram sådana praktiska resultat och satsar självfallet på en fortsättning av den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen. Vi räknar med att det efter denna andra etapp skall finnas möjligheter att fortsättningsvis verka för att vinna större förståelse för de synpunkter från väst som Sverige naturligtvis i de här sammanhangen också står bakom.

Sedan måste jag säga när det gäller herr Bohmans resonemang om den s. k. nya doktrinen i svensk utrikespolitik – som han kallade det – att jag blev förvånad i varje fall över det sätt varpå herr Bohman citerar mitt tal i Malmö på FN-dagen. Varför tar han bara fram ett par meningar i ett tal då han i några stycken nedanför detta kan få en klar uppfattning om vad det är vi menar? Vi säger att de båda supermakterna i dag på många områden garanterar freden, och detta är bra. Alla vet att den makt och det inflytande och framför allt de vapenresurser de båda supermakterna har gör detta möjligt. Detta har vi inte förnekat, utan det ligger naturligtvis i fredens intresse. Men vad vi har varnat för och bör varna för är, som jag uttryckte det i mitt tal i FN:s generalförsamling, att den politik som supermakterna för också rymmer problem för stater och folk, vilka riskerar att inte få sina legitima intressen tillgodosedda. Avspänningspolitiken är ofullständig så länge den inte angriper grundläggande politiska problem som skapar lokala spänningar och konflikter.

Varför kom Mellersta Östernkriget i oktober 1973? Supermakterna hade garanterat fred från 1967 till 1973. Arabsidan fick inte någon lösning på sina problem trots FN:s beslut och trots resolution 242. De båda supermakterna höll freden i området, men någon lösning av konflikten mellan Israel och arabstaterna kom inte till stånd. Arabstaterna fann då ingen annan väg till nya förhandlingar än nya krigshandlingar. Inga grundläggande problem löstes under mellantiden, och jag tycker det är rimligt att supermakterna, om de garanterar freden, inte skapar ett statiskt tillstånd i världen. Fredssträvandena måste med andra ord kombineras

Fredagen den
22 november 1974.

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

med en strävan att lösa de svåra sociala, ekonomiska och nationella problem som finns i de spänningsområden där man tvingas att bevara freden.

Att Sverige alltid har kämpat för småstaternas rätt mot de stora staterna är ingen ny politik, och jag hoppas att svensk utrikespolitik även i fortsättningen skall hävda de små staternas rätt mot de stora.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall i det här sammanhanget inte ta upp herr Takmans anförande till bemötande. Jag skall bara beröra vad utrikesministern sade till mig.

Det är riktigt att man inte väntade sig så mycket av ESK-förhandlingarna när de började. Men det är också klart att när Helsingforsrundan var slut hade förväntningarna om vad som sedan skulle ske blivit betydligt mera optimistiska. I dag har vi betydligt större anledning att se med pessimism på vad som inträffat än vad vi hade förut. Att arbetet det oaktat skall fortsätta är klart. Att ett totalt stopp skulle innebära ett bakslag för avspänningssträvandena i Europa är alldeles obestridligt.

Vad jag bl. a. åsyftat i mitt anförande är att peka på att även om förhandlingarna leder till resultat, sannolikt ett magert sådant, skall man inte gå och tro att man därmed åstadkommit verklig avspänning i Europa. Man har tagit ett litet, litet steg framåt, men den verkliga avspänningen som vi alla eftersträvar, och som garanterar en fredlig samexistens i Europa, når vi inte med mindre än att vi kan skapa en fri och fredlig samexistens även inom de berörda staterna.

Vad jag ville driva fram med mitt anförande var alltså ett instämmande från utrikesministern om att avspänningsbegreppet och säkerhetsbegreppet har vidare aspekter än de rent formella och kortsiktiga, att däri på sikt också måste innefattas rätt för folken till full rörelsefrihet, garantier för de mänskliga rättigheterna. Det var den innebörden av säkerhets- och avspänningsbegreppet som jag hade hoppats att utrikesministern skulle vara beredd att ansluta sig till. Jag tycker inte att man kan ta hans svar som uttryck för en sådan anslutning.

Sedan frågan om den s. k. nya doktrinen. Ja visst innebär supermaktens maktbalans, samförstånd och agerande över huvud taget problem för de små nationerna. Det har jag ingalunda bestridit. Jag har själv pekat på en aspekt som kan inge oro för vår säkerhetspolitik. Men vad jag har vänt mig emot har varit den nya doktrin som har hävdats under det senaste året och som har gått ut på att de svenska talesmännen för vår utrikespolitik i varje sammanhang starkt har skjutit in sig på att den här avspänningspolitiken innebär en fara, ett hot för de små nationerna. Man har starkt ensidigt framhållit just den aspekten och skjutit undan de andra, de positiva. Genom att man i varenda anförande – ta t. ex. statsrådet Lidboms anförande i FN för en tid sedan – så kategoriskt skjutit in sig på de negativa aspekterna av stormaktssamarbetet samtidigt som man bara hållit dörren på glänt för de positiva, så har man skapat ett tveklivet intryck av vad Sverige egentligen menar och står för.

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

Det är en väldig skillnad mellan den här nya doktrинens förkunnelse och den utomordentligt klarläggande analys som Torsten Nilsson gjorde på Paasikivisamfundet i det tal jag citerade och i vilket man verkligen benade ut hur en oberoende svensk alliansfri utrikespolitik skulle utformas, där man från fall till fall gjorde sina ställningstaganden, och där man utan varje tvekan bekände sin nära samhörighet med den demokratiska världen.

Det är i dessa hänseenden som det har skett en glidning, som det brukar heta. Och osäkerheten om vad Sverige egentligen menar har skapat bekymmer på många håll. Anser vi oss fortfarande böra i första hand förfäktat de ideal som har kommit till uttryck i Europarådets konvention om de mänskliga rättigheterna, den samhörighet som förenar oss med våra vänner i den demokratiska världen, eller skall vi framstå som en apostel för de vitt skilda slag av små stater runt om i världen som i olika sammanhang kan tycka sig utsatta för indirekt eller direkt tryck från supermakterna eller från det samförstånd som råder mellan supermakterna?

Det är den frågan som jag tycker det finns anledning att ställa. Jag fick inget svar på den från utrikesministern. Därför upprepar jag den: Äger fortfarande de synpunkter på svensk utrikespolitik som Torsten Nilsson framförde på Paasikivisamfundet full och hel tillämpighet?

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! När det gäller den europeiska säkerhetskonferensen – det är riktigt att jag inte tog upp det i mitt tidigare anförande – finns det självfallet ett sammanhang mellan avspänningen och hur det framtida Europa kommer att gestalta sig. Jag höll mig till den aktuella situationen, om vad som händer med den fas av ett europeiskt samarbete som vi nu är inne i och som naturligtvis inte begränsas till åren 1972–1974, utan som bara befinner sig i ett inledande stadium. Om det endast blir ett magert resultat, vilket vi väl får räkna med att den andra fasen måste betecknas som – i varje fall blir det inte ett särskilt lysande resultat – så är det ur avspänningssynpunkt bättre än att konferensen bryter samman och det inte blir något resultat alls, vilket skulle vara ett hot mot avspänningen.

Så bedömer jag det i den aktuella situationen, men jag är ense med herr Bohman om att det för framtiden är självklart att vi som tillhör demokratierna i Europa gärna vill att medborgarna i länderna i öst också skall få samma möjligheter till en fri tillvaro i alla avseenden. Att det på sikt skulle påverka möjligheterna till fred i Europa och i världen, det tror jag. Vi skall arbeta för det, men vi skall inte inbilla oss att vi uppnår det resultatet genom den andra fasen av den europeiska säkerhetskonferensen. Det är bättre med en mager förlikning än en fet process, kanske man kan säga.

Herr Bohman ställde en direkt fråga till mig om det tal som Torsten Nilsson höll i Helsingfors. Det talet står jag helt bakom. Jag har en

känsla av att herr Bohman blandar ihop två saker. Vår samhörighet med den demokratiska världen behöver vi ju inte diskutera. Där har väl ingenting hänt i den svenska utrikespolitiken. Vad vi diskuterar – jag tror varken att stormaktslägret eller småstatslägret missuppfattar oss – är om vi som neutral alliansfri stat bör höja vår stämna och säga vad många skulle vilja säga men inte säger, nämligen att förutsättningen för fred och avspänning inte bara är att de stater, som är övermäktiga de små staterna, upprätthåller fred inom ett visst område genom sina väldiga resurser. Vi tycker om freden men vill – och det är där vi anklagar både Amerika och Sovjet – att de själva eller med hjälp av internationella organ samtidigt försöker lösa de grundläggande problem som utgör orsaken till oron på Cypern, i Mellersta Östern och i andra områden av världen.

Jag tror det är viktigt att ett fritt land som Sverige vågar säga detta. Det kan icke vara något fel i att kritisera de makter som t. ex. i Mellersta Östern ställer vapen till båda sidornas förfogande – bättre vapen, mer vapen; en ständig eskalering av möjligheter till krig på hög teknisk nivå – och som har det fulla ansvaret för vad som sker genom deras handlingar, för att de inte mer satsar på att hjälpa till att lösa de grundläggande problem i Mellersta Östern som ständigt gör att det blir krig. Vi vill att de mer än nu förankrar sin aktivitet hos de internationella organen och FN.

Jag kan inte finna att det är någon felaktig svensk utrikespolitik och jag kan framför allt inte finna att det är någon ny svensk utrikespolitik.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Om avspänningsbegreppets reella innebörd är vi nu tydligen i stort sett överens, även om det var svårt att få klart för sig vad utrikesministern egentligen menade.

Utrikesministern säger sig ha svårt att förstå min hänvisning till Torsten Nilssons anförande och framför allt till vad denne yttrat om Sveriges samhörighet med det demokratiska lägret. Men vi får inte glömma bort att alla demokratiska stater i dag har en fri marknadshushållning, det som med vanligt förenklat språkbruk brukar kallas för kapitalism. Om man ensidigt angriper det systemet angriper man också demokratier som företräder det systemet. Vad jag framför allt har reagerat mot är den slarvighet i tanken, i analysen och också i framförandet med vilken den här nya doktrinen ofta presenterats. För att ge ett exempel vill jag återge något av vad statsrådet Lidbom sade inför FN:s generalförsamlings tredje kommitté: "Den ekonomiska imperialismen är i hög grad knuten till stormakterna i den industrialiserade världen, men den är också mycket nära lierad med det privata kapitalet och de multinationella företagens verksamhet. --- Små stater under utveckling beror för sin framtid av främmande kapital. Det kapitalet erbjuds ofta av de stora multinationella bolagen. --- På ett eller annat sätt kommer framtiden otvivelaktigt att planeras, men frågan är: av vem? Detta är en fråga som varje stat

måste ställa sig. Skall nationerna planera efter människornas behov? Eller skall de överlåta planeringen åt de jättekonglomerat som de största multinationella företagen representerar? Enligt min mening kan det bara finnas ett svar på den frågan. Vi måste alltid först och främst ta hänsyn till det allmännas intressen och inte till den privata vinsten. --- De två stormakterna säger sig ha ett särskilt ansvar för freden. I kraft av det ansvaret anser de sig ibland ha rätt att lägga sig i politiken i vilket land som helst i varje hörn av världen.

Den avspänning mellan stormakterna som f. n. råder hälsar vi med tillfredsställelse. Men risken är att stormakterna betraktar varje genomgripande förändring som hot mot lugn och ordning.

Därför finns det i avspänningen ett konservativt element, som tenderar att bevara status quo ---."

Kan någon uttrycka sig mera slarvigt än vad herr Lidbom här gjort? Jag undrar om utrikesministern Sven Andersson verkligen har läst igenom anförandet innan det hölls. Det företer en brist på logisk skärpa och klarhet som är utomordentligt förvånande.

Jag tycker att utrikesministern själv i sitt försvar för den nya doktrinen gjorde sig skyldig till den dualism som jag här kritiserat. Supermakterna skall inte lägga sig i lösandet av konflikter. Men de skall när det gäller Mellersta Östern och Cypern göra mycket mera än vad de hittills gjort. De skall angripa även de grundläggande sociala och ekonomiska problemen ty blott därigenom kan de åstadkomma en lösning även av de rådande militära motsättningarna, hette det ju.

Utrikesministern kritiserade alltså stormakterna för att de inte har gått mycket längre än vad de gjort där ute. Då skulle de ha nått en lösning, menade han. Men hur hänger detta egentligen ihop med den samtidigt framförda icke-inblandningsteorin?

Jag står inte här och försvarar stormakterna eller supermakterna. Tvärtom. Vad jag kritiserar är den brist på logik och skärpa som - av skäl vilka jag inte vill gå in på - har kommit att karakterisera det senaste årets svenska utrikespolitiska deklARATIONER, vilka bryter så kapitalt med de uttalanden som Torsten Nilsson och naturligtvis tidigare Östen Undén gjorde.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Jag tror att herr Bohman har fel när han talar om förändringar i den svenska politiken. Det är förändringar i det internationella läget. De problem som vi diskuterar här var inte aktuella på samma sätt när utrikesministern hette Torsten Nilsson, inte ens när utrikesministern hette Krister Wickman.

Det tal som statsrådet Lidbom höll i FN och som jag visst hade läst och även godkänt har jag visserligen inte framför mig här, men vad Lidbom tar upp där är ju något som har blivit aktuellt under de senare åren i den internationella debatten, nämligen de multinationella företagen och det inflytande som dessa har över en lång rad staters ekonomi. Stats-

rådet Lidbom påpekar att de många tidigare kolonierna, som är fria nu, i sin ekonomi ändå är bundna av bl. a. de multinationella företagen från det gamla moderlandet. Det går nog att ta fram åtskilliga exempel på inte minst detta förhållande. Och det gäller inte bara de amerikanska multinationella företagen utan i hög grad de europeiska från de gamla europeiska kolonialmakterna.

Jag tror inte det är slarvighet i tankegångarna, som herr Bohman påstår, utan jag tror att det är en ganska konsekvent genomförd argumentering, naturligtvis för att påvisa dessa ekonomiska intressen som finns genom de multinationella företagen.

När det gäller stormakternas agerande i Mellersta Östern säger vi både-och, dvs. att stormakterna genom att förse dessa områden med praktiskt taget alla de vapen som finns där och ytterligare öka på vapenlagren tagit på sig ett ansvar som i första hand är stormakternas. Därför är det naturligt att de skall försöka återställa freden. Men det går inte att skapa varaktig fred bara genom att föra nya vapen till dessa områden och sedan försöka att genom diplomatiska påtryckningar år efter år hålla båda parterna stilla med dessa arsenaler av vapen, utan stormakterna måste försöka medverka till en lösning av de grundläggande frågor som gör att det är konflikt i området. Jag kan inte se att det är dualism. Man måste säga både-och när det gäller konflikten i Mellersta Östern.

Herr ULLSTEN (fp):

Herr talman! Den här debatten har som bakgrund en värld i oro, som redan har beskrivits. Situationen i Mellanöstern balanserar återigen på randen av krig. De ekonomiska svårigheterna i oljekrisens spår drabbar land efter land. En halv miljard människor i u-länderna svälter, tio-tusentals dör varje dag.

Många av de oroshärdar som försvunnit från tidningarnas första-sidor har fördenskull inte upphört att vara problem. USA:s trupper har lämnat Vietnam, men vietnameserna har inte fått någon fred. Om Laos och Cambodja skrivs det inte heller särskilt mycket längre, men vore det människornas ofrihet och nöd som räknades borde vi självfallet intressera oss för dessa länder lika mycket som tidigare.

Ändå borde det egentligen inte – för att anknyta till den debatt som utrikesministern och herr Bohman nyss fört – vara oron som sådan som oroar oss. Det är dess orsaker som måste vara det viktigaste. Det är klart att en stabil värld är bättre än en instabil värld. Men jag kan inte anse att vi fördenskull skall ha status quo och lugn som enda mål. Det skulle betyda att vi motsatte oss också sådana förändringar som är nödvändiga för att fler skall få sin frihet, för att fler skall kunna äta sig mätta.

Ändå är det just strävandet efter status quo som i hög grad präglar stormakternas politik. USA och Sovjet har delat in områden av världen i intressezoner, inom vilka de anser sig ha rätt att vaka över en stabilitet som gagnar deras egna politiska och ekonomiska intressen.

Det är de små nationernas och de ofria folkens protester mot de här anspråken från stormakternas sida som är bakgrund till de flesta av efterkrigstidens konflikter.

USA:s och Sovjets krav på hegemoni tar sig naturligtvis olika uttryck.

Den kommunistiska superdiktaturen har demokratin, den fria kritikerätten, den enskildes frihet, som sin främsta fiende.

Vi får en påminnelse om det den 10 december när Alexander Solzjenitsyn kommer till Nobelfesten i Stockholm, förpassad från sitt hemland för att han vågat säga och skriva sådant som de styrande inte vill höra eller se och utan möjlighet att återvända.

Behandlingen av Solzjenitsyn är sovjetsregeringens svar på frågan vad man menar med kulturell frihet och människors rätt att röra sig fritt. Hävdandet av dessa friheter är ett av målen för den avspänningspolitik som diskuteras vid den europeiska säkerhetskonferensen, som det redan talats om i den här debatten.

Jag hoppas, herr talman, att det är tänkt som ett understatement när utrikesministern säger att förhandlingarna i den delen "visat sig vara betydligt mer tidskrävande än någon förutsåg".

Sovjetsystemet kräver lydnad av sina medborgare, inte frihet att vara med och påverka sina egna livsbetingelser. Sovjets närmaste i det internationella umgänget är inte allierade, de är lydstaten.

Den amerikanska utrikespolitiken borde, om USA eftersträfvade att leva upp till sina egna demokratiska traditioner, innebära att man bjöd kommunistdiktaturerna motstånd genom att stärka demokratin i andra delar av världen. Jag håller med herr Bohman om att demokratier skall slåss för demokrati. Men dess värre måste vi konstatera att vi har sett ganska litet av den sortens amerikansk utrikespolitik sedan andra världskriget.

USA:s stöd till Israel är i dag en viktig garanti – kanske den viktigaste – för den judiska statens möjligheter till fortsatt existens.

Men där det passat den amerikanska stormaktens strategiska intressen att stödja diktaturer och passivt åse eller aktivt medverka till demokratiers fall, tycks man inte ha tvekat.

Den vacklande grekiska demokratin kunde ha räddats 1967 om USA valt att ge den sitt stöd. Men det var inte en demokratisk utpost i östra Medelhavet som blev det viktiga. Grekland blev viktigare som bas för den amerikanska medelhavsflottan. Kravet på militär stabilitet dominerade, då som nu, och för det målet framstod Giorgios Papadopolous' överstar som en bättre garant än Giorgios Papandrcous vacklande centerunion.

Att grekerna kunde gå till val för första gången på tio år i söndags, att kommunisterna kom till korta i det valet, att landet är kvar i den västerländska gemenskapen – ingenting av detta har de några andra kämpande demokratier att tacka för. Det är helt och hållet deras egen förtjänst.

Det blev Cypernkrisen som utlöste den grekiska militärjuntans fall. På något sätt är detta lilla örike i östra Medelhavet ett av de mest tragiska exempel på stormaktsdiplomats cyniska spel. Bland strategerna i Wash-

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

ington och Moskva, i Ankara och Aten var det tydligen ingen som kunde förstå att detta välplacerade basområde också var en nation där människor levde och verkade.

För den stormakt, inom vars intresseområde Cypern råkat hamna, framstod president Makarios' försök att hävda sitt lands integritet som ett hot. En delning av ön med dess bara 600 000 invånare mellan två pålitliga NATO-allierade vore bättre för stabiliteten i området. Ett stort land som USA har rätt att slåss för sina nationella intressen, ett litet land som Cypern får finna sig i att andra bestämmer.

Resultatet blev en tragedi. Motsättningarna mellan öns båda nationalitetsgrupper, som kanske kunde ha fått en lösning, har blivit definitiva. Mer än hälften av öns grekcypriotiska befolkning lever som flyktingar i sitt eget land. De saknar utkomstmöjligheter och har knappt tak över huvudet. Den turistnäring som var öns viktigaste inkomstkälla är slagen i spillror. Famagusta, Kyrenia och Limassol, till för mindre än ett år sedan populära turistmål, har förvandlats till spökstäder.

En hel nation har krossats till smulor, för den internationella stabilitetens skull.

Också i ett annat av USA:s intresseområden, Latinamerika, har kravet på politisk lag och ordning, sett ur Washingtons synvinkel, fordrat sina offer men aldrig lett till några framsteg – sett ur demokratin synvinkel. Allenderegimen blev inte gammal. Den gjorde många misstag, men ingav mer av hopp.

Rädslan för förändring krävde att chilena skulle styras av en primitiv och brutal militärjunta.

Många kanske tycker att detta är fåfäng kritik. Stormakterna rör vi inte på. Deras utrikespolitik har alltid styrts och kommer alltid att styras av deras egna nationella intressen, ideologiska och ekonomiska.

Kritiken är ändå nödvändig. De storas utrikespolitik angår också de små, på samma sätt som vad de starka inom en nation gör angår de svaga. Att låta kritiken tystna är att underkasta sig.

Dessutom – och det kanske vi har anledning att påminna oss då och då – ingår också vi själva bland de starka, inte när det gäller superdiplomati, men när det gäller rikedom.

De flesta länder är fattigare än Sverige. Vi har råd och möjligheter att förbruka tiofalt, ibland hundrafalt, mer av energi, livsmedel, naturresurser och andra förnödenheter än majoriteten av jordens befolkning.

Vi har råd att ge ombonade bostäder, utbildning och sysselsättning åt alla.

När de fattiga ländernas ekonomi krossas av höjda oljepriser, kan vi klara oss genom att ta bättre betalt för våra exportprodukter.

Som välståndsland är Sverige en stormakt.

Vi reagerar också mycket riktigt som en stormakt, dvs. vi tänker i första hand på oss själva, på våra egna intressen. Andras svält och svårigheter angår oss bara marginellt.

Vi vet t. ex. att de fattiga länderna just nu har ett extra biståndsbehov

på uppskattningsvis 20 miljarder kronor. Men vi ger ingenting extra, vi ger inte ens vad vi lovat i högtidliga utfästelser.

Sverige hade en ovanligt bra skörd i år. Vi fick ett spannmålsöverskott på 1,5 miljoner ton. Det är, som Gunnar Helén påpekade häromdagen, lika mycket som Bangladeshs underskott genom översvämningarna.

Men vi håller på vårt, precis som stormakterna. Vi säljer i första hand till dem som kan betala. Några procent av vårt överflöd skänker vi bort under stor politisk pompa.

När någon säger till vår regering att vi borde göra mera skyller den på att de andra rika också är snåla. Därför har FN-maskineriet gått i baklås, och den stora biståndsfond som diskuterades i New York i våras blir kanske inte av, i varje fall inte så snart som man hade tänkt sig. Det beror på att de stora industriländerna lurpassar på varandra, säger man från svenskt håll; och deltar själv med liv och lust i detta lurpassande.

Från folkpartiets sida föreslog vi häromdagen i en motion att Sverige skulle ge 500 miljoner extra i bistånd till de hårdast drabbade länderna det här budgetåret. Den motionen fick vi inte väcka. Det ansågs inte finnas några formella möjligheter till det. Det fanns inte någon proposition att hänga upp den på, och att hänvisa till under riksdagen inträffad särskild händelse gick inte för sig.

Ändå var det ganska mycket som hade inträffat – det var att Bangladesh genom översvämningkatastrofen förlorat mat för mer än sju miljoner människor utöver de stora underskott som man "normalt" har, att hälften av de utfästelser om bidrag som gjorts till FN:s olika katastrofprogram fortfarande återstår att infria, att Sverige samtidigt, som jag nyss nämnde, fått en rekordskörd, att regeringen inte brytt sig om att fullfölja riksdagens beslut om en extra svensk insats.

Vad som är "händelse av större vikt" bedöms så olika. Solidariteten har sina gränser och känslan för människovärde varierar med avståndet, också bland oss svenskar. Det är ingen ny iakttagelse, men det finns kanske anledning att påminna om den då och då, så att vi inte går omkring och tror oss vara mycket bättre än alla andra.

Världens fattiga svälter trots att jorden flödar av resurser. Att åstadkomma en rättvis fördelning av de resurserna har alltid visat sig vara svårt; att använda dem till vapen har alltid legat desto närmare till hands.

Närmare 1 000 miljarder svenska kronor går just nu till militära ändamål. framgick det av utrikesministerns anförande nyss.

I en FN-resolution proklamerades 1960-talet som det första utvecklingsårtiondet. I ett annat FN-papper läste jag häromdagen att vad man framför allt kommer att minnas 1960-talet för är att det "var då som stormakternas kärnvapen utvecklades och mångfaldigades därhän att enbart bråkdelen av arsenalen skulle kunna utsläcka allt liv på jorden; för att utvecklandet av ballistiska raketer och fulländandet av styr- och kontrollsystem gjorde varje plats på jorden tillgänglig för noga beräknade anfall med nukleära sprängladdningar och för att rymdteknologin skapade en ny dimension inom området för militär kommunikation och över-

vakning. Kort sagt kommer årtiondet att bli ihågkommet för att kapp-rustningen under denna tid kännetecknades av en teknisk utveckling som tog sig så många former, att de blir för talrika att uppräknas."

Vad har då de nedrustningsåtgärder som utrikesministern nämnde i sitt anförande, och som han sade "måste hållas levande utan att kravet på realism eftersätts", lett till? Jo, till ett resultat rakt motsatt det avsedda, om man betänker att de förhandlingar som länge pågått i Genève enligt den s. k. McCloy-Zorinöverenskommelsen skulle syfta till "allmän och fullständig avrustning". Upprustningen har aldrig i historien varit så enorm – krigsperioderna icke undantagna – som under de senaste årtiondena. Och de regeringar å vilkas vägnar McCloy och Zorin utställde sitt högtidliga löfte om avrustning, Sovjet och USA, har gått i spetsen för denna upprustning.

Visst kan vi säga att nedrustningsförhandlingarna lett till att det inte blev ännu värre än det har blivit, om vi vill se litet optimistiskt på saken, och det har vi för all del anledning att göra. Det är t. ex. riktigt som utrikesministern sade i sitt anförande, att ännu ingen av dem som under tecknat icke-spridningsavtalet anskaffat kärnladdningar eller kärnvapen i strid mot fördraget.

Det är också viktigt att de stater som har kärnvapen och som under tecknat det partiella provstoppsavtalet därmed förbundit sig att avstå från kärnsprängningar ovan jord och under vatten.

Det är också bra att stora delar av Latinamerika proklamerats som kärnvapenfri zon och att arbetet i Genève för en tid sedan resulterade i en konvention som förbjuder användningen av s. k. bakteriologiska stridsmedel. Det är över huvud taget bra att man diskuterar nedrustning.

Men den realism som utrikesministern påbjöd tvingar oss inse att resultatet blivit mycket magert. Icke-spridningsavtalet har inte hindrat världens totala kärnvapenarsenal att växa med kusligt höga tal när det gäller sprängkraft.

Det har inte hindrat Kina och Frankrike från att bli medlemmar i den s. k. kärnvapenklubben, och Indiens kärnsprängning förra året må bevisas ha aldrig så fredliga avsikter. Faktum kvarstår att Indien, precis som herr Wijkman sade nyss, med denna kärnsprängning tagit ett jättekälv mot möjligheten att självt tillverka atomvapen och att man provocerat andra länder att följa efter.

Utrikesministern har beskrivit hur Sverige på ett förtjänstfullt sätt – som jag tycker – tillsammans med många andra stater verkar för att hindra kärnvapnens spridning. Det sker genom att vi själva är med i icke-spridningsavtalet, genom att vi lägger restriktioner på vår export av utrustning för kärnreaktorer och genom att vi verkar för ett förbättrat skydd vid internationella transporter av reaktorbränsle. Man har också nu, som här har nämnts flera gånger, tagit upp den gamla tanken på en internationalisering av hela hanteringen av kärnreaktorbränsle.

Men, herr talman, eftersom många viktiga länder avsiktligt har ställt sig utanför icke-spridningsavtalet och ett av dessa länder, Indien, nyligen

t. o. m. har skaffat sig kärnladdningar, så måste man fråga sig om det verkligen räcker med de hinder som man försöker lägga i vägen för kärnvapnens spridning.

Inför den internationella konferens som i maj i Genève skall granska just icke-spridningsavtalet finns därför anledning att också fundera på vad som skulle kunna göras åt det egentliga problemet, dvs. orsakerna till att en rad stater vill ha kvar möjligheten att skaffa kärnvapen. Det finns, tycker jag, anledning att fundera på vad som skulle kunna åstadkommas t. ex. genom stöd åt tankar på större – och fler – kärnvapenfria zoner och kanske också genom stöd åt utfästelser från kärnvapenstater att inte sätta in atomvapen mot stater utan kärnvapen.

Nedrustningssträvandena går ytterst ut på att göra vapen överflödiga. Det kan tyckas, som jag redan har sagt, vara en fåfång strävan – och är det kanske också. Vad man hittills åstadkommit är väl egentligen bara överenskommelser om att inte använda vapen, vapentechnik och vapenexperiment som stormakterna funnit överflödiga för egen del men som man vill hindra andra att utnyttja.

I den grymma värld vi tvingas leva i kanske de försök som pågår att i konventionernas form försöka framtvinga en utmönstring av de mest bestialiska resultaten av vapenforskningens landvinningar är väl så realistiska.

Ambitionerna är inte höga. Vapen skall vara effektiva, men de skall inte vara mer effektiva än det militära syftet kräver. Vad man just nu arbetar med i FN och i Röda korsets regi och med energiskt deltagande från svensk sida är försök att förbjuda "onödigtvis grymma och urskilningslöst verkande" vapen eller vapensystem.

Trappminor som inte bara försätter soldater ur stridbart skick genom benskador utan som konstruerats för att också kunna slita sönder underlivet hör hit. Kulbomber med så stor räckvidd att de gör det omöjligt att skona civila mål ingår i arsenalerna. Där finns också s. k. höghastighetsvapen, vars kulor sliter sig genom kroppen och inte bara gör ett hål. Napalm och andra brandbomber hör hit men också användningen av konventionella bomber i sådan omfattning att de åstadkommer eldstormar, som förstör allt i sin väg och dödar tiotusentals civila på de sätt som invånarna i tyska och japanska städer fick uppleva under andra världskriget.

Hoppet om att de här försöken skall lyckas knyts naturligtvis till att de vapen man diskuterar med en på militärt håll generös term kallas "onödiga". Man accepterar från militärt håll att det går att föra krig även utan dessa vapen, förutsatt förstås att motsidan också avstår från dem.

Från USA:s sida har intresset för förhandlingarna ökat sedan de drog sig tillbaka från Vietnam. Där hade man länge tillgång till ett utmärkt experimentalfält. Förmodligen är man också ganska nöjd med resultatet. Den sovjetiska attityden tycks ha ändrats i den andra riktningen efter Vietnamkrigets slut. Det är politiskt inte lika matnyttigt att tala om

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

dessa saker när udden mot den andra supermakten inte blir lika tydlig, när det man talar om lika väl kan vändas mot en själv.

På det hela taget tycks dock en viss islossning ha inträffat. En expertkonferens i Luzern nyligen förde frågan några steg framåt, och just i dag väntas FN komma att anta en resolution som uppmanar regeringarna att åtminstone överväga förbud mot vissa i den här resolutionen närmare specificerade vapentyper.

Den uppmaningen riktar sig också till Sverige. För det är inte bara andra länders vapen jag beskrivit – vi har själva många av dem. Regeringen har nyligen tillsatt en nämnd som skall göra en granskning av vad som döljer sig i de svenska vapenförråden.

Jag hoppas, herr talman, att det leder till en utmönstring av de värsta hemskheterna. Vi behöver t. ex. inte stå i första ledet när det gäller att införa höghastighetsprojektiler.

Vill vi hävda oss som internationellt samvete måste vi vara beredda att själva leva upp till de krav vi ställer på andra.

Det gäller på det här området, och det är en lika motiverad uppmaning när det gäller att hindra den svält som drabbar fattigvärdens människor med samma grymhet som ett härjande krig.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Frågan om nedrustning och icke-spridning av kärnvapen är avgörande för krig eller fred i världen. Det finns alltså alla skäl för den svenska riksdagen att återigen debattera dessa viktiga frågor. Men debatt är en sak, verkligheten är en annan. Verkligheten är den att vi tyvärr har små möjligheter att själva påverka utvecklingen mot nedrustning och att sätta stopp för fortsatt spridning av kärnvapen. Vi kan inte själva göra så mycket, men i samverkan med andra mindre stater kan vi måhända åstadkomma vissa resultat.

När det gäller bedömningen av den europeiska säkerhetskonferensens resultat delar jag i stort sett utrikesministerns uppfattning. Jag tror att vi skall vara litet försiktiga med att definitivt utdöma dess betydelse och dess resultat. Det kan ju vara värt att påminna om att många av de frågor som säkerhetskonferensen ursprungligen var avsedd att försöka lösa – bl. a. förhållandet mellan de båda tyska staterna – löstes på bilateral basis redan innan konferensen tog sin början.

Det är naturligtvis beklagligt att de svenska förslag som framlagts vid konferensen ännu inte vunnit allmän anslutning. Särskilt gäller det de s. k. förtroendeskapande åtgärderna, något som ju också utrikesministern nämnde. Jag vill uttrycka den förhoppningen att Sverige konsekvent och kraftfullt fortsätter sina försök att åstadkomma resultat också på dessa områden.

I nedrustningsförhandlingarna i Genève har vi, som vi här hört nämnas, aktivt deltagit och våra insatser har i varje fall inte gått spårlöst förbi. Samtidigt som det finns anledning att notera det finns det lika stor, ja större, anledning att notera att det ännu är så mycket kvar att göra

att vi inte för ögonblicket får slå oss till ro med vad som hittills uppnåtts.

Det är lätt att föra fram pessimistiska tankegångar om nedrustning. Men man får också observera att det är mycket svårt att nå framsteg, och jag tycker att det är på sin plats – inte minst efter herr Ullstens rätt pessimistiska ord om nedrustningen – att framhålla att det gjorts vissa framsteg som det vore fel att beteckna som små; det är stora framsteg. Jag erinrar om förbudet mot testning ovan jord av kärnvapen, om icke-spridningsavtalet och om avtalet att yttre rymden inklusive månen icke får användas för stridsändamål. Jag erinrar vidare om förbudet mot massförstörelsevapen på havsbotten. Vi har dessutom Antarktisaavtalet och Tlatelolcoavtalet för att nämna det mest betydelsefulla som skett under denna tid. Det inger i varje fall någon optimism att man har kommit till dessa resultat.

Supermakternas försök att inom ramen för de s. k. SALT-överenskommelserna sätta ett tak för rustningsnivån är givetvis positiva. Men det vore att lura oss själva om vi påstod att denna strävan skulle utgöra någon sorts garanti för fortsatt avspänning och framtida nedrustning. Vi tvingas i stället konstatera att upprustningen fortsätter. SALT-överenskommelserna sätter fortfarande ett tak vad beträffar kvantiteter, men det finns inga hinder för supermakterna att göra en kvalitativ upprustning, dvs. att under det tak som finns ytterligare förbättra och – som det heter – förfina sina vapensystem. Denna sorts upprustning är kanske lika allvarlig som den kvantitativa. Det var de s. k. SALT II som försökte sätta stopp också för den kvalitativa upprustningen, men SALT II blev i viktiga delar ett misslyckande.

Det finns anledning att påminna om detta. Vi kan inte överlåta åt supermakterna själva att göra upp i nedrustningsfrågan. Den saken har påpekats tidigare i denna debatt flera gånger. De små staternas säkerhet blir inte större av att supermakterna kommer överens om hur många kärnstridsspetsar de skall ha. Den militära teknologin rasar vidare i oförfärat nit och i accelererande tempo. Den måste sättas under kontroll – under hård kontroll! Och den kontrollen kan bara åstadkommas genom internationell samverkan, genom den samverkan som Sverige aktivt deltar i, t. ex. i nedrustningskommissionen i Genève. Men det måste lika mycket vara en uppgift för de mindre staterna i FN att öka trycket på supermakterna, att åstadkomma konkreta resultat och att få till stånd en verklig nedrustning.

Upprustningen på den konventionella sidan är ett hot mot världsfreden. Ett om möjligt än större hot är spridningsriskerna när det gäller kärnvapen. Kärntekniken och därmed kärnvapentekniken behärskas nu i teorin av en lång rad stater. Det har ju påvisats att ytterligare ett tjugotal stater kan ha möjligheter att få fram kärnvapen. Steget från teori till praktik är inte långt – man måste säga tyvärr – i dessa sammanhang. Vi kan inte bortse ifrån att stater, som av olika anledningar – med rätt eller orätt – känner sig hotade till sin existens, kan besluta om att tillverka och i värsta fall också använda kärnvapen för att möta det av dem upp-

levda hotet. Det är den realitet vi måste se i ögonen, och det är den verklighet vi med alla medel som står till buds måste försöka förhindra.

Indiens kärnvapensprängning var ödesdiger. Vad som förmådde Indien till detta steg kan man spekulera i, men resultatet kan bli att andra länder som i dag inte har kärnvapen kan känna sig mera fria att skaffa sådana. Det är förvisso anmärkningsvärt att ett land som Indien har funnit anledning att satsa sina mycket begränsade resurser på utveckling av kärnvapenteknik, när andra problem bokstavligen står framför ögonen på varje indier och på hela världen. I den moraliska aspekten är den indiska kärnvapensprängningen en ren utmaning. Men internationell moral är en sak, säkerhetspolitik tydligen en annan.

Det är med största beklagande man konstaterar att Frankrike fortfarande inte har accepterat icke-spridningsavtalet. Frankrike var en av de 51 signatärmakterna i Förenta nationerna och har således varit med i organisationen under hela dess existens. Att man då ställer sig utanför en så viktig konvention är bara att djupt beklaga.

På samma sätt beklagar jag att folkrepubliken Kina inte har anslutit sig till icke-spridningsavtalet. Men jag kanske kan uttala en liten förhoppning om att folkrepubliken Kina, eftersom detta stora land inte har varit representerat i Förenta nationerna någon längre tid, i allt större utsträckning kan ansluta sig till internationella avtal om fred och säkerhet. Det är också min förhoppning att Kina så småningom i varje fall skall kunna ansluta sig till såväl icke-spridningsavtalet som till testförbudet och en del andra viktiga avtal.

Från centerns sida har vi det största förtroende för det arbete som lagts ner och hela tiden pågår i Genève. Riskerna för att det indiska exemplet kan mana andra nationer till efterföljd gör det angeläget att vårt arbete i nedrustningsfrågan bedrivs med oförminskad intensitet på alla internationella plattformar som erbjuds. Kärnvapenklubben får helt enkelt inte tillåtas att bli större.

Jag vill i detta sammanhang också ta upp en fråga, som vi inom centern ser på med stor oro. En fortsatt utbyggnad av kärnkraften för fredlig användning i stora delar av världen är otvivelaktigt också ett steg på väg mot en spridning av kärntekniken, som på sikt kan leda till spridning av kärnvapen. I sitt interpellationssvar visade utrikesministern på åtskilliga svårigheter i detta sammanhang. Om kontrollen genom IAEA:s försorg sade han:

”Kontrollen syftar till att klarlägga att klyvbart material används för fredliga syften, och således förhindra att stater framställer kärnladdningar i det fördolda.”

Han sade vidare att till buds stående medel måste prövas för att förhindra spridning av kärnvapen. Det instämmer jag helt i.

Utrikesministern tillade, som svar på herr Wijkmans interpellation, att han finner det angeläget ”att åtgärder också vidtas för att öka det fysiska skyddet av nukleära anläggningar och av det klyvbara materialet i lager eller under transport. Ökat skydd av nukleära anläggningar innebär

att man kan minska sabotagerisker och förebygga stöld av klyvbara material.”

Slutligen sade utrikesministern: ”Av vad jag nu har sagt framgår att kärnkraftsutbyggnaden runt om i världen kommer att ställa oss inför stora problem. Kraftreaktorerna kommer att producera avsevärda mängder plutonium. Även om detta plutonium inte är detsamma som vapenplutonium torde det dock kunna användas för tillverkning av kärnladdningar.” Jag instämmer i detta fall helt med utrikesministern.

Det är så mycket mera förvånande att såväl moderater som socialdemokrater med sådan väldig iver arbetar för att vi inom vårt eget land skall bygga ut kärnkraften, trots att säkerhetsriskerna är mycket stora, trots att vi inte har löst avfallsfrågan – problem som inger den allra största oro. De i vårt land och andra länder som kräver en snabb utbyggnad av kärnkraften måste ha dessa risker för ögonen. Deras politik kan leda till att avtalet om icke-spridning av kärnvapen urholkas. En sådan utveckling måste också den förhindras. Det gör det dubbelt angeläget att, så att säga, öppna en ny front när det gäller att bekämpa spridningen av kärnvapnen. Den nya fronten heter: Stopp för fortsatt snabb utveckling av kärnkraften – hårdare satsning på alternativa energikällor som inte medför samma risker som kärnkraftsutbyggnaden.

Möjligheterna att koppla en snabb utbyggnad av kärnkraften till utvecklandet av kärnvapen är i dag sådana att de borde stämma såväl socialdemokrater som moderater och andra som vill bygga ut kärnkraften till eftertanke. Det går inte att komma ifrån detta samband. Om socialdemokrater och moderater vill driva fram en snabb utveckling av kärnkraften här i landet och, förmodar jag, inte har några invändningar mot att en sådan utbyggnad kommer till stånd internationellt – om Sverige är framåt på detta område kommer säkert andra länder också att arbeta så mycket som möjligt på att få kärnkraften utbyggd – ja, då tycker jag det finns anledning att de klargör hur de ser på detta samband och hur de tror att det problem som sambandet innebär skall kunna bemästras.

Det var intressant att höra herr Wijkman citera statssekreterare Thorssons anförande, där hon visade hur nära nog omöjligt det är att etablera någon effektiv kontroll. Herr Wijkmans anförande i övrigt var också sådant att jag bara väntade mig att det skulle utmynna i en skarp varning även från hans sida för utbyggnad av den fredliga kärnkraften. Men någon sådan kom tyvärr inte.

Herr Ullsten kritiserade det faktum att den motion som folkpartiet ville väcka om 500 miljoner till världsvälten icke accepterades av riksdagen. Det är då bara att konstatera att riksdagen efter mycket kort debatt utan votering beslöt att propositionsordningen var den riktiga.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag tycker inte att det herr förste vice talmannen anförde mot regeringspartiet och moderata samlingspartiet när det gäller den civila kärnkraften skall få stå oemotsagt i protokollet. Herr Bengtson hävdar

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågor-
na*

som om det vore skrivet i något slags bibel att här har vi de två partier som vill satsa på en massiv utbyggnad av kärnkraften i vårt eget land men som samtidigt varnar för de internationella problemen.

För det första har vi såvitt jag vet inte i något parti tagit ställning till den exakta avvägningen – i vår, eller om det blir något års förskjutning – av hur energiproduktionen i framtiden skall se ut. För det andra är just kontrollproblemet internationellt det avgörande problemet. Jag har icke läst in i statssekreterare Inga Thorssons tal – vare sig i det hon höll i oktober eller i det hon höll i november i New York – att det skulle vara fullständigt omöjligt att lösa detta problem. Vad statssekreterare Thorsson sysslar med är ju att försöka få fram sådana kontrollmekanismer och att förmå stormakterna och de olika mindre nationer som är i gång med den fredliga civila kärnkraften att ansluta sig till ett kontrollprogram och att se till att plutoniet övervakas, lagras och hanteras på ett rimligt sätt. – Det är ju hela bakgrunden till detta. Vare sig vi i vårt land har 10 eller 15 reaktorer i mitten på 1980-talet kvarstår detta internationella problem, och oavsett vårt läge i ett kärnkraftsprogram tror jag att vi måste arbeta för detta. Det vore, herr talman, naivt att inbilla sig att Sveriges eventuella moratorium på ett eller annat år skulle kunna påverka utvecklingen. Vad vi i stället måste göra är att stötta upp IAEA och se till att våra höga säkerhetsnormer blir gällande också i andra länder.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Jag noterar med tillfredsställelse att herr Wijkman deklarerar att man ännu icke tagit ställning till frågan: då kan det vara all anledning att tänka på att man bör följa utvecklingen under den tid som återstår innan vi skall ta slutlig ställning.

Beträffande påståendet att Sverige inte skulle betyda så mycket i det internationella sammanhanget vill jag inte förringa Sveriges betydelse. Skulle vi bygga ut kärnkraften i den utsträckning som har diskuterats och som de främsta främjarna av kärnkraften vill förordas, skulle vi få så många ståltuber, att de utplacerade skulle omfatta en areal på ungefär 7 hektar och som vi skulle behöva bevara i 700 år. Det där är inte en något vidare tilltalande framtid, vare sig ur kontrollsynpunkt eller med tanke på vad som skulle kunna "komma bort" i sådana sammanhang för att eventuellt användas till kärnvapenframställning. Jag följer med största intresse partiernas ställningstagande till hur kärnkraften slutligen skall komma att utnyttjas i vårt land.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Det är herr Bengtsons anförande som också har lockat upp mig.

Såvitt jag vet har centerpartiet varit med om att rösta för de kärnkraftverk vi har i Sverige. Partierna har inte tagit ställning till den fortsatta utbyggnaden. Jag vill erinra herr Bengtson om att för ett par år sedan

motionerade herr Bengtson här i kammaren om förläggande av ett kärnkraftverk till Norrland.

Nr 127

Fredagen den
22 november 1974

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Jag vill bara slutligen säga till herr Bengtson att det är mycket intressanta uppgifter han kommer med beträffande avfallshanteringen. Jag är själv ledamot av den statliga utredning som sysslar med avfallshanteringen, och jag har hållit på med att försöka sätta mig in i dessa tekniskt svåra problem under ett par års tid. Uppgiften om 7 hektar och ståltuber är en total nyhet för mig. Vad vi sysslar med i avfallsutredningen är en mycket avancerad teknik, där det högaktiva avfallet förvaras långt ner under jord, och det rör sig inte alls om sådana mängder som herr Bengtson talar om – om man inte drar ut tidsperspektivet åtskilliga sekel framåt. Då skulle man möjligtvis kunna komma upp till 7 hektar och ståltuber. Jag måste säga att man omöjligt kan svänga sig med sådana lösliga tekniska påståenden i den här mycket komplicerade debatten.

*Ang. säkerhets- och
nedrustningsfrågorna*

I övrigt, herr talman, skall jag inte förlänga debatten, eftersom det ju inte i första hand är någon energipolitisk debatt.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Uppgiften om de 7 hektaren har jag fått från en sammankomst direkt med ASEA-ATOM, som väl torde ha någon sakkunskap i detta ämne när en sådan uppgift lämnas. Herr Wijkman kan säkert få ytterligare upplysningar från ASEA-ATOM, om han så önskar.

Utrikesministern säger att vi i centerpartiet har röstat för de kärnkraftverk som redan finns här. Det har vi säkerligen gjort, men det har ju på detta område varit en mycket snabb utveckling, som har gett oss skarpa varningar att vara försiktiga med den här saken, och det är detta som har gjort att centern har en mycket mera reserverad inställning till kärnkraftens utbyggande i dag.

Vad sedan gäller motionen om kärnkraftverken som skulle förläggas på vissa platser vill jag säga att detta händer för åtskilliga år sedan, innan vi hade fått dessa skarpa varningar.

Jag tycker det finns anledning för alla partier att beakta vilken farlig materia vi har att handskas med och därför intensifiera våra ansträngningar för att få fram fredliga energikällor i stället för denna ytterst farliga sak som kärnkraften är.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
22 november 1974

Ang. förföljelser av
kristna i Tchad

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr Sellgrens (fp) i kammarens protokoll för den 13 november intagna fråga, nr 338, och anförde:

Herr talman! Herr Sellgren har till mig ställt följande fråga:

”Kan statsrådet bekräfta uppgifter i svenska tidningar om förföljelser av kristna i Tchad och vilka åtgärder kommer regeringen att vidta om uppgifterna visar sig vara riktiga?”

Enligt i dag tillgängliga uppgifter från en rad olika källor, bl. a. svenska missionärer verksamma i Tchad, vilka uppgifter jag inte har anledning ifrågasätta, måste jag med beklagande konstatera att kristna tchadier blivit utsatta för svåra förföljelser. Fyra svenska missionärer som sökt bistå dem har såvitt vi förstår under några dagar satts i husarrest; denna har dock nu hävts.

De förföljelser av kristna som nu ägt rum förefaller av allt att döma att ingå som ett led i en politisk kampanj riktad mot personer som vägrat delta i nationella riter av delvis religiös karaktär.

Jag kan nämna att svenska pingstförsamlingar bedriver verksamhet i Tchad. De inledde sin verksamhet i landet 1967 och den omfattar bl. a. ett barnhem samt en klinik med BB i Andom i sydvästra delen av landet.

Regeringen söker fortlöpande hålla sig orienterad om läget för dessa människor i Tchad. I avsaknad av diplomatisk representation i landet sker detta genom våra ambassader i angränsande länder, genom kyrkliga organisationer samt genom samarbete med andra länder. Den svenska honorärkonsuln i huvudstaden Ndjamena har i dagarna besökt Andom för att söka bistå de svenska missionärerna. Den svenske ambassadören i Lagos har instruerats bege sig till Tchad för att undersöka läget. Han befinner sig nu där och regeringen avvaktar hans rapport.

Herr SELLGREN (fp):

Herr talman! Jag tackar för detta positiva svar på min enkla fråga.

När jag föregående vecka ställde denna fråga till utrikesministern strömmade dag efter dag uppgifter in om förhållandena i Tchad – uppgifter som entydigt talade för att något mycket allvarligt pågick i landet.

Bakgrunden tycks vara att i samband med en märklig ”afrikaniseringsprocess” har uppstått förföljelser mot infödda kristna, där man tillgriper de mest otroliga metoder. Jag vill endast nämna sådana som att kristna afrikaner har grävts ned levande i sand med huvudena översvärmade av termiter. En infödd evangelist sägs ha blivit insydd i en trumma, där han svalt ihjäl. Mer än 130 infödda protestantiska pastorer och kristna ledare har blivit mördade. – De svenska missionärerna har inte helt kommit undan men synes inte heller ha blivit utsatta för några allvarligare angrepp.

Detta sker i en medlemsstat inom FN, det världssamfund som i fjol högtidlighöll 25-årsminnet av antagandet av den universella deklaratio-

nen om de mänskliga rättigheterna, vilken ytterligare har förstärkts med resolutioner om avskaffande av alla former av religiös ofördragsamhet, om att ingen skall utsättas för tortyr eller för grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Kyrkornas kommission för internationella angelägenheter har nyligen i Österrike hållit en världskonsultation om mänskliga rättigheter. Kommissionens ordförande, ambassadör Olle Dahlén, berättar för pressen om den stora enighet som rådde kring de frågor som behandlades och det program som antogs.

Enigheten om de mänskliga rättigheterna är global. Men vägen till förverkligandet är lång och mödosam. Vårt land och dess regering har ett ansvar att på lämpligt sätt motverka sådana händelser som just nu tycks pågå i Tchad. Det besked som utrikesministern i dag har lämnat visar, att man verkligen har försökt leva upp till det ansvaret. Jag noterar särskilt de ansträngningar som görs på de diplomatiska vägar vi har. Särskilt positivt finner jag det vara att regeringen, som utrikesministern säger i svaret, har instruerat vår ambassadör i Lagos att bege sig till Tchad. Jag hoppas att regeringen även i fortsättningen håller sig informerad om förhållandena i Tchad och vidtar de åtgärder som kan erfordras.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. läget i Mellersta Östern, m. m.

Herr statsministern PALME erhöll ordet för att i ett sammanhang besvara

dels herr *Svenssons* i Kungälv (s) den 13 november framställda interpellation, nr 156,

dels fru *Jonängs* (c) den 15 november framställda interpellation, nr 159,

dels herrar *Ahlmarks* (fp), *Svenssons* i Eskilstuna (s) och *Wijkmans* (m) i kammarens protokoll för den 13 november intagna frågor, nr 336, 337 och 339,

dels herr *Siegbahns* (m) i kammarens protokoll för den 15 november intagna frågor, nr 350, 351 och 352,

dels herr *Romanus'* (fp) i kammarens protokoll för den 15 november intagna fråga, nr 353,

och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv har i en interpellation frågat mig om regeringen är beredd att lämna en redogörelse för sin syn på läget i Mellersta Östern.

Fru Jonäng har frågat mig i en interpellation om regeringens syn på läget i Mellersta Östern och möjligheterna att åstadkomma en rättvis och varaktig fred i området.

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

Herr Svensson i Eskilstuna har frågat mig om min syn på Israels rätt att leva inom säkra gränser inom ramen för en rättmätig lösning av Palestina-problemet.

Herr Ahlmark har frågat mig om kontakterna med president Boumédiène och PLO-ledaren Arafat.

Herr Wijkman har frågat mig om sammanträffandet med PLO-ledaren Arafat.

Herr Siegbahn har frågat mig dels om mitt möte med PLO-ledaren Arafat, dels om ambassadör Edelstams uttalande i detta ämne och dels vad jag anser att arabledarna menar med palestinaarabernas legitima rättigheter.

Slutligen har herr Romanus också frågat mig om mötet med PLO-ledaren Arafat och om ambassadör Edelstams uttalande.

Jag avser att besvara interpellationerna och de framställda frågorna i ett sammanhang inom ramen för en redogörelse för regeringens syn på läget i Mellersta Östern. Jag kommer därvid att särskilt uppehålla mig vid Palestinafrågan som nu avhandlas i FN.

Sverige har en tradition av aktivt engagemang för fred och försoning i Mellanösterns problem. Vi medverkade på framträdande vis till de FN-beslut 1947 som ledde till upprättandet av staten Israel. Folke Bernadotte offrade sitt liv när han som FN:s medlare sökte nå en fredlig uppgörelse om Palestina. Dag Hammarskjöld gjorde som generalsekreterare i FN en betydelsefull insats i lösningen av stilleståndsproblemen efter striderna 1956 och gav då FN en ny och betydelsefull roll. Tusentals svenska soldater har deltagit i FN:s fredsbevarande styrkor och därmed hjälpt till att hindra nya krigshandlingar. Den svenske diplomaten Gunnar Jarring har under lång tid på FN:s uppdrag sökt jämka samman arabiska och israeliska ståndpunkter och nå en förhandlingslösning av denna farliga konflikt. Dessa insatser av svenskar i FN:s tjänst bär gemensamma drag med den politik som förts av den svenska regeringen. Det väsentliga har för oss varit att arbeta för fred och försoning, vilket förutsätter att alla berörda parter intressen beaktas. Därför har vi också sökt upprätthålla förtroendefulla kontakter med alla parter. Vår grundsyn bestäms av krav på rättvisa men också på realism. Alla stater i området måste få känna trygghet. Palestina-problemet, som är en kärnpunkt i Mellanösternkonflikten, kan inte få en varaktig lösning utan att både israelernas och palestinaarabernas intressen tillgodoses.

Palestina-problemet har sin bakgrund i djupa tragedier och lidanden för alla de folk som bebod detta område och rymmer en historia av stormakters spel med folkens intressen och rättigheter. Det internationella samfundet har genom FN ett huvudansvar för problemets lösning. I det område som har det historiska namnet Palestina har två folk sin hemvist.

Israels folk lever sedan 1948 i en stat, som snart efter tillkomsten erkändes av de ledande makterna i världen och ett stort antal andra stater. Israel har rätt till oavhängighet och säkerhet. Israels existens är en av realiteterna i Mellersta Östern. Den kan inte undanröjas utan en

våldsamt vändning som skulle få katastrofala konsekvenser långt utanför området.

Palestinas arabiska folk har en politisk identitet. Både rättvisa och realism kräver att det palestinska folkets nationella rättigheter erkänns. Detta är inte bara en flyktingfråga utan också en politisk fråga. En lösning synes förutsätta ett territorium där självbestämmanderätten kan utövas.

I Palestina finns alltså två folk. Båda har sina legitima nationella intressen. De ställer båda berättigade krav att få dem erkända och tillgodosedda. Många människor i det ena liksom i det andra folket ser på samma stycke jord som en del av sitt nationella hem. Det är en tragisk konflikt som lett till en rad blodiga sammanstötningar och till våldsdåd på många håll i världen fjärran från Mellanöstern. Terrordåd mot oskyldiga människor måste kraftigt fördömas varhelst och av vem de än begås. De kan inte rättfärdigas.

Vi stöder den i resolution 242 angivna principen om det oacceptabla i att förvärva territorium genom våld.

Lösningen av palestiniernas problem och definitionen av deras rättigheter måste grundas på principen om självbestämmanderätt. Vi står självfallet fast vid den garanti som säkerhetsrådets resolution 242 ger Israel att existera inom säkra och erkända gränser. Vi är övertygade om att utan ett allmänt och öppet erkännande av dessa principer är en förhandlingslösning inte tänkbar.

FN-församlingen har alltsedan 1948 genom resolution 194 (III) som senare upprepats erkänt en rätt för de palestinska flyktingarna att så snart detta blir möjligt "återvända till sina hem och leva i fred med sina grannar". De som inte önskar återvända bör enligt resolutionen få ersättning för sina förluster. Sverige har röstat för denna resolution. Samtidigt har vi förklarat att omständigheterna sedan dess antagande i mycket ändrats och att en bokstavlig tillämpning av resolutionen inte är möjlig. En kompromisslösning måste sökas som innefattar både repatriering, ny bosättning och ersättning under hänsynstagande till intressena hos alla stater i området. De palestinaaraber som flydde till följd av kriget 1967 måste dock ges rätt att omedelbart återvända till sina boplatser.

Vi har i FN stött förslaget om att PLO skall inbjudas delta i församlingens Palestinadebatt. Denna vår inställning grundas på övertygelsen att alla parter i konflikten måste medverka i dess lösning. Palestinaaraberna är uppenbarligen part. PLO framstår i dagens läge som den mest auktoritativa talesmannen för palestinaaraberna. Detta är en uppfattning som samtliga arabstater klart givit uttryck för.

Vi stödde PLO:s deltagande också av det skälet att vi anser det vara riktigt att denna organisation framträder i FN och där anger vilken lösning den anser vara rimlig och realistisk. I viktiga delar står PLO:s program inte i överensstämmelse med vår egen syn på problemet. Det är också uppenbart att denna organisation har använt våldsmetoder som vi måste ta klart avstånd från, likaväl som vi tar klart avstånd från de omfattande väpnade vedergällningsaktioner som Israel vidtagit. Det är dock angeläget

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

att man tar fasta på de uttalanden från PLO som antyder en vilja att nå en uppgörelse på fredlig grund. Utan att göra oss några orealistiska förhoppningar finner vi att man endast kan verka för en politisk lösning genom att anknyta till varje tecken på kompromissvilja hos båda parterna.

Låt mig slutligen kraftigt understryka vår mening, att ett återupptagande av fientligheterna i Mellanöstern skulle få katastrofala konsekvenser. Det finns ingen militär lösning på detta problem och ingen av parterna kan för sitt eget folk åstadkomma annat än ökade lidanden genom att åter gripa till vapen. Kanske finns det ändå vissa förutsättningar att nå fram till en varaktig fred om parterna kan inse att deras grundläggande rättigheter ändå går att jämka samman och att i det långa loppet en gemenskap av intressen kan skapas mellan alla folk i Mellanöstern.

Om Sverige skulle ha en uppgift i detta läge vore det att bidra till att få parterna att inse att en lösning fordrar kompromissvilja och att en första förutsättning ändå är att man talar med varandra och börjar en dialog. Att vägra en sådan dialog och endast göra krigiska och fördömande uttalanden tjänar blott att inflamma förhållandet mellan israeler och palestinaaraber; vad som i stället behövs är en politik som minskar spänningen och lägger grund till en varaktig och rättvis fred.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Först vill jag rikta ett tack till statsministern för hans svar på min interpellation om regeringens syn på läget i Mellanöstern.

Dagens riksdagsdebatt sker samtidigt med att FN:s stora debatt i Mellanösternfrågan håller på att avslutas.

I sina huvudpunkter sammanfaller regeringens svar med den syn jag själv har skaffat mig under en längre tids studium av frågan. Vid två tillfällen har jag besökt området. År 1971 var jag tillsammans med några riksdagskamrater i Libanon, Egypten och Israel. Vi hade då Cypern som utgångspunkt för våra resor.

Nu i oktober 1974 var detta självfallet omöjligt. I stället kunde vi passera gränsen mellan Jordanien och Israel utan några större svårigheter. Det tyder på att förhållandena ibland kan förändras snabbt. Den här gången var vi en grupp på 23 personer från Broderskapsrörelsen som reste genom Libanon, Syrien, Jordanien och Israel. Vi hade under resan många samtal med personer i den ekumeniska rörelsen, med ledare för PLO, med FN:s hjälporganisation för flyktingarbetet, UNRWA, och med ledande politiker i Israel. Vår organisation har också haft ett 50-tal studiecirklar i den här frågan. Vid kongressen i Piteå i somras antog vi ett uttalande som i stora drag överensstämmer med dagens regeringssvar.

Under detta studium har övertygelsen växt sig allt starkare att en varaktig lösning endast kan ske om såväl Israels som palestiniernas legitima rättigheter tillgodoses. Med detta som utgångspunkt måste förhandlingar ske och kompromisser göras. Krig löser inga problem, utan de skapar egentligen bara nya utöver dem som redan finns.

Sexdagarskriget 1967 är ett utmärkt exempel på detta. Israel vann stora

militära framgångar, men de nya områdena på Västbanken och i Sinai samt på Golanhöjderna gav vare sig säkra eller försvarbara gränser.

I oktober 1973 brakade kriget på nytt löst. Världen höll andan till dess parterna efter ingrepp från FN och stormakterna kom överens om att krigshandlingarna skulle upphöra. Men fred blev det inte. I ett område där avstånden rör sig om högst några 10-tal mil mellan huvudstäderna är det inte lätt att skapa säkra och försvarbara gränser. Gränserna blir säkra först den dag då fredliga förhållanden har upprättats.

Israel har, som statsministern säger, rätt till oavhängighet och säkerhet, och dess existens är en av realiteterna i Mellersta Östern. Sverige röstade för Israel som statsbildning 1947 och erkände det tillsammans med många andra stater, däribland USA och Sovjet, så gott som omedelbart.

Det tragiska är nu att samma FN, om än inte med samma sammanfattning, sviktar i sitt försvar för Israel på denna punkt. Israel blir också alltmer isolerat i världsoptionen.

Men palestinaarabernas nationella självbestämmanderätt måste också erkännas. Det tog lång tid innan opinionen upptäckte att palestinierna var en part som krävde nationell identitet och inte bara var ett flyktingproblem.

Det tog också lång tid innan de själva organiserade sig. Arabstaterna fick länge vara deras talesmän. Men sexdagarskriget lärde palestinierna att de inte kunde sätta sin lit till någon av dem. Arabstaternas egna intressen kom i första hand, palestiniernas i andra hand. Så sent som 1971 förklarade man för oss i Kairo: Först måste våra egna gränser klaras ut, sedan skall vi bistå palestinierna.

Det är nu också detta som är bakgrunden till att palestinierna började organisera sig på allvar. PLO – Palestine Liberation Organization – bildades först av arabstaterna men kom snart i palestiniernas egna händer. Man kan naturligtvis, herr talman, diskutera här hemma om PLO verkligen företräder det palestinska folket. Så här på avstånd är det svårt att avgöra den politiska beslutsprocess som leder fram till representationen i PLO:s nationalförsamling på drygt 100 personer och dess exekutivkommitté på omkring 15 personer. Men jag tror att regeringen i sitt svar kommer sanningen ganska nära när statsministern säger att PLO i dagens läge framstår som "den mest auktorativa talesmannen för palestinaaraberna". Såvitt jag kan bedöma efter våra samtal i Mellersta Östern har PLO en klar folklig förankring.

Israel talar om PLO som enbart en terrororganisation. Tyvärr har Israel upprepat detta så länge och så hårt att man har svårt att godkänna PLO som samtalspartner när nu dagen kommit att släppa in dem till förhandlingsbordet. Det finns, såvitt jag kan förstå, ingen väg förbi PLO.

Behöver jag här säga, herr talman, att jag liksom regeringen och de flesta andra tar avstånd från terrordåden. De löser inga problem utan underhåller och förstärker hatet. När de så sker i andra länder och drabbar helt oskyldiga utanför de stridande parterna, förstår man inte ens syftet. Om de begås för att påminna om palestiniernas existens är det minst

Fredagen den
22 november 1974

Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.

sagt en tvivelaktig metod. De som vi talade med inom PLO tog emellertid klart avstånd från dessa terrordåd.

Terrordåden möts emellertid med repressalieåtgärder. Har man stått på ruinerna av ett flyktingläger i Nabatyeh i södra Libanon, som bombades den 16 maj i år av israeliska bombplan, och fått beskrivet för sig att ca 280 personer dödades och ca 600 skadades samt att lägret på ca 6 000 personer nu är evakuerat så när som på sju familjer; har man gått i Kuneitra och sett den totala förstörelsen, sett hur gravarna och liken blivit skändade av de israelitiska trupperna innan de gav sig i väg i juni eller gått bland flyktinglägrens myllrande tusental – då kanske man förstår något av hatet. Ändå måste jag säga att de representanter vi mött från PLO var ovanligt moderata i sitt språk.

Men vilka är då palestinierna? De är människor som bott i Israel, som flytt under krigen 1948, 1956, 1967 och 1973. Många är födda i flyktinglägren, den tredje generationen håller på att växa upp där. Deras medborgarskap är fråntagna dem och de får inte återvända till sina hem. Deras egendomar är konfiskerade.

PLO kräver nu en stat som omfattar hela Palestina – såväl det egentliga Israel som de ockuperade områdena – en sekulär demokratisk stat, som det heter, där judar, kristna och muslimer kan leva i fred tillsammans. Det är en motsvarighet till det Storisrael som en del – dock inte regeringen i Israel – drömmer om – från Eufrat till Suez. Om kravet på detta Palestina – detta Storpalestina eller vad man vill kalla det – skulle förverkligas av PLO, betyder det, såvitt jag förstår, att Israel utplånas som suverän stat. Det är faktiskt för mycket begärt att ett land skall begå nationellt självmord. Världsoinionen kan inte, hoppas jag, heller ställa sig bakom ett sådant krav.

Den lösning som många ser i detta läge är den som FN kom fram till redan 1947, nämligen bildandet av två stater. Palestinierna behöver en nationell bestämmanderätt, och så vitt jag kan se kan det bara lösas genom att man upprättar en stat med Västbanken och Gazaremsan som utgångspunkt. Jag förstår också att det är detta som regeringen tänker på när statsministern talar om palestiniernas nationella rättigheter och där fortsättningen lyder: "En lösning synes förutsätta ett territorium där självbestämmanderätten kan utövas." Vår FN-ambassadör Olof Rydbeck har också i natt pekat på en sådan lösning i sitt och Sveriges inlägg i den aktuella Mellanösterndebatten.

Jag tror vidare att det är önskvärt, för att inte säga nödvändigt, för de fortsatta fredsförhandlingar som förhoppningsvis kommer att parterna utgår ifrån att ett ömsesidigt erkännande snarast kommer till stånd mellan Israel och arabstaterna. PLO kan naturligtvis inte erkännas diplomatiskt av Sverige, eftersom det är en organisation och inte en stat. Men så fort PLO – som man kan hoppas – får en egen stat inträder ett annat förhållande. Till dess skall de betraktas som talesmän för palestinierna.

Låt mig, herr talman, också säga några ord om repatrieringen av flyktingarna. FN har alltsedan 1948 vid upprepade tillfällen sagt att de pa-

lestinska flyktingarna så snart det blir möjligt skall få återvända till sina hem och leva i fred med sina grannar. De som inte önskar återvända bör få ersättning för sina förluster.

Jag delar, herr talman, även i detta avseende regeringens ståndpunkt. Det är omöjligt att nu bokstavligen tillämpa dessa krav. Man kan befara att det skulle innebära att staten Israel upphörde att existera som en judisk stat. Det är också att begära något helt orimligt: Men jag hävdar, liksom i en tidigare debatt i denna kammare, att det bör vara möjligt för Israel att tillåta en viss kontrollerad återinvandring. Hur stor den bör vara är naturligtvis svårt att bedöma, men det framstår som uppenbart orättvist att judar – och med jude menas den som har en judisk mor eller som övergått till den judiska trosbekännelsen – omedelbart skall få medborgarskap i Israel medan palestinier, som är födda där och vilkas förfäder bott där i generationer, inte får återvända utom i absoluta undantagsfall. Detta är emellertid en fråga som skall ses i ett längre perspektiv. I tidens längd tror jag faktiskt att det är möjligt att skapa den sekulära demokratiska staten, i den meningen att judar, kristna och muslimer kan bo tillsammans. Det bör – det skall också understrykas – inte vara en orimlighet för någondera sidan – inte heller den arabiska.

Om denna palestinska stat skulle komma till stånd, behövs ett omfattande internationellt bistånd, eftersom den inte helt bör bli beroende av sina närmaste grannar.

Sett i världsperspektivet blir ett sådant bistånd en billig penning i förhållande till de miljoner som nu läggs ned på försvaret i dessa områden.

Det bör också vara möjligt att under tiden höja bidraget till flyktingarna. De kommer för lång tid framåt att vara ett problem, och det bästa vi kan göra är att garantera bl. a. den unga generationen utbildning. Det är förresten det mest förhoppningsfulla i den nuvarande situationen att palestinerna i allmänhet är högt utbildade.

Vi kan naturligtvis inte lämna råd hur folken i Mellersta Östern skall klara ut sina problem. Ändå angår problemen oss – som medmänniskor. Sverige har medverkat i många sammanhang, som statsministern påminner om i sitt svar, och områdena där nere står oss idémässigt nära. Vi känner platserna. Många av namnen på byar och städer är lika kända för oss som svenska orter. Vår kristna religion har sitt ursprung och vår kultur i långa stycken sin vaggda där nere. Vi lider här uppe med palestinier och judar, och vi måste bidra så långt vi kan till att fred och rättvisa skipas.

För statsministern och mig är också många av de politiska ledarna i Israel våra partivänner och tillhör samma socialistinternational.

När jag nu till slut, herr talman, än en gång tackar för svaret vill jag instämma i statsministerns ord att ett återupptagande av fientligheterna i Mellersta Östern säkerligen skulle få katastrofala följder. Parterna behöver därför komma till tals med varandra och börja en dialog om avspänning och försoning, som i sin tur lägger grunden till en varaktig och rättvis fred.

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag tackar statsministern för svaret på min interpellation om läget i Mellersta Östern. Jag tar fasta på de sista orden i svaret – vad som behövs, säger statsministern, är "en politik som minskar spänningen och lägger grund till en varaktig och rättvis fred". De orden ansluter väl till min fråga om "möjligheterna att åstadkomma en rättvis och varaktig fred i området".

Den enda tänkbara utgångspunkten för en debatt om Mellersta Östern är just möjligheterna att åstadkomma en rättvis och varaktig fred – och därmed möjligheterna att minska det mänskliga lidandet. I det perspektivet finns inget utrymme för debatt om etikett och middagsbjudningar. Det är ett perspektiv av en helt annan dignitet – ett perspektiv som i sig rymmer en medvetenhet om alla människors lika värde och om en solidaritet utan vilken vår värld inte kan fortleva.

Statsministern talar om svensk tradition och aktivt engagemang för fred och försoning i Mellanöstern. Jag stod nyligen i FN-huset och tittade på minnestavlorna utanför meditationsrummet, och två av de tre tavlorna talade om svenskar, Folke Bernadotte och Dag Hammarskjöld, som båda gav sitt liv för fred och försoning. Det förpliktar. Det innebär ett fortsatt ansvar inte bara för regering och riksdag och FN-delegation utan för varje svensk att arbeta för fred och försoning i världen.

Jag upplever motsättningarna mellan israeler och palestinaaraber med sorg i hjärtat. Hatet och oförsonligheten har inte avtagit. Tvärtom. Jag upplevde på nära håll den stora demonstrationen i New York, då hundratusentals judar demonstrerade utanför FN. Det var den största demonstrationen i New Yorks historia.

Tragiken och lidandet finns bland både israelerna och palestinaaraberna.

Jag instämmer helt i statsministerns uttalande att vi måste ta avstånd från PLO:s våldsmetoder lika väl som från Israels vedergällningsaktioner.

En upptrappning av hatet och våldet kan leda till ett nytt krig i Mellersta Östern. Och krigsryktena florerade i FN. Man talade t. o. m. om tänkbar tidpunkt när kriget kunde bryta ut.

Ändå är vi alla medvetna om att vägen till en rättvis och varaktig fred sannerligen inte går över ett nytt krig. Endast genom förhandlingar och endast genom kompromissvilja från de berörda parternas sida kan man bygga en gemensam fredlig tillvaro i Mellersta Östern.

Mot den bakgrunden är det värdefullt att palestinaaraberna kommit med i debatten och fått delta i FN-församlingens debatt i Palestinafrågan. Jag tillhörde FN-delegationen när beslutet fattades att Sverige skulle stödja förslaget om PLO:s rätt att tala i debatten. Jag delade regeringens uppfattning i frågan och gav uttryck för detta efter samråd med min partiledare, Thorbjörn Fälldin.

Det är nödvändigt att palestinaaraberna kommer till tals – det vore svårt att tänka sig en 14 dagars Palestinadebatt i FN utan att man lyssnade till alla de berörda parterna.

Statsministern har i sitt anförande klart angett den svenska regeringens uppfattning i Mellersta Östern-frågan. Det stämmer överens med vad centerpartiet sagt tidigare.

Israel måste garanteras existens inom säkra och erkända gränser – klarare kan man inte uttrycka viljan att trygga Israels framtid. Samtidigt måste palestinaarabernas legitima rättigheter erkännas – och deras självbestämmanderätt.

Man har i den svenska debatten ställt frågan om Sveriges positioner i Mellersta Östern-frågan har förändrats. Enligt min mening är det egentligen en tämligen ovidkommande fråga – den har närmast ett historiskt intresse.

Som jag ser det har några principiella förändringar inte skett. Vi håller fast vid vår bestämda uppfattning om Israels existens som en av de grundläggande realiteterna i Mellersta Östern, som formuleringen lyder i FN-talet. Sverige har sålunda inte ändrat sin politik – däremot har den politiska verkligheten förändrats. Debatten har fått ett annat perspektiv sedan frågan om palestinaarabernas rättigheter har förts fram.

Det ställningstagande Sverige står för i Mellersta Östern-frågan är balanserat. Det stämmer väl överens med vår aktivt neutrala utrikespolitik. Jag är personligen övertygad om att det är byggt på mänskliga hänsyn utifrån solidaritets- och rättvisepprinciper och inte – som framskyttat i debatten – på egoistiska ekonomiska intressen och oljeintressen.

Utifrån vårt ställningstagande, som kommit till klart uttryck i ambassadör Rydbecks FN-tal och som givetvis bör komma till uttryck i vår röstning om Palestinaresolutionerna, borde vi gå ut aktivt med försök till medling och närmande mellan parterna och med försök att öppna en dialog mellan dem. Parterna kommer ingen vart med fördömmande av varandra.

Jag vill vädja till statsministern och till utrikesministern att medverka till att vi i vårt land – med de begränsade resurser vi har – gör vad som står i vår makt för att öppna vägarna till förhandlingar. Vi bör i FN intensifiera våra samtal med andra länder om Mellersta Östern-frågan, arbeta för konstruktiva förslag och internationella garantier. Enligt min mening finns det bara två vägar att välja mellan. Det är förhandlingar – eller krig. Något tredje alternativ finns inte.

Och vi vet alla vad krig skulle innebära av lidande och tragedier för israelerna och palestinaaraberna – och kanske för ännu fler. När ett krig börjar vet man aldrig hur omfattande det kan bli.

Vi har ett stort ansvar – det ansvar som varje människa har mot andra människor, som varje land har mot andra länder, det ansvar som inte frågar efter namn och ras och religion utan som bygger på medmännisklighet och solidaritet.

Yassir Arafats tal i FN var hårdare än många hade väntat och hoppats.

Han sade att han kom med frihetskämpens gevär och fredens olivkvist i sina händer. Många tyckte att det var en avlövad och visserligen olivkvist han kom med. Men kanske kan vi från vårt land få den olivkvisten att grönska om vi går ut och övertygar om vår uppfattning och vårt stöd för Israels och palestinaarabernas nationella oberoende och självbestämmanderätt.

Herr AHLMARK (fp):

Herr talman! Det finns en tankegång kring PLO:s roll som är värd att granska också i ett historiskt perspektiv.

Man säger ungefär så här: Må vara att al Fatah, Folkfronten och de andra organisationerna i dag är extrema. Låt vara att deras program och politik vägrar godta Israel som statsbildning. Men om de blir accepterade av omvärlden ökar också deras känsla av ansvar. Om de godtas som förhandlingspart måste de steg för steg inse att Israel har kommit för att stanna. Får de en egen stat blir de mer benägna att godta en judisk stat som granne. Därför är det riktigt att nu föra in PLO i fredssamtalen, ge dem en röst i FN och fördjupa de palestinska rörelsernas känsla av ansvar för Mellersta Österns framtid.

Den tankegången är på flera sätt djupt sympatisk. Den utgår från en klassiskt liberal och demokratisk människosyn. Ge människor makt och inflytande och du fördjupar deras känsla av ansvar för samhället. Öppna en dialog och extremismen viker undan. Det var det synsättet som banade väg för frihet och folkstyrelse i Europa. Det gav makt och inflytande åt nya samhällsgrupper – den liberala rörelsen och arbetarrörelsen – och de lade i sin tur grunden för ett nytt och bättre samhälle, också här i Sverige.

Just det sympatiska i detta synsätt gör det särskilt försåtligt i helt andra lägen. I Tyskland för 42 år sen frågade man sig hur Hitler skulle bli mer sansad. Det var visserligen sant att han krävde diktatur och att hans trupper mördade och terroriserade sina motståndare. Visst hade han hetsat mot judarna. Men, sade en del industriägare och konservativa politiker, om det nationalsocialistiska partiet får ett delansvar i Tysklands affärer kommer de mer modesta i rörelsen att stärka sina positioner. Bästa sättet att lugna ner Hitler är att ge honom en bit av makten. Och så fördes han fram till posten som rikskansler för att tämjas. Sedan blev det han som tämjde sina motståndare genom att snabbt förintade dem och föra världen till ett nytt storkrig.

Tanken att makt ger ansvar och att ansvar bidrar till fred och moderation har alltså fört mänskligheten både till dess största framgångar och till dess mest ohyggliga katastrofer. Avgörande måste därför vara: Hos vilka lägger vi nytt inflytande, vad är deras bakgrund, åsikter och program. hur blir deras reaktion om deras makt ökar? Och utan att ett ögonblick likställa någon part i Mellersta Östern med de historiska fall jag just nämnt är det uppenbart att sådana frågor – hur blir deras reaktion om deras makt ökar? – måste ställas för att vi skall kunna analysera problemet.

Jag säger inte att det är *uteslutet* att PLO längre fram gradvis kommer att ändra mening och bli mer resonabelt än i dag. Jag säger bara att detta verkar ytterst *osannolikt* och att praktiskt taget allt i PLO:s uppbyggnad, historia, program och arbetssätt leder oss till slutsatsen att ny makt kommer att nyttjas för ny kamp mot Israel. Många här i landet vägrar i dag att läsa PLO:s konstitution och undviker att studera den debatt som pågår inom den rörelsen. I regering och riksdag har man inte rätt att ta på sig sådana skygglappar. Vi bör ju veta att det som står på spel är den judiska nationens existens och hela Mellersta Österns framtid.

PLO har nu i tio år varit drivkraften för den mest militanta av arabiska rörelser. Dess mål har från första stund varit att bekriega och utplåna Israel. Man har gjort det genom att hetsa så många arabregeringar som möjligt till en aggressiv hållning gentemot Israel. Man nyttjar misären i palestinska flyktingläger till hat mot Israel. Man stämplar mer kompromissvilliga arabiska politiker som förrädare och skapar på så sätt ett klimat som förhindrar reella förhandlingar om slutgiltig fred. Med terroraktioner av olika slag vill man permanenta krigstillståndet och driva judar och araber till nya konfrontationer.

För att ingen skall kunna tvivla på PLO:s program har man sammanfattat det i sin egen stadga, rörelsens grundläggande dokument. Det antogs 1968 och har sen dess inte ändrats men väl upprepade gånger uttryckligt bekräftats.

1 § Palestina är en del av den arabiska nationen.

2 § Palestina har samma gränser som under den engelska mandat-tiden – alltså ingen plats för Israel.

6 § Judar som kom till Mellersta Östern före 1917 skall betraktas som palestinier – det överväldigande antalet har kommit efter 1917 och måste alltså försvinna.

9 § Bara väpnad kamp kan befria Palestina.

10 § Fedayin-aktioner, alltså terror, är kärnan i befrielsekriget.

19 § FN-beslutet om delning av Palestina är ogiltigt.

23 § Sionismen är en olaglig rörelse.

Det här är några paragrafer i mycket stark sammanfattning. Jag har redogjort för dem tidigare här i riksdagen denna höst. I PLO:s skilda uttolkningar av programmet följer man det i både huvudlinjer och detaljer. Utgångspunkten är alltså att Palestina skall bli arabiskt igen och att Israel därför måste besegras i krig. Men eftersom judarna i Israel är ungefär 3 miljoner och *samtliga* palestinska araber i hela Mellersta Östern ett par hundra tusen färre räcker det inte att Israel försvinner. Också israelerna, eller de flesta israeler, måste bort. Ett arabiskt land kan ju inte ha en judisk majoritet.

Och så har man i PLO år efter år diskuterat vad man skall göra med Israels judar: hur många som dödas under kriget och hur många som försvinner därefter. Och den lösning man ofta förespråkat är s. k. reparationer. Judarna i Israel skall sändas tillbaka till de länder de kom

Fredagen den
22 november 1974

Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.

från, alltså till Tyskland och Jemen, till Polen och Irak, till Sovjet och Egypten. Ty judarna är ju enligt PLO inget folk och kan inte skapa en nation. Judarna bör åter bli medborgare i de länder de en gång tillhörde, dvs. de länder som ofta gjorde vad de kunde för att utplåna eller diskriminera just judarna.

Detta program kan kritiseras för mycket men inte för oklarhet eller bristande konsekvens. Det lämnar inget som helst utrymme för kompromisser och fred. Taktiken kan visserligen förändras men inte strategin, har man ofta förklarat. Taktiken kan t. ex. vara att försöka få till stånd en PLO-stat på Västbanken. Men den staten skulle i så fall nyttjas som redskap för strategin, som är Israels försvinnande.

Ibland säger man att "de moderata" har tagit ledningen i PLO. En sådan moderat palestinsk politiker tycks vara Naif Havatmeh, en av dem som krävt en PLO-stat som språngbräda för den slutgiltiga lösningen av den israeliska frågan, mannen som t. ex. organiserade massakrerna i Maalot och denna vecka i Bet Shean.

En annan "moderat" ledare sägs vara Yassir Arafat själv, al Fatah-chefen med ett klart ansvar för bl. a. Svarta septembers uppbyggnad och terroraktioner. Arafat har i år, 1974, talat om "segerens generation, generationen som kommer att nå havet ---", alltså besegra Israel. I somras sade PLO:s ordförande att "denna framryckning kommer att sluta först i Tel Aviv, när vi skall grunda vår demokratiska palestinska stat". I augusti fick vi veta av Arafat att den staten skulle sträcka sig "över hela territoriet Palestina". Det blir "inget erkännande av eller någon uppgörelse med den israeliska fienden".

I sitt tal i Förenta nationernas generalförsamling gjorde Arafat än en gång klart, att någon judisk nation kunde han inte godta. Det borde i stället bli en sekulariserad stat där kristna, judar och muselmaner levde tillsammans. Detta är propagandaversionen av att Israel måste försvinna och Palestina bli arabiskt. James Reston sammanfattar i New York Times i dag Arafats tal på följande sätt: "Arafat i FN erbjöd inte Israel ett gevär eller en olivkvist – han erbjöd ett gevär eller en knölpåk. Arafat erbjöd inte förhandlingar om Israels säkerhet. Han erbjöd ett val mellan krig och kapitulation."

Skall det bli fred i Mellersta Östern måste den typen av extremism på alla sätt motarbetas. Jag tackar statsministern för svaret i dag, trots att han inte besvarade de konkreta frågor som flera av oss har ställt. Men det är bra att han klart säger ut det självklara att "Israel har rätt till oavhängighet och säkerhet". Den formuleringen kunde visserligen vara ännu mer bestämd – Israel har ju samma rätt att leva och att försvara sig som alla andra nationer och medlemmar av FN. Det är också bra att statsministern talar om "två folk" i Palestina och säger att "en lösning synes förutsätta ett territorium där självbestämmanderätten kan utövas för palestinerna". Jag instämmer vidare i meningarna om att resolution 242 "ger Israel garanti att existera inom säkra och erkända gränser".

Däremot finner jag det helt ohållbart att påstå att "PLO framstår i

dagens läge som den mest auktoritativa talesmannen för palestinaaraberna". Om det vet vi ingenting, eftersom palestinierna själva inte tillfrågats. PLO har inte valts av palestinierna i Israel eller av palestinierna i Jordanien eller av palestinierna i de ockuperade områdena eller av palestinierna i något annat arabland. PLO är en samling grupper med Israels försvinnande som mål och terrorismen som medel. Det är trist att statsministern sprider illusioner om den rörelsen när han t. ex. säger att det finns "uttalanden från PLO som antyder en vilja att nå en uppgörelse på fredlig grund". Några uttalanden som medger den judiska staten en rätt att finnas kvar finns på intet sätt från PLO som organisation; att Israel måste försvinna har man däremot förklarat vid en rad tillfällen.

"I viktiga delar" har PLO:s program en annan syn än Sverige, säger statsministern. Det är en diskret omskrivning av det tragiska faktum att PLO:s program kräver inte bara att Israel besegras genom krig och terror utan också att majoriteten av Israels judar försvinner från Palestina.

Ändå är dagens svar bättre än de uttalanden som främst statsministern tidigare strött omkring sig. I de kommunikéer som Sverige på senare tid utfärdat gemensamt med tre arabstater – Libyen, Saudi-Arabien och Algeriet – talar man varje gång om "det palestinska folkets legitima rättigheter". Det är en formel som för arabstaterna – inte minst Libyen och Algeriet – betyder att Israel måste försvinna; Sverige menar något helt annat. Men de båda regeringarna använder samma ord och gör gemensamt uttalande i saken, vilket är ett avancerat diplomatiskt falskspel.

Värre är dock att statsministern och utrikesministern ingen enda gång sett till att kommunikéerna också rymmer en mening om *israelernas legitima nationella rättigheter*. Det skulle säkert varken premiärminister Jalloud eller president Boumédiène ha gått med på. Men då bör naturligtvis den svenske statsministern själv i kommunikén markera att han och Sverige anser att Israels rätt att existera är en förutsättning för en fredlig lösning. Ett sådant tillägg för egen del borde Sverige ha krävt vid de här tillfällena, eftersom kärnfrågan ju är om Israel skall finnas eller ej. Om Libyen, Saudi-Arabien och Algeriet då vägrat gå med på ett sådant tillägg borde över huvud taget inget gemensamt uttalande ha gjorts om konflikten i Mellersta Östern. När Sverige inte begärt ett sådant tillägg och inte *offentligt* gjort den preciseringen i t. ex. bankettalet i Alger, har man gång på gång missat möjligheter att inför arabstaterna slå fast en avgörande förutsättning för en fredlig lösning.

Statsministern har enligt svensk press – i det här fallet Aftonbladet – efter ett par minuters samtal med Arafat fått "intrycket att han (Arafat) inte ville vidta några extrema åtgärder". Det är en förbluffande vänlighet mot PLO-ledaren. Att också ledare för militanta arabstater och terrorgrupper inför västerländska statsmän uppträder försiktigt och ibland med fred på läpparna, det vet vi alla. Det är ett vanligt trick att tala om fred medan man planerar för krig. Om Arafat, vars politik går ut på att krossa Israel militärt, uttalar några diplomatiska fraser till den svenske statsministern är det inte särskilt intressant. Att herr Palme luras av

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

sådant är förvånande. – Dagen efter det här samtalet begärde Arafat i FN att Israel skall försvinna, och ännu ett par dagar senare kom nästa PLO-raid mot en israelisk stad.

När Sverige – i motsats till t. ex. Danmark och de flesta EG-länder – röstar för att PLO skall uppträda i FN:s generalförsamling blir också det en uppmuntran till extremisterna. Vi önskar fred i Mellersta Östern men stimulerar sedan en organisation som oavbrutet förklarar att konflikten bara kan lösas genom krig.

Vi har de senaste veckorna sett hur detta stärkta stöd för PLO från en rad länder, däribland Sverige, har bidragit till att dramatiskt öka spänningen i Mellersta Östern. Det är ingen tillfällighet att krigsriskerna på Golan blir akut efter Arafats FN-tal. Det är ingen tillfällighet att Israel nu i praktiken kommer att förhindras att delta i mycket av Unescos arbete: Arabstater och kommunistländer tror ju nu att de kan rösta igenom nästan vilka beslut som helst i internationella församlingar utan att det leder till skarpa reaktioner från demokratierna. Det vi ser i FN och vissa FN-organ är något som nästan liknar en internationell politisk pogrom mot Israel. Hetsen mot den judiska staten är så våldsam, kraven på Israels försvinnande så öppna och stödet för helt ensidiga resolutioner nu så stort att allt detta verkar som en direkt stimulans för de krafter i arabvärlden som önskar en ny militär konfrontation. Demokratiernas undfallenhet och främst Syriens väldiga militära upprustning ökar den risken.

Det senaste året har alltså trycket på den israeliska demokratin blivit allt hårdare samtidigt som den arabiska oljan används för politisk utpressning mot främst Västeuropa och USA. Uttalanden av vänskap till Israel kan ju lätt leda till repressalier från oljeländerna – bäst därför att inte uttrycka vår vänskap till Israel. Så resonerar många ledande politiker i Europa, och Israels isolering ökar ytterligare. Där oljan går in, där går moralen ut.

Den palestinska frågan är inte längre bara ett flyktingproblem, har statsministern sagt flera gånger de senaste dagarna. Han tycks mena att vi tidigare hela tiden sett på palestiniernas krav som en fråga om flyktinghjälp men att herr Palme har insett att det inte förhåller sig så.

Det är i så fall en mycket sen insikt för regeringen. För att hindra mytbildning på den här punkten skall jag visa att vi, som sedan 1960-talets slut mest energiskt kritiserat al Fatah, PLO och de militanta arabstaterna, hela tiden sett palestiniernas problem i stor utsträckning som en fråga om nationell identitet.

Jag citerar ur det utförliga uttalande som folkpartiets landsmöte gjorde i november 1969: "Ett förslag som förts fram i debatten – – – är skapandet av en palestinsk nation i främst West Bank (det ockuperade området väster om Jordanfloden) och Gaza, kanske i federation eller annan nära samverkan med Israel och/eller Jordanien eller direkt förenad med Jordanien. Den arabisk-palestinska nationalkänsla, som på senare år har vuxit sig allt starkare, kan på flera sätt komma att göra en sådan lösning mer

Fredagen den
22 november 1974*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

naturlig. Den skulle också skapa nya förutsättningar att lösa de mänskligt upprörande flyktingproblemen som är en följd av krigen 1948 och 1967.” – Så långt folkpartiets uttalande i november 1969.

Tillsammans med Thomas Hammarberg och Ernst Klein skrev jag 1969 en bok som kom ut i början av 1970; den heter ”Det hatade Israel”. Jag säger där: ”Palestiniernas krav på en egen stat förs fram med mycket större skärpa än tidigare, och deras ställning i arabvärlden har påtagligt stärkts. Och därför bygger en del intressanta spekulationer om fred i framtiden just på tanken om ännu en arabisk nation vid Israels gräns.” I polemik mot Golda Meir visar jag att en äldre israelisk generation ibland har lika lätt att bortse från palestinska nationella ambitioner som sionisternas kritiker 70 år tidigare hade att nedvärdera den judiska nationalkänslan. ”Palestiniernas hat dämpas kanske inte förrän de har en nation – och opinionen i andra arabländer kan inte radikalt ändras förrän Israel nått något slag av samförstånd med palestinierna.”

Det finns en mängd liknande citat som visar att vi som i Sverige *oavbrutet* kritiserat PLO också varit de som *oavbrutet* talat för en palestinsk stat, eller del av en stat, bredvid Israel och i fred med Israel. Vi har inte sett den palestinska frågan främst som ett flyktingproblem, även om regeringen länge gjort det. När därför statsministern nu för fram den tanken som vore den en upptäckt, är det en något yrvaken debut i en debatt som andra fört i många år.

Men vad vi dessutom ständigt slagit fast är just att en sådan palestinsk nation, eller del av nation, *måste ligga vid sidan av Israel och i fred med Israel*. Den skall inte ligga på ruinerna av Israel eller bli en militärbas riktad mot Israel. Därför är det för mig lika naturligt att plädera för en palestinsk nation som att motverka PLO och dess målsättning. De som önskar en palestinsk stat *i stället för Israel* omöjliggör tanken på en palestinsk stat. De som nu vill ha en palestinsk stat på Västbanken som språngbräda för kampen mot Israel gör det svårt eller omöjligt med en palestinsk stat på Västbanken. Återigen är det palestinska extremister som saboterar palestiniernas framtid och intressen.

Från bl. a. arabstaterna lär man nu, om jag är rätt informerad, ha lagt fram ett förslag till resolution i FN, som inte nämner Israel och som inte slår fast Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser. Jag hoppas att Sverige vid omröstningen kommer att rösta nej till varje resolutionsutkast som inte klart betonar Israels rätt att leva. Jag vill ställa den frågan till statsministern: Delar regeringen min uppfattning att Sverige bör rösta *nej* – inte avstå – till varje resolution som underlåter att slå fast Israels rätt att existera?

Det har inte skett någon förändring av Sveriges hållning till Israel, säger statsministern när han är tillfrågad. Visst har det det. Jämför t. ex. statsminister Erlanders intensiva ord för Israel mitt under sexdagarskriget 1967 med statsminister Palmes totala tystnad under de dagar av oktoberkriget 1973 när Israel var hotat till sin existens. Jämför de mängder av uttalanden av beundran för Israel, som gjordes innan Olof Palme

blev partiordförande, med de gemensamma kommunicéer med arabstater där inte ett ord finns om Israel. Jämför den hårda kritik som regeringen tidigare riktade mot de arabpolitiker som vägrade erkänna Israels rätt att leva med det stöd till PLO i FN som Sverige nu gett dessa extremister.

Statsministern kanske menar att *han* personligen inte ändrat mening om Israel under de här åren. Däremot har han i så fall helt ändrat tonfall och tyngdpunkt i förkunnelsen. Att *intrycket* av herr Palmes agerande är just att han gradvis avlägsnat sig från tidigare värderingar är uppenbart. För en ledande politiker måste det vara viktigt hur hans uppträdande uppfattas på olika håll i världen.

Statsrådet Olof Palme höll ett tal på Israels självständighetsdag den 15 maj 1967. Låt oss lyssna på ett avsnitt ur det:

”Först efter 2 000 års förskingring och grym förföljelse fick ni judar tillbaka ert land år 1948, och det har helt förändrat er ställning i världen. Ni har åter blivit en nation, ett folk som andra folk, och ni har fått en tillflyktsort undan förföljelse och förtryck. Därför var tillkomsten av staten Israel en av de största händelserna i det judiska folkets historia, och denna tilldragelse är viktig också för mänsklighetens utveckling över huvud taget. Därför har vi andra anledning att vara med och fira Israels tillblivelse. Ni har förverkligat den dröm, som många generationer av judar har drömt, ni har blivit fria, och den känslan av sympati, som strömmar emot er från så många håll, den har väl att göra med den välvilja, som man alltid känner för den lilla nationen, som vill hävda sin rätt att själv forma sitt öde.”

Det är stora och vackra ord. Det är svårt att tänka sig dagens Olof Palme upprepa dem. Ändå vore det av värde om herr Palme ännu någon gång ville slå fast att Israels tillkomst ”är viktig också för mänsklighetens utveckling över huvud taget”. Det vore befriande att nu då Israel står inför så starka fiender få höra något om den ”välvilja som man alltid känner för den lilla nationen, som vill hävda sin rätt att själv forma sitt öde”. Då, för drygt sju år sen, talade herr Palme om ”den känsla av sympati som strömmar emot” Israel; herr Palmes känslor strömmade med den gången. Nu har världens sympatiström delvis vänt, Israel är mer isolerat och hotat än någon gång efter 1948 – och också Olof Palmes sympatier tycks ha svalnat. Annars är det ju så att vänskap prövas i krislägen. Israel behöver moraliskt och politiskt stöd allra mest nu när landet är så utsatt.

Det finns i dag 20 arabiska stater; det finns *en* judisk stat. Arabländerna har 120 miljoner invånare; Israel har tre. Arabvärlden från Atlanten till Indiska oceanen rymmer 11 miljoner kvadratkilometer, Israels territorium är knappt en femtedels procent av den ytan.

Men denna lilla judiska stat är ett hot mot den väldiga arabvärldens stolthet och utveckling. Det får vi veta år efter år i arabisk propaganda. Därför skall Israel försvinna, enligt en rad uttalanden från arabiska diktaturer och palestinska terrorgrupper. Men tanken att Israel, den kanske mest vitala demokratin i världen, skall gå under – den tanken är out-

hårdlig. Att så inte sker måste vara ett ansvar också för de länder som en gång i Förenta nationerna beslöt att en judisk stat skulle bildas i Palestina. Dit hör Sverige. Också därför måste vi i fortsättningen stödja de krafter som verkar för *fred* i Mellersta Östern och inte stimulera dem som önskar *krig*. Det är huvudfrågan i den här debatten.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Statsministern har i ett sammanhang svarat på så många frågor att jag för klarhetens skull känner ett behov av att här upprepa de besked han lämnat på min begäran om en redovisning i riksdagen av regeringens syn på Israels rätt att leva med säkra gränser inom ramen för en rättmätig lösning av Palestinaproblemet.

I svaret sägs:

1. Palestinaproblemet kan inte få en lösning utan att både israelernas och palestinaarabernas intressen tillgodoses.
2. Israel har rätt till oavhängighet och säkerhet, och dess existens är en av realiteterna i Mellersta Östern.
3. Regeringen står fast vid den garanti som säkerhetsrådets resolution 242 ger Israel att existera inom säkra och erkända gränser.

Statsministern säger sig vara övertygad om att utan ett allmänt och öppet erkännande av dessa principer är en förhandlingslösning inte tänkbar.

Herr talman! För dessa besked i statsministerns svar tackar jag hjärtligt, eftersom de tillgodoser det syfte som främst dikterade min fråga, som ställdes den dag då mötet mellan PLO-ledaren Arafat och statsminister Palme på president Boumédiennes middag i Alger var förstasidesstoff i svenska tidningar.

Vad statsministern här säger är nämligen en grundlig dementi av påståenden i svensk press – och tydligen även här i kammaren – att regeringen och därmed svensk socialdemokrati vore i färd med att ompröva sin Mellersta Östern-politik i Israelfientlig och arabvänlig riktning. Kursen ligger fast.

Expressen hade över en hel sida rubriken: "Olof Palme en arabvän. Ilska i dag i Israel." En annan artikel i samma tidning hade som överskrift: "Strid hos sossarna om Palestina." I den storyn uppträder Jan Guillou som sanningsvittne om stämningar inom den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Mötet med Arafat var enligt denna källa en följdriktig fortsättning på regeringens, som det sades, nyorientering i Palestinafrågan.

Socialdemokratin, sades det, har genomgått en generationsväxling i synen på Mellersta Östern, och Palme är den inom regeringen som är mest kritisk mot den traditionella Israelpolitiken. Palmes uppfattning stöds av den moderna generationen socialdemokrater. Denna syn på Israel och Palestinafrågan skulle göra Tage Erlander och den äldre generationens sossar "djupt upprörda", säger Jan Guillou till Expressen. Nu skulle de yngre vara beredda att ta fighten. SSU och Broderskapsrörelsen är på samma linje. Allt enligt den aktive rapportörens från svenska Palesti-

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

narörelsen försök till pejling av socialdemokratisk opinion. Statsministerns svar liksom Broderskapsrörelsens uttalande, som Evert Svensson här berörde, visar att vad som här redovisas är gallimatias.

I Broderskapsrörelsens uttalande sägs att vi anser att PLO kan betraktas som talesmän för palestinierna utanför det egentliga Israel liksom att PLO måste acceptera Israel som suverän stat, vars inre angelägenheter måste få bestämmas av dess medborgare själva.

Jag vill hävda: Mellersta Östern-politiken ligger fast från Tage Erlander – Östen Undén till Olof Palme – Krister Wickman – Sven Andersson, och politiken är inte konjunkturbetingad av oljans flöde. Kontinuiteten i regeringens strävanden representeras i stället av viljan att verka för förhandlingar och försoning mellan de stridande parterna.

Det är emellertid inte första gången regeringens inställning till Israels rätt att leva inom säkra och erkända gränser förvanskas. Det skedde också i samband med Krister Wickmans tal inför FN förra året. När utrikesministern dementerade detta uttalande hade jag anledning att här i kammaren erinra om de starka band som knyter samman israelisk och svensk arbetarrörelse. Jag vill gärna med anledning av det ovederhäftiga talet om socialdemokratins nyorientering i Mellersta Östern-frågan upprepa vad jag då sade: "Vi är många inom arbetarrörelsen som utan sådana hämningar" – som en regeringsledamot måste visa – "är beredda att låta känsla och engagemang komma till uttryck i samband med den här konflikten. Starka band har knutits mellan den svenska arbetarrörelsens olika grenar – partiorganisationer, fackföreningsrörelse, Kooperation – och motsvarande folkrörelser i Israel. Israel är en demokrati, med vilken vi känner stor frändskap, inte därför att vi finner att alla de beslut som kommer fram i en demokratisk process i Israel är klanderfria och perfekta, höjda över all kritik, men vi känner denna frändskap med Israel därför att där vårdas, som hos oss, de demokratiska fri- och rättigheterna inkluderande respekten för minoriteter."

Jag har som publicist framhållit och vill gärna upprepa det här i kammaren, att det vore en outhärdlig förlust – det gällde 1967 och det gäller 1973 och 1974 – för demokrati, humanitet och människovärde om Israel skulle tillåtas gå under.

Solidaritet med Israel innebär inte en okritisk hållning till Israels politik. Mitt starkaste intryck från en resa till landet i våras var att där förekommer en livlig debatt, inte minst uppmuntrad av den nya generationens ledare inom socialdemokratien, den nye premiärministern Rabin. Jag vet att regeringen och socialdemokratien här i Sverige har goda förbindelser med Israel, men då statsministern i svaret talar om behovet av att lyssna till inblandade parter vill jag ändå fråga om några kontakter på regeringsnivå under senare tid tagits med Israel och/eller om ett sammanträffande mellan de svenska och israeliska regeringscheferna är förestående.

Jag delar statsministerns uppfattning i svaret om vad som kan anses vara en rättmätig lösning av Palestinaproblemet, men jag vill kanske

starkare framhålla den starka oro Israel måste känna efter det arabiska toppmötet i Rabat och PLO-ledaren Arafats tal i Förenta nationerna. Statsministern talade om behovet av dialog och samförståndslösningar. Men innebär inte den senaste scenväxlingen i Mellersta Östern-krisen efter det lovande förhandlingsskedet att siktet blivit alltmer inställt på konfrontation i stället för samarbete?

Det arabiska toppmötet i Rabat beslöt att till de tre s. k. konfrontationsstaterna – Egypten, Jordanien och Syrien – samt PLO bevilja stora anslag för vapenköp, som kommer att betalas av de oljerika länderna. 1 miljard dollar går till Egypten och Syrien och 300 miljoner dollar till Jordanien. PLO fick 50 miljoner dollar – mer än de flesta befrielseerörelser fått på ett år.

Medan de oljerika länderna sålunda ger 2,3 miljarder dollar till konfrontationsländerna för vapenköp betalar de 2,3 miljoner dollar – inte miljarder – för finansiering av verksamheten vid de palestinska flyktinglägren. Man kan heller inte bortse från att de arabiska oljeproducenterna, som The Economist skriver i sitt senaste nummer, är på det klara med att de har kraftfulla instrument för att genomdriva vad de önskar beträffande Israel genom att de har makt att flytta oljepengar från ett land till ett annat.

I detta läge är det ett styrkebälte för svensk demokrati att regeringen i natt i Förenta nationerna efter hörande av utrikesnämnden utan omskrivningar gett till känna sitt absoluta stöd åt Israels rätt att existera bakom trygga gränser samtidigt som Sverige som inslag i en konsekvent, realistisk Mellersta Östern-politik klarare markerat palestiniernas rätt till politisk identitet och självbestämmanderätt inom eget territorium.

För att ge uttryck för en viktig socialdemokratisk opinion vill jag avslutningsvis citera tidningen Arbetet i Malmö. Det är "självklart, att palestiniernas – och arabstaternas – rimliga rättvisekrav måste tillgodoses", skriver Arbetet men tillägger: "En palestinsk stat ja, men inte i stället för Israel. Den lösningen kan i praktiken aldrig bli annat än folk-mord.

Om Arafat möts av en front av nationer, som uttalar sig efter ungefär sådana linjer, bör han också drivas till insikt om, att han bara har en väg att gå om han inte vill förlora allt, och det är kompromissens och förhandlingarnas väg.

Samtidigt borde Israel – även om förbittringen är begriplig – undvika hatiska utfall mot Arafat och PLO. Det är sannolikt, att han har kommit in på den diplomatiska scenen för att stanna och det innebär, att Israel en dag måste räkna med att möta honom vid förhandlingsbordet.

Vad det nu framför allt handlar om är att påverka Arafat i sådan riktning, att han blir en acceptabel förhandlingspartner. En man som vill utplåna sin motståndare är inte det.

Hans framträdande inför FN var ett stycke dramatisk enmansteater och applåderades därefter. Nu är det FN-medlemmarnas sak att göra klart för honom att praktiska politiska resultat bäst uppnås genom mått-

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

fullhet och kompromisser.”

Jag tycker att regeringen Palme både genom talet i FN och genom statsministerns interpellationssvar till oss i svenska riksdagen, som har känt oro, väl svarat mot detta önskemål genom att beskriva uppgiften för Sverige vara ”att bidra till att få parterna att inse att en lösning fordrar kompromissvilja och att en första förutsättning ändå är att man talar med varandra och börjar en dialog”.

Än en gång tack för svaret.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Situationen i Mellanöstern är djupt allvarlig. Vi måste alla sträva efter att på bästa sätt söka bidra till en fredlig lösning – och inte bara en kortsiktig fred utan en fred på lång sikt, som gör att människorna i området kan börja planera på sikt, kan känna trygghet, vågar tro på framtiden. Jag vet, herr statsminister, att den svenska regeringen styrs av sådana önskemål. Jag tror att statsministern och regeringen här, liksom i andra konflikter, försöker åstadkomma fredliga lösningar. Men jag vill påstå att den svenska regeringen – liksom många andra regeringar i västvärlden – under senare tid har agerat på ett sätt som direkt kan försvåra fredliga lösningar.

Det är, herr talman, svårt att i en debatt av detta slag inte upprepa vad andra har sagt. Jag skall ändå försöka att så långt det går begränsa mig.

Av tradition har vi i vårt land stött Israels existens. Vi har – oavsett partifärg – beundrat det israeliska folkets kamp för att bygga upp sitt land. Vi har beundrat israelernas effektivitet och beslutsamhet – både när det gäller att göra sociala och ekonomiska framsteg och när det gäller att försvara sig från angrepp utifrån. Vi har också beundrat livskraften i demokratin Israel, där vill jag anknyta till föregående talare. Israel är för övrigt en av de få demokratierna i hela detta område, ett område som i övrigt domineras av feodalherrar och totalitära vänsterregimer. Vi har dock inte beundrat Israel för allt vad man gjort. Det har funnits anledning kritisera attityder hos Israels regering inte minst under åren 1967–1973. Men det är naturligt mellan vänner.

Det har rått enighet mellan de demokratiska partierna om detta vaktslående kring staten Israel. Jag bortser här från vpk:s olika ställningstaganden. Jag förutsätter att det fortfarande råder enighet om vaktsländet kring Israel. Jag noterar med tillfredsställelse de klara uttalanden om detta som finns i statsministerns anförande. Men om vi alltså stöder Israel i tanken i denna kammare är det inte lika säkert att vi med våra åtgärder på det politiska området och planet också stöder Israel i handling. Vissa inslag i regeringens politik under det senaste året har, menar jag, åtminstone till en del, verkat klart emot de israeliska intressena.

Statsministern säger i sitt svar att en lösning av konflikten kräver kompromissvilja. Därom är vi helt eniga. Men så fortsätter statsministern med ”att en första förutsättning ändå är att man talar med varandra

och börjar en dialog". Därmed menar herr Palme att han har försvarat Sveriges röstning för PLO:s deltagande i FN-debatten och därmed riktas kritiken direkt mot Israel för att man inte också varit med och inbjudit PLO. Liknande tankegångar anfördes av utrikesministern för några veckor sedan i denna kammare.

Men, herr Palme, skall man inleda dialog även med den som klart uteslutit kompromissen som arbetsmetod? Skall man öppna en dialog med den som klart och entydigt förespråkar att motparten inte skall få existera? Skall man inleda en dialog med den som under tio års tid inte sysslat med annat än terror och våldshandlingar?

För israelerna har svaret på dessa frågor varit enkelt. Man har sagt nej, eller för att citera förra premiärministern Golda Meir: "Man förhandlar inte om sin egen avrättning." Jag tycker att det borde ha varit lika enkelt för Sverige. Vi borde inte – det har jag sagt tidigare i den här kammaren – ha deltagit i legitimeringen av terroristerna inom PLO. Statsministern fördömer visserligen PLO:s våld och terror men fördömer i samma ordalag Israels aktioner för att sätta stopp för samma våld och terror. Ser herr Palme inte orsak och verkan i sammanhanget? Samma fråga måste jag, herr talman, ställa till fru Jonäng, som talar så vackert om solidaritet och medmänsklighet och som tror att vi skall få Arafats olivkvist att grönska, den som hon själv ansåg vara litet vissen vid hans framträdande. Jag känner fru Jonäng och vet hur djupt hon känner i den här konflikten, och det respekterar jag. Men hur naiv får man vara?

Jag är helt med på att vi måste beakta Palestinaarabernas intressen i samband med en lösning av konflikten. Det är inga nyheter. Men Palestinaaraberna är inte bara en fråga om PLO. Hur många bor inte i Jordanien? Hur många bor inte i dag på Västbanken? Tror verkligen de församlade ledamöterna att alla dessa ställer upp bakom PLO:s program? Jag har vid besök på Västbanken vid flera tillfällen träffat åtskilliga ledare för de människor som bor där som inte ställer upp bakom detta program åtminstone inte vid samtal mellan skål och vägg. Kan vi verkligen stå för uppfattningen att PLO är mest representativt för Palestinaaraberna? Har vi över huvud taget, herr Evert Svensson, några bevis för den folkliga förankring man talar om?

Statsministern menar att man måste ta fasta på de uttalanden från PLO som antyder en vilja att nå en uppgörelse på fredlig grund. Vilka uttalanden syftar herr Palme på? Var det vad Arafat sade till Er i Alger som ingav statsministern dessa förhoppningar? För i övrigt tror jag inte, och jag har studerat detta mycket noga, att någon kan plocka fram några nyanserade uttalanden från PLO. För såvitt vi inte luras av parollerna om en multirasial stat där, enligt Arafats tal i FN, judar, kristna och muslimer skulle ha lika rättigheter. Det låter vackert, men innebär ju detsamma som att staten Israel skall försvinna. Och vi vet också på vilket sätt Israel skall försvinna. Jag skulle vilja påstå att PLO i vissa sammanhang och framför allt i detta uppträda som en Dr Jekyll och Mr Hyde. Men den som har följt PLO:s hela utveckling kan inte sväva

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

i tvivelsmål om organisationens mål och vilka medel den i första hand vill använda.

Tyder för övrigt dådet i Bet Shean, som en av PLO:s grenar i tisdags utförde, på att kompromissviljan och de fredliga tankarna nu skulle ha inställt sig? Utgjorde, jag ställer frågan till de närvarande, Arafats anförande i FN en viljeyttring som kännetecknas av moderation och kompromissvilja? Svaret på dessa frågor, herr talman, är nej. Vad beträffar talet i FN var det väl snarast förvånande att Arafat inte ens vid detta tillfälle försökte maskera sitt primära mål, att Israel skall försvinna.

Det är för mig uppenbart att den legitimering som PLO fått nu inte gagnar freden. I hela PLO:s väsen ligger den väpnade kampen. I hela dess historia finns bara våldet som alternativ, inte den politiska lösningen. Genom att låta PLO tala i FN:s generalförsamling har man indirekt ökat organisationens prestige, något som otaliga uttalanden från olika palestinska ledare efter FN-beslutet vittnar om. Genom att dessutom herr Palme offentligt uppträtt tillsammans med Arafat har ytterligare en fjäder odiskutabelt satts i hans hatt.

Jag noterar att statsministern inte med ett ord berört de olika frågor som ställts med anledning av sammanträffandet med Arafat. Det kan knappast bero på en slump. Statsministern väljer att tiga ihjäl hela affären. Låt mig bara påtala det märkliga i att – om jag räknat rätt – sex olika frågor mot bakgrund av mötet med Arafat över huvud taget inte kommenterats. Herr Svensson kommenterade dem, men herr Palme gjorde det inte. Ett möte som tveklöst haft inverkan på opinionen här hemma och utomlands. Ett möte som fått de mest skilda tolkningar. Det var ju inte vem som helst som statsministern träffade. Låt mig understryka ytterligare två saker i sammanhanget.

För det första nämnde statsministern, som herr Ahlmark framhöll, inte ett ord om Israels rätt att existera i de officiella uttalanden som inströmmat från detta tillfälle. Jag har åtminstone inte kunnat hitta några sådana trots att riksdagens upplysningstjänst hjälpt mig. Det var en brist. Det räcker inte, och där upprepar jag också vad herr Ahlmark sade, att slå fast Israels existens i vår svenska riksdag. Det är just i arabvärlden och just tillsammans med Arafat som den uppfattningen behöver hamras in.

För det andra har ambassadör Edelstams olika uttalanden i massmedia givit intryck av en drastisk förändring i den svenska Mellanösternpolitiken. Skulle man enbart gå efter herr Edelstams utsagor, och han är trots allt svensk ambassadör, är Israels existens sannerligen inte någon självklarhet.

Herr talman! Det samlade intrycket för mig, och jag talar naturligtvis enbart för mig själv, av den svenska regeringens Mellanösternpolitik innebär en förändring under det senaste året. Röstningen för PLO var där det avgörande. Jag kan dess värre inte påstå att man kan betrakta det som ett olycksfall i arbetet. Herr Palmes uttalanden tillsammans med Jalloud och Boumédiène gör att mönstret blir klarare. Krister Wick-

mans tal i samband med oktoberkriget 1973, när han underlät att kritisera Egypten och Syrien för deras angrepp var ytterligare ett tecken på denna nya politik. Om den saken har vi också tidigare diskuterat här i kammaren.

Herr talman! När jag talar om en viss förändring i regeringens politik avser jag inte enbart vissa inslag i regeringens uttalanden eller stödet för PLO i FN. Jag avser därutöver och kanske viktigare frånvaron numera av det tidigare spontana stöd som så ofta fanns med i regeringsdeklamationer för Israels rätt att leva. Man får ibland ett intryck av att regeringen på något sätt numera nästa ångrar FN-beslutet från 1947, att det har komplicerat tillvaron och inte på något sätt bidragit till en lösning. Man konstaterar att Israel är en realitet i det här området – det är i stort sett allt – i olika uttalanden. Jag saknar precis som herr Ahlmark det engagemang för staten Israel som vi tidigare har sett så många uttryck för.

Herr Svensson i Kungälv sade tidigare att det tragiska är nu att samma FN som 1947 som beslutade om Israels bildande nu sviktar – låt vara med en annan majoritet och ett annat antal medlemmar. Israel har blivit alltmer ensamt, säger herr Svensson. Det är i detta läge som vi röstar för PLO. Det är i detta läge som herr Palmes möte med Arafat skall betraktas. Det är i detta läge som Sverige, tycker jag, borde klarare och oftare ha stött Israel, och inte som nu skett indirekt medverkat till att ytterligare försvaga Israels position.

Jag vill inte påstå att Sverige har givit upp Israels sak. Långt därifrån! Men den svenska linjen är nu betydligt mera tvetydig. Att man automatiskt – och att jag gör det – måste koppla detta till den nya energisituationen i världen är ofrånkomligt.

Nå, säger någon, det jag här pekar på rör ändå inte så viktiga ting. Det är ju ändå mest fråga om nyanser i uttalanden. Men, herr talman, det är inget bara. Den internationella opinionen har i denna konflikt en utomordentligt stor betydelse. Och den internationella opinionen har bit för bit börjat överge Israel. Startskottet för denna process var oljekrisen, då vi fick se den ene premiärministern efter den andre böja sig för arabstaternas krav på solidaritetsuttalanden. Det var villkoret då för att över huvud taget fortsätta oljeleveranserna. Oljevapnet har betytt otroligt mycket för arabsidan i konflikten. Vetskapen om oljevapnet har också fortsatt att påverka västländernas ställningstaganden i konflikten. Liksom herr Svensson i Eskilstuna vill jag återge en bild från tidningen Economist, snart ett år gammal, där man på sin förstasida hade dåvarande premiärministern Edward Heath brett smilande, och därunder stod: Jag kunde göra vad som helst för olja! Inte minst mot bakgrunden av hans uttalande i konflikten var den bilden mycket träffande.

Herr talman! Det finns naturligtvis mycket i statsministerns svar här i dag som jag kan instämma i. Det gäller konstaterandet att Palestinaarabernas problem är ett politiskt problem. Det har det varit från första början, och det är ingen nyhet. Jag instämmer vidare i att ingen verklig

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

lösning är möjlig utan att Palestinaarabernas krav på självständighet och någon form av territorium har uppfyllts. Jag tror det är en realistisk politik att slå fast detta, och det är utifrån de utgångspunkterna vi måste arbeta. Jag vill dock i sammanhanget påminna om att Palestinaaraberna inte kördes över i samband med FN-beslutet 1947. De fick en stat, men denna lösning accepterades inte av arabsidan, och detta territorium slukades sedermera vid angreppet mot Israel 1948 – dels av Israel, dels av arabstaterna. Vi hade aldrig haft en sådan bitterhet och en sådan intensitet i den här konflikten om FN-beslutet från början åtminstone till en del hade godtagits av arabsidan.

Vad vi skiljer oss från varandra i är frågan om hur vi skall se på PLO. Jag menar att det är utsiktslöst att söka uppnå en lösning med PLO så länge PLO inte accepterar Israels existens och så länge organisationen uteslutande vill använda våld och terror för att uppnå sina syften. Men, säger någon, de vill ju bara uppnå lika rättigheter för alla i området, de talar ju om den multirasiala staten. Ja, men vi vet alla vad den lösningen innebär. Den är detsamma som att Israel försvinner från kartan, att judarna berövas ett hem dit de kan undfly förföljelse och förtryck i andra delar av världen, en förföljelse och ett förtryck som historien dess värre varit och ännu är full utav.

Tankarna om att PLO på något sätt skulle moderera sina ståndpunkter genom legitimitet och status är för mig orealistiska tankar, ja direkt farliga tankar.

Till sist, herr talman, vill jag naturligtvis också uttrycka min förhoppning att tiden skall arbeta för en lösning av denna tragiska konflikt, en lösning som garanterar båda sidor frihet, trygghet och oberoende. En sådan lösning förutsätter kompromisser, den förutsätter också en dialog. Men för att den dialogen skall vara en dialog av verkligt slag krävs att terrorn och våldet upphör att vara den ena sidans uteslutande argument. Dialogen kan och får inte föras om dess enda syfte skall vara Israels avrättning.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Jag skall be att få tacka för herr statsministerns reaktion på mina frågor. Tyvärr måste jag konstatera att ingen av dem egentligen har besvarats och att – för att göra en travestering av ett känt uttryck – det sällan inträffat att så många frågor av olika riksdagsledamöter fått ett så magert och ofullständigt svar.

Jag tror man vågar säga att Mellanösternkonflikten varit och är ett av de svåraste problem de berörda parterna och världssamhället haft att brottas med. Det är givet att ingen lösning helt kan tillfredsställa de olika parterna, även om vissa av dem tror på och försöker uppnå en sådan. I själva verket är det så att ingen fred någonsin slutits, inget avtal ingåtts, som gett fullständig tillfredsställelse för båda parter. Överenskommelser måste till sina natur vara kompromisser.

Det första en förhandlare och beslutsfattare måste undersöka är de

fakta som föreligger i en konflikt. Fakta i form av rådande förhållanden, existerande lagar osv. Vad Mellanösternkonflikten beträffar är det i dag ett historiskt faktum att det finns 60–70 miljoner araber i de regioner som närmast omger Israel. Det är också ett faktum att det finns bara 3 miljoner judar. De senare har delvis funnits där under långliga tider, delvis invandrat under det senaste århundradet. Denna invandring har baserats dels på en genom århundradena existerande stark önskan hos det judiska folket att återvända till sitt urgamla hem, dels på beslut och medgivanden av stater och myndigheter, dvs. på sin tid den turkiska regeringen, den engelska s. k. Balfourdeklarationen och Nationernas förbunds bekräftelse av denna samt den av FN år 1947 med stor majoritet antagna resolutionen om upprättandet av en judisk och en arabisk stat i området.

Man kan naturligtvis ägna sig åt att beklaga detta faktum och denna historiska utveckling och önska att man var tillbaka i det läge som en gång rådde. Man kan ju också roa sig med att beklaga att européerna en gång tilläts utvandra till Förenta staterna och slå sig ned bland indianerna eller att negerslavar en gång i tiden fördes dit, att holländare utvandrade till Sydafrika m. m. Men detta är en ganska ofruktbar utgångspunkt för praktisk politik. Mellanösternproblemen kan endast lösas genom att man accepterar den nuvarande befolkningsstrukturen och i görligaste mån söker tillfredsställa de olika gruppernas politiska, sociala och kulturella aspirationer – eller att man begår folkmord.

Målet måste sålunda vara fred i Mellanöstern på rimliga villkor. För att uppnå detta mål måste såväl de berörda parterna som världssamhällets övriga länder efter förmåga lämna sina bidrag. Jag vill därför från dessa synpunkter granska attityder och ställningstaganden för det första av de berörda parterna och för det andra av den världsorganisation, nämligen FN, som har tillkommit framför allt just för att främja en fredlig lösning i världen, samt för det tredje av den svenska regeringen.

Om vi börjar med staten Israel kan man konstatera att dess ställning är utomordentligt svår. Landet är, som jag nyss sade, omgivet av en mångfaldigt större befolkning av annan kulturell och nationell inriktning och med ett mångfaldigt större territorium till sitt förfogande. Det är detta som från Israels synpunkt gör konflikten så ödesbetonad. Under det att alla de krig vi känner till från Europas och andra kontinenters historia vanligen rört sig om vissa territoriella eller andra fördelar är varje krig i Främre Orienten för Israel en fråga om landets överlevande eller förintande. Man vågar kanske även gå längre att döma av många uttalanden och säga att ett förlorat krig för Israel även skulle innebära folkets fysiska utrotning. Det är möjligt att man kan hävda att Israel i vissa situationer och i vissa frågor intagit en hård och oböjlig och kanske oklok attityd, men detta måste då ses i belysning av den avgrund i vilken varje allvarligare felsteg skulle kunna störta det israeliska folket.

Och ändå, Israel har aldrig vägrat att komma till förhandlingsbordet om frågan gällt att diskutera möjligheterna för och utformningen av fred.

Fredagen den
22 november 1974

Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.

Tvärtom har under de gångna 26 åren hundratals förslag och erbjudanden om inledande av diskussioner gjorts från israelisk sida. Men det är klart – man kan inte av ett land kräva, som Golda Meir sagt och som herr Wijkman nyss upprepade, att det skall inleda förhandlingar om sin egen avrättning. Det är därför totalt meningslöst, orealistiskt och cyniskt att kräva att Israel skall inleda förhandlingar med en eller flera parter, som inte dessförinnan klargjort att förhandlingarna inte åsyftar motpartens förintande utan i stället åsyftar ett åvägbringande av fred och en överenskommelse om fredlig samlevnad.

Mot bakgrund av Israels svåra geopolitiska situation är det också uppenbart att varje ansvarskännande israelisk politiker vid bedömning av möjliga koncessioner nog måste analysera hur djupgående och omfattande fred motsidan verkligen avser att skapa. Ty säkerhetsproblemen för en liten stat är självfallet alltid av central vikt. Skulle man sålunda från arabernas sida vara beredd att förhandla om en fred som innebar ett ordentligt fredsfördrag, diplomatiska förbindelser, normalt handelsutbyte och andra ekonomiska relationer samt självfallet slut på en sedan årtionden pågående intensiv fientlig propaganda och blockad är det givet att säkerhetsbekymren skulle bli minimala och att fredsfördraget med andra ord kunde bli i relation därtill.

Vilken är nu arabländernas meritlista i dessa hänseenden? Alla vet att samtliga arabstater fr. o. m. 1947 har förklarat att de aldrig skulle erkänna Israels upprättande utan avsåg att med våld omintetgöra FN:s ställningstagande. Detta hot realiserades också genom kriget 1948, och det var väl inte långt ifrån att de arabiska planerna krönts med framgång. Hade inte Israel med vapen kunnat försvara sin existens hade det blivit kortlivat. I den meningen är det viktigt att påpeka att Israels upprättande lika mycket kan tillskrivas landets förmåga att hävda sin existens som FN:s resolution i frågan.

Vi har självfallet, med ett modernt uttryckssätt, full förståelse för tesen om folkens självbestämmanderätt även om denna bara tillämpas när stormakter och andra stater så finner lämpligt eller nödvändigt. Men vad innebär detta för det forna Palestinas del? Här hade den enda makten som fanns, mandatmakten Storbritannien, 1947 förklarat sig vilja lämna landet och ansvaret för dess administration. Det fanns sålunda ett, eller naturligtvis i realiteten två folk, araberna och judarna, utan herre. Palestina höll på att bli vad man med en teknisk term kallar terra nullius, no man's land.

Självbestämmanderätten kan tillämpas på olika sätt. Ett hade varit, som givetvis araberna förordade, att hela regionen gemensamt fått rösta eller på annat sätt ta ställning till samhällets fortsatta politiska status. Ett annat hade varit att erkänna att det inom området fanns två etniska grupper – en större, araberna, och en mindre, judarna. Den mindre gruppen önskade upprätta en egen stat inom en del av territoriet. Så blev också beslutet, och från självbestämmanderättssynpunkt kan ingen som helst kritik riktas mot det beslutet. Ett beslut enligt den första linjen

däremot hade inneburit att en majoritet skulle ha fått fullständig kontroll över en ovillig etnisk minoritet. Detta skulle i sin tur sålunda ha inneburit ett förnekande av självbestämmanderätten för denna grupp, något som vi för närvarande har exempel på i Mellanöstern genom kurdernas situation.

Under åren efter 1948 har den arabiska attityden efter hand skärpts för att i samband med sexdagarskriget nå sin kulmen. Före kriget talade man på arabiskt håll segervisst om jagandet av israeler i havet och en slutlig lösning av konflikten. Redan någon månad efter sexdagarskriget var araberna beredda att i Khartum enhälligt besluta att man aldrig skulle sluta fred med Israel, förhandla med Israel eller erkänna Israels existens.

Om vi sedan flyttar oss fram till dagens situation kan vi konstatera att efter Jom kippur-kriget i oktober 1973 vissa israelska och egyptiska överläggningar på det rent militära området ägt rum. Vidare finns det uttalanden från några arabländer, framför allt Jordanien och Egypten, om villighet till även politiska förhandlingar. Mot detta står dock uttalanden i samma länder av samma krigiska och oförsonliga natur som tidigare, vanligen riktade till den inhemska opinionen. Andra arabländer åter säger nej till alla fredsanssträngningar och vägrar exempelvis att godta den FN-resolution nr 242 från 1967 som utgjort grundvalen för världssamhällets strävanden på detta område och som inte minst flitigt återropas av den svenska regeringen.

Men vad har på det praktiska, mindre och större, fältet visats för tecken från arabstaternas sida på önskemål om att bringa konflikten ur världen? Jag är ledsen att behöva konstatera: nästan inga alls. Den nyligen hållna arabkonferensen i Rabat innebar t. o. m. en skärpning av arabländernas attityd. Man förbjöd i realiteten Egypten och naturligtvis Jordanien att bedriva separata förhandlingar med Israel om annat än rent militära frågor, dvs. huvudsakligen fortsatt israeliskt militärt tillbakadragande.

Detta var svaret på FN:s och Israels krav på verkliga fredsförhandlingar i Genève. Vidare beslöt man sig för att godkänna terroristorganisationen PLO som enda företrädare för palestinaaraberna. Detta innebar också en skärpning av exempelvis Egyptens attityd. Bland olika vinglande ställningstaganden utfärdade nämligen Sadat i somras en kommuniké tillsammans med kung Hussein, i vilken det förklarades att PLO endast kunde anses representera de palestinierna som befann sig utanför Jordanien och av Israel ockuperat område. Vad PLO verkligen syftar till och vilka dess metoder för att nå sina mål är och varit behöver jag inte närmare redogöra för, eftersom både herr Ahlmark och herr Wijkman klarlagt dessa frågor.

Låt mig blott även för min del konstatera att PLO aldrig har stått för och än i dag inte står för fred och fredsförhandlingar men väl för terror och våldsdåd. Det är patetiskt att höra Arafat bl. a. i svensk TV hävda att han alltid varit motståndare till våldsdåd och att exempelvis mordandet av 24 israeliska barn i Maalot för någon tid sedan inte berodde på de arabiska terrorister, som trängde in i Israel, ockuperade och tog

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

gisslan, utan på de israeliska soldater som försökte skydda landets medborgare. Jag förmodar att han har samma försvar för de våldsdåd som häromdagen ägde rum i den israeliska staden Bet-Shean. Båda aktionerna utfördes av samma palestinska terrororganisation, som sorterar under PLO.

För att få en grundval för svensk politik och svenskt handlande i Mellanösternkonflikten måste man självfallet skaffa sig en uppfattning om vad parterna ytterst syftar till. Jag anser mig förut någorlunda klart ha skildrat den israeliska tankegången. Vad arabsidan beträffar är det betydligt svårare. Sju års vistelse i dessa regioner har lärt mig hur farligt det kan vara att likställa uttalanden med den verkliga målsättningen – något som man kanske sett en tendens till hos den svenska regeringen och dess främste representant under senare tid. Min bedömning är att Jordanien och i begränsad utsträckning även Egypten önskar en fredlig utveckling. Men det syns mig alldeles uppenbart och kan stödjas på officiella uttalanden, att Egypten icke inom överskådlig framtid är berett att övergå till normala fredliga förbindelser med Israel utan endast till vissa former av en icke-krigisk samvaro. En sådan utveckling inser Sadat behövs för Egyptens ekonomiska utveckling. Men min pessimistiska bedömning är att Sadat eller mer militanta krafter i landet inte skulle tveka att handla, om man en dag var övertygad om att det var möjligt att kasta den israeliska staten över ända.

Om vi för ett ögonblick söker sätta oss in i situationen för övriga arabländer, vilkas ekonomiska utveckling inte på något sätt störs av spänningstillståndet i Mellersta Östern, finner vi många skäl som talar för att deras intresse för en fred är mycket begränsat. De hyser självfallet en djupt känd olust över att en icke-arabisk stat definitivt skulle erkännas inom en region som de efter hand börjat betrakta som sin egen. Vidmakthållandet av konflikten har många gånger ett betydande värde för att bibehålla de egna undersåtarnas lojalitet. Och slutligen: det finns egentligen inga politiska eller ekonomiska skäl som pressar fram en uppgörelse. Man har tid att vänta på att militära eller ekonomiska faktorer en dag skall bli Israel övermäktiga. Det finns i dag anledning att med djupaste pessimism betrakta utvecklingen och att inte i ett förklarligt önsketänkande tro att freden väntar runt hörnet.

Det hjälper inte att fromt knäppa händerna i Sveriges riksdag och säga, att det måste till förhandlingar, eftersom det är enda vägen till fred. Det ger ingen fred att uttrycka en sådan önskan. Det är endast praktiska åtgärder från Sverige och andra länder som möjligen skulle leda till fred.

I detta hänseende intar naturligtvis PLO en ännu mer militant hållning, även om det palestinska folket är de människor som mest lider och lidit av Mellersta Östern-konflikten. Inte ens i sitt tal inför FN:s generalförsamling, där så annars hade varit taktiskt klokt för att lura de många önsketänkarna, sade sig Arafat vara beredd att acceptera Israels existens. Tvärtom talade han om att i hela Palestina skapa en, som han vackert uttryckte det, multinationell, multireligiös och multirasial stat. Detta in-

nebär sålunda för det första att Israels existens skulle upphöra och för det andra att landet skulle ingå i en ny palestinsk stat. Men som framgår av andra uttalanden av Arafat avser han även att erövra kung Husseins jordanska rike och således skapa ett verkligt Storpalestina.

Men det är möjligt att PLO i viss situation skulle acceptera upprättandet av en palestinsk stat som bara omfattade västra Jordanstranden och Gaza, dvs. de områden som Israel för närvarande ockuperat. Men även här finns det uttalanden av Arafat om att detta i så fall endast skulle bli en språngbräda för ett senare erövrande av hela Palestina. Sådana uttalanden har vi sett exempel på så sent som i denna månad.

Sedan jag nu gått igenom arabländernas attityder på det mera allmänpolitiska planet vill jag ta upp en mera konkret del av deras verksamhet, som jag för övrigt nyligen också berört från denna talarstol. Arabländerna har – och detta i stigande omfattning – under de gångna åren utnyttjat varje tillfälle att i internationella organisationer – FN, UNESCO, civilflygets organisation ICAO m. fl. – lägga fram resolutionsförslag på olika områden som varit riktade mot Israel, dess politik, dess goda vilja och dess rätt att över huvud taget existera. Dessa tal, dessa resolutionsutkast och dessa diskussioner har ofta upptagit en väsentlig del av den tid som skulle ha ägnats åt viktiga samarbetsfrågor världens stater emellan. Det har självfallet inte kunnat ändra på den politiska situationen, särskilt inte när det rör sig om organisationer som inte har utrikespolitiska frågor på sina program. Men det har däremot utgjort ett allvarligt sabotage mot internationellt samarbete. Jag skall här endast ta upp två sådana ärenden och därvid också komma över på hur de internationella organisationerna främjat eller försvårat en fredlig lösning av Mellersta Östernkonflikten.

Vid UNESCO:s årskonferens nyligen i Paris hade bl. a. Israel begärt att få delta i arbetet inom UNESCO:s europeiska region – några andra stod inte till buds för Israel. Denna begäran avslogs av UNESCO med – om jag minns rätt – 64 röster mot 27 och 26 nedlagda. Bakom denna röstning låg en intensiv arabisk propaganda bland östblockets stater, där det självfallet inte behövdes många ord, och länder i övriga världen. Trots att sålunda de direkt berörda länderna, dvs. Västeuropa, så gott som enhälligt röstade för att ta upp Israel i det europeiska samarbetet, eftersom landet icke fick vara med annorstädes, lyckades länder, som i verkligheten inte hade ett dugg med saken att göra, att ställa Israel utanför denna verksamhet.

På samma sätt lyckades man förhindra att något ekonomiskt bidrag från UNESCO utgick till Israel, vilket tidigare alltid skett. Den som har någon kännedom om tekniken i internationella organisationer vet att detta förfarande är sista steget innan man kommer att försöka utesluta Israel ur UNESCO:s internationella gemenskap.

Det förefaller mig som om det vore en angelägen och konstruktiv uppgift för svensk utrikespolitik att söka medverka till att sådana här meningslösa krig genom resolutioner slutade att spela en betydande roll

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

i olika internationella organisationer. Det kan visserligen te sig neutralt att lägga ned sin röst i olika sammanhang och säga, att vi inte vill ta ställning i en konflikt mellan Israel och arabländerna, men det främjar sannerligen inte en fredlig utveckling. Det borde vara naturligt för oss att säga att vi vägrar att lägga ned vår röst i sådana sammanhang, att vi kommer att rösta mot alla resolutioner av den typ som har blivit så vanlig. Det vore ett bidrag till en fredlig utveckling och en lugnare atmosfär vid skilda internationella organisationers sammanträden, och det skulle möjliggöra ett mera fruktbart samarbete under dessa konferenser.

Det senaste exemplet är självfallet FN-församlingens beslut att låta Arafat tala där och den behandling såsom statschef som han där hedrades med. I anslutning härtill har från arabisk sida, med stöd av andra stater, framlagts två resolutionsutkast – herr Wijkman och herr Ahlmark har redan berört dem – som församlingen i dessa dagar diskuterar och kanske i dag kommer att rösta om. Det första innehåller ett förslag om att PLO skall beviljas status som permanent observatör. Det andra är ett oerhört ensidigt dokument, som bl. a. bemyndigar palestinaaraberna att i sin kamp för – som det heter – ”sina oförytterliga rättigheter” begagna vilka våldsamma medel som helst. Självfallet sägs ingenting om några rättigheter för Israel. Om dessa två resolutioner, även med ganska betydande ändringar, godtas av generalförsamlingen, är man tvungen att konstatera att generalförsamlingen, och således världens länder, icke leds av en strävan att med opartiskhet söka verka för fred i Mellanöstern.

Vi tycks nu ha hamnat i en situation där en majoritet av FN-staterna inför ekonomiskt tryck – eller möjligheterna till ekonomiskt stöd – är beredda att åsidosätta det höga ansvar som FN-stadgan pålägger. Vi har i Sverige – och det har mångfaldiga gånger också understrukits av regeringen – alltid velat stärka FN:s auktoritet och anseende och försökt sätta vår lit till denna organisations vilja och förmåga att bidra till världsfred och framsteg i världen. Om den utveckling fortgår som vi nu börjar se allt fler tecken på – och som jag tror också utrikesministern var inne på i ett tal i Malmö för någon tid sedan – måste vi med sorg konstatera att det vore orealistiskt att räkna med att FN åtminstone i ett kortare tidsperspektiv kommer att kunna vara ett riktigt instrument för en sund och fredlig utveckling och små staters skydd. Detta är allvarliga ord, men jag har ändå velat yttra dem från denna talarstol och i den svenska riksdagen just därför att situationen börjar bli så allvarlig.

Det hade nu varit min tanke att mot bakgrund av de förhållanden jag här skisserat närmare gå in på hur svensk utrikespolitik i detta område ser ut och hur den borde vara beskaffad. Jag vill emellertid spara detta till ett senare inlägg, tills statsministern besvarat de frågor som jag själv och andra framställt. Om jag inte vetat att statsministern under de senaste dagarna varit oerhört upptagen, skulle det vara frestande att säga att det svar vi i dag fått – eller rättare sagt inte fått – kunde betraktas som uttryck för en ringaktning av riksdagen och dess legitima intresse av

att med statsledningen få diskutera inte bara för Sverige utan för världssamhället viktiga och ödesmättade frågor. Då statsministern i sitt svar inte ens korrekt refererat mina frågor, ber jag här för ordningens skull att få återge dem. De löd på följande sätt:

1. Är statsministern klar över vad arabledarna menar när de i olika kommunikéer i samband med officiella besök önskar inskjuta ett uttalande om stöd för palestinaarabernas legitima rättigheter och delar i så fall statsministern denna uppfattning?

2. Är det riktigt att statsministern så som framgår av tidningsrapporter sagt att han "rent principiellt ansåg att det i längden inte gick att undgå att träffa Arafat då ingen kan förneka att denne är det palestinska folkets ledare" och på vad grundar i så fall statsministern denna uppfattning?

3. Anser statsministern i likhet med vad vår ambassadör i Alger enligt tidningsrapporter hävdade, att det var bra att mötet med Arafat kom till stånd och att den algeriska presidenten Boumédiène gjort rätt som tvingat fram en konfrontation med Arafat och att detta var "en bra början"?

Jag hoppas att statsministern skall finna tid och anse det motiverat att svara på dessa frågor senare under debatten. Men i avvaktan på det vill jag ändå fortsätta och göra några kommentarer till vad som har hänt under den senaste tiden.

Av vad jag nyss har sagt framgår att Israels ställning i dag är, och i framtiden kommer att vara, utomordentligt allvarlig. Detta inser även Israel, och redan av detta skäl är landets vilja att sluta fred och göra koncessioner säkerligen stor. Som jag förut framhöll är meningarna, för att uttrycka sig försiktigt, utomordentligt delade i arabvärlden, och starka krafter anser att det gamla målet om Israels förintande så småningom kan uppnås och att därför en fred i dag inte behöver ingås, i varje fall inte en verklig fred. Vi kan också konstatera att den arabiska hållningen i dag mer eller mindre reservationslöst i FN stöds av en mängd småstater, ja, i realiteten kanske av en majoritet av FN:s medlemmar. Man skulle kanske drastiskt kunna säga att arabländerna kan få igenom nästan vilka resolutioner som helst. Staten Israel själv säger att Förenta staterna är dess enda pålitliga vän.

I denna situation förefaller det mig uppenbart att svensk politik, om man verkligen anser sig kunna handla självständigt och efter måttet av vår ringa förmåga vill bidra till en fredlig utveckling, i första hand måste inrikta sig på att i alla sammanhang framhålla för arabländerna det som dock alltid varit vår huvudlinje i Mellanösternkonflikten, nämligen Israels rätt att existera. Statsministern kanske önskar invända att vi också gör det. Det är väl tyvärr bara en halvsanning. Vi gör det vid nordiska utrikesministermöten, i den svenska riksdagen, då och då i deklamationer inför generalförsamlingen – som i det dokument som vi här i dag diskuterat – och nu senast när statsministern sammanträffade med den franske presidenten Giscard d'Estaing. Men när svenska regeringsrepresentanter träffar arabledare på tu man hand sägs ingenting om detta. Bara någon dag innan statsministern träffade den franske presidenten

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

hade han ett samtal med den algeriske presidenten Boumédiène som resulterade i en kommuniké, där icke ett ord nämndes om Israels rätt.

Nu kan statsministern invända att det inte hade varit möjligt att få ett gemensamt uttalande av detta innehåll. Det är givetvis möjligt, ja, i högsta grad sannolikt. Men då finns det en annan metod som brukar användas och som även herr Ahlmark berör den. Kommunikén kan säga att den svenske statsministern framhöll för sin del att vi respekterar och accepterar Israels rätt att existera. Men kanske statsministern även här gör en invändning och säger att Boumédiène inte skulle ha accepterat ett sådant uttalande i kommunikén. Härtill kan man svara att "das lässt tief blicken", dvs. det vittnar knappast om någon vilja på arabiskt håll att acceptera Israel.

I en sådan situation synes det rimliga vara att förklara att man från svensk sida icke kan godta någon passus i en kommuniké om Mellanöstern som inte innehåller en av grundtankarna i vår uppfattning om konflikten. Det förefaller mig orimligt att Sveriges regering i kommuniké efter kommuniké skall godta den arabiska versionen utan att framhålla det som är minst lika centralt, nämligen Israels rätt till existens.

Det vore intressant att få ett uttalande av statsministern om huruvida han i framtiden kommer att ställa det kravet på kommunikéer tillsammans med olika länder.

Jag vill konstatera att kommunikéer av det här slaget är en nyhet i svensk utrikespolitik. Under det senaste året efter oljekrisens inträffande har liknande ensidiga uttalanden gjorts i samförstånd även med Saudi-Arabien och Libyen. Det skulle ha varit oerhört värdefullt om berörda länders invånare kunnat få del av vad ett utomstående land utan egna politiska intressen i Mellanöstern anser om förutsättningarna för konfliktens lösning.

Men det finns också andra tecken på en ändring och en uppluckring av den svenska utrikespolitik som konsekvent förts under de senaste 25 åren. I kommunikéerna tillsammans med arabländerna har man från svensk sida accepterat uttrycket "palestinaarabernas legitima rättigheter". I årets utrikesdebatt hade uttrycket fått en annorlunda och något mildare formulering. Där talades i stället om "palestinaarabernas legitima intressen". I och för sig finns det ingenting att invända mot tanken på att skydda de legitima intressena hos en folkgrupp. Det är ju bara det att detta uttryck sedan årtionden i realiteten har en mycket speciell innebörd i arabvärldens öron.

Det var också därför jag ställde frågan till statsministern, om han är medveten om vad han skrivit under, sett från arabernas synpunkt, när han varit med om att underteckna kommunikéer med arabländerna av den här typen. Jag skall kanske vänta tills han har svarat på frågan och sagt vad han tror att araberna menar, så kan vi eventuellt fortsätta diskussionen sedan.

Därefter vill jag säga några ord om Arafats idé om en multinationell, multirasial och multireligiös stat som naturligtvis skulle vara demokratisk

– ett förslag som han, såsom jag nyss nämnde, tog upp även i FN där han hade allt intresse av att vara litet försiktigare och där förslaget, enligt vad det uppgivits för mig, väckte en viss förstämning i olika kretsar. Detta är ett förslag som framförts under många år. Det finns redan en sådan stat i Främre Orienten, och det är Israel. Den är multirasial och den är multinationell samt dessutom demokratisk i väsentliga meningar. Där finns 450 000 palestinaaraber och där finns en del kristna. Vi vet alla att det är den enda demokratiska staten i detta område.

Vad har herr Arafat för mönster när han talar om att upprätta en sådan stat i den arabiska världen? Inget – det finns ingen demokratisk stat där utom möjligen Libanon, som dock arbetar med andra svåra problem. Man skapar inte demokrati över en natt. Det finns alltså ingen realitet på kort sikt bakom Arafats tanke på att upprätta en sådan stat, även om det av andra skäl skulle vara möjligt. Demokrati är någonting som sakta växer fram.

Men dessutom, som också herr Ahlmark var inne på: Hur skulle denna stat vara sammansatt befolkningsmässigt? Om man ser på – det nämnde också herr Ahlmark – hur många palestinaaraber det finns i världen kan man konstatera att det rör sig om sammanlagt 2,8 miljoner. Det finns drygt 3 miljoner judar. Det skulle alltså bli en stat med en majoritet av judar, dvs. den skulle i väsentliga stycken dirigeras av den judiska folkmajoriteten. Detta var naturligtvis en oacceptabel tanke för araberna. Ibland har man väl räknat med det, men ibland har man använt den bekväma metoden att förneka verkligheten för att slippa se den. Man har helt enkelt utgått från att det skulle bli en majoritet av araber.

Jag har många gånger diskuterat dessa frågor med araberna och då fått det svaret. Men en del har haft bättre kännedom om fakta och därför varit mera klarsynta, och de har sagt – vilket också står i PLO:s program från år 1968, som herr Ahlmark här tidigare refererat – att endast de judar som kom till Mellersta Östern före 1917 skulle få stanna kvar, de övriga måste återvända.

Antalet palestinaaraber uppgår för närvarande till endast 144 000 i Libanon, ungefär 138 000 i Syrien och cirka 150 000 i Kuwait. Det är de palestinaaraber som Arafat har möjlighet att med lock eller pock kontrollera. Och därmed är jag inne på frågan vad PLO representerar. I likhet med mina företrädare i denna talarstol vill jag fråga vad statsministern grundar sin uppfattning på att dessa grupper skulle representera någon allmän opinion i arabländerna. Vi ser ju att en liten minoritet av palestinaaraberna bor i de områden som Arafat har möjlighet att kontrollera. Vad säger de andra? Ja, det vet vi inte så mycket om. Under den tid som jag vistades i dessa områden – det är nu några år sedan, och situationen kan ha ändrats i dag – talade jag med många av dessa människor, och det rådde då en ganska allmän mening om att man inte önskade Arafat som ledare. Många var också tveksamma beträffande Hussein. Den vanligaste uppfattning som jag mötte på den ockuperade västra Jordanstranden var att man önskade en långtidsockupation med

t. ex. en styrelse från Förenta nationerna, så att man på det sättet i någorlunda demokratisk ordning skulle kunna ta ställning till frågan om vem som skulle vara representant för och leda det palestinska folket.

Visst finns det intresse för Palestinas ekonomiska problem, och det förhållandet att statsministern helt plötsligt har upptäckt att frågan om palestinaaraberna inte bara är ett flyktingproblem utan också ett politiskt problem hindrar inte att stora grupper i samhället som har intresserat sig för och skaffat sig kännedom om Mellanösterns problem har känt till detta i många år. Den saken har Per Ahlmark alldeles nyss redogjort för. Men inte heller från israelisk sida är detta någon nyhet – och hur skulle det kunna vara det? Man accepterade ju 1947 års FN-beslut, enligt vilket det skulle upprättas en judisk och en arabisk stat.

När Folke Bernadotte sommaren 1948 ställde den frågan till judarna om man inte skulle kunna tänka sig att ge avkall på tanken på en arabisk stat på västra Jordanstranden i enlighet med FN:s beslut och i stället ansluta den till Transjordanien, som landet då hette, svarade man på den israeliska sidan att det var man inte beredd att göra. Det var en helt ny fråga.

Och när man skulle börja fredsdiskussionen i Lausanne 1949 infann sig en delegation från de palestinaarabiska flyktingarna, som ville ha företräde för både den judiska delegationen och arabdelegationerna. Detta kan vi läsa om i dåvarande israeliske statssekreteraren Eytans bok om dessa förhandlingar. Delegationen mottogs av israelerna, och ett fruktbart samarbete påbörjades. Men när delegationen – som ändå representerade det folk som Palestinaproblemet verkligen gällde – kom till arabdelegationerna blev delegaterna bokstavligt talat utsparkade.

De andra arabländerna har således aldrig tidigare velat acceptera en arabisk stat i området – det är där hela det politiska problemet startar – medan judarna har accepterat en sådan. Denna tradition har sedan förts vidare. Arabländerna har ansett sig vara de enda rätta företrädarna för palestinaaraberna.

Det är riktigt att Israel i dag intar en annan ståndpunkt, en enligt min mening något olycklig ståndpunkt, formellt sett. Israel säger sig nämligen inte kunna förhandla om att upprätta en stat på bara West Bank. Man säger att området är för litet, det är inte livsdugligt, osv. Vi förstår naturligtvis vad det i realiteten gäller. Situationen är i dag en helt annan än för 25 år sedan. Detta område skulle bli mycket svagt, och det är risk för att det skulle bli en lekboll i mindre välvilliga stormaktens händer. Dessutom vet man av alla uttalanden att denne Arafat, om han fick någonting att säga till om, inte skulle ha en tanke på någonting annat än att använda detta som språngbräde för en attack mot Israel och mot Transjordanien. Han vill etablera sig som statschef för ett Storpalestina.

Befolkningsmässigt är läget det, att West Bank – Västra Jordanstranden – och Gaza självfallet till hundra procent består av palestinier. Men även Transjordanien har i dag en klar majoritet av palestinier. Det innebär

att man skulle upprätta två palestinska stater. Jag tror inte för egen del på att det förhållandet skulle kunna bestå i längden. Självfallet skulle man sträva efter att slå samman dessa stater, och det skulle innebära framtida risker för krig eller våldsamma förvecklingar. Skall fred komma till stånd i dessa områden, tror jag att det måste ske genom att de på ett eller annat sätt går samman.

Sedan vill jag även med några ord beröra statsministerns besök i Alger och vad därunder förekommit. Om man får tro tidningarna skulle statsministern ansett det makabert att sådana struntfrågor som middagsplaceringar etc. tillmättes någon vikt i den svenska debatten när så stora fredsintressen stod på spel. Detta är kanske en skicklig demagogisk turnering, men frågorna har i realiteten en betydligt allvarligare sida än den rent protokollära. Det går fortfarande allvarliga och envisa rykten om att Sveriges ambassadör i Alger, förmodligen på begäran av de algeriska myndigheterna, var ute vid flygplatsen och mötte Arafat vid dennes ankomst till Alger och att ett hemligt möte mellan statsministern och Arafat avtalats eller skulle avtalas. Det vore bra för en sanering av denna debatt, som givetvis måste vara irriterande även för statsministern, om statsministern ville utveckla vad som eventuellt kan ligga bakom dessa rykten.

Vad middagen däremot beträffar så är det självklart att både jag och andra ledamöter av riksdagen tror statsministern på hans ord när han säger att Arafats uppdykande var en överraskning. Men det är inte här poängen ligger. Man skulle kunna travestera ett annat känt uttryck och säga: Säg mig hur dina vänner behandlar dig och jag skall säga dig vem du är.

I världspressen, t. ex. i Le Monde, har det framhållits att Arafats sammanträffande med statsminister Palme avsåg att ge Arafat ökad politisk prestige och att sammanträffandet också hade denna effekt. Det kan synas riktigt, som statsministern påstås ha sagt till pressen, att en värd bestämmer vem han vill inbjuda till middag – det är ett ungefärligt citat. Dålig vore dock den värd som t. ex. bjöd två personer som är ovänner att sitta på var sin sida om sig vid en middag. Men vad beträffar officiella middagar vid statsministerbesök och liknande finns det ett mycket klart protokoll. Detta utesluter självfallet möjligheten av att en man som Arafat skulle kunna inbjudas och placeras på sätt som skett vid en officiell middag för den svenske statsministern. Sådant kan icke betraktas som annat än förolämpande nonchalans mot den besökande regeringschefen, i all synnerhet om det skett utan hans vetskap.

Nu är det visserligen möjligt att algerierna svävat i okunnighet om dessa elementära protokollregler trots att dessa överensstämmer med det sunda förnuftet. Jag tror dock inte detta är fallet. Allt tyder på att man velat sätta statsminister Palme i en besvärande tvångssituation. Detta i sin tur innebär – och här återkommer jag till mitt travestierade uttryck – att man i Alger tydligen ansett att man kunde behandla Sveriges statsminister på detta sätt. Även om statsministern själv tycker att detta

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

är likgiltigt och bara en struntsak, vill jag för min del uttrycka ett beklagande av att Sveriges främste politiske företrädare utsatts för denna incident. Viktigare är dock själva sakfrågan, dvs. behovet att starta en dialog mellan PLO och den svenska statsledningen. Som jag nyss har sagt har Sveriges officielle företrädare i Alger, ambassadör Edelstam, för pressen framhållit värdet härav och vidare i radio talat om betydelsen för Sverige av att stå på god fot med de nu så mäktiga arabländerna. Jag kan inte underlåta att ordagrant citera vad han i Sveriges Radio sagt om att, oavsett om sammanträffandet var planerat eller ej – en i och för sig något underlig formulering, som skulle kunna betyda att herr Edelstam inte kunde vara riktigt säker på om det var planerat eller om det kanske fanns andra synpunkter på det – har Palmes möte med Bou-médiénne och med den palestinska gerillaledaren vid en officiell middag i Alger stärkt Sveriges politiska respekt i arabvärlden. Han säger ordagrant: "Det har stärkt Sveriges ställning i arabvärlden, och eftersom arabvärlden behärskar oljan och energin så är detta av stor vikt för Sverige, särskilt i vårt nya arbete i säkerhetsrådet i FN".

Detta är naturligtvis ett märkligt konstaterande av vår officielle representant – att Sveriges regering skulle låta sig ledas av behovet av vänskap med vissa välbärgade länder och inte av de politiska frågornas innehåll. Detta står i mindre god överensstämmelse med vår gamla tes om att det är vi själva bestämmer över vår utrikespolitik. Jag förmodar att statsministern önskar kommentera också den frågan.

Till slut skulle jag vilja säga någonting om vad man på svensk sida borde göra. Jag har nyss nämnt att man borde försöka undvika att olika internationella konferenser görs till tummelplats för arabiska resolutioner och liknande. Man borde också i alla sammanhang framhålla de oavvisliga krav som vi ställer på ett hänsynstagande till Israels situation i arabvärlden. Det svåra är ju att få arabländerna att acceptera ett fredsförhållande. Därför måste aktiviteten från svensk sida i första hand gå ut på att få dessa länder att acceptera detta, vilket av skäl som jag mycket väl förstår är en oerhört svår fråga för arabländerna. Men vad det gäller är ju ändå om en fred verkligen skall komma till stånd inom rimlig tid. Jag är mycket pessimistisk beträffande möjligheterna och mycket rädd för att utvecklingen nu leder fram till ett krig, vilket såsom statsministern har framhållit, inte löser några problem.

Men om man skall kunna komma fram till en sådan fredlig utveckling, tror jag det är nödvändigt att man så ofta det är möjligt talar med dem. Det är emellertid inte en dialog med PLO som Sverige skall föra – hela detta uttryck, som jag tror att statsrådet Lidbom förde till torgs i FN, är något underligt; det är inte Sverige som skall föra en dialog med PLO, utan Sverige skall delta i ett internationellt samarbete, men Sveriges representanter träffar givetvis olika arabstaters representanter och där finns det tillfälle att föra den dialogen, som är så väsentlig. Den verkliga dialogen måste däremot givetvis föras i Genève, mellan Israel och parter som accepterar Israel, inte bara som part i en dialog utan också som part i en kommande fredlig utveckling i Mellersta Östern.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Det gör ett makabert intryck när man kommer hem till Sverige och finner att debatten här handlar om gästlistan till en middag, när situationen i Mellersta Östern är så explosiv att det är risk för krig, sade enligt tidningsuppgifter herr Palme vid sin hemkomst. Det är väl mot den bakgrunden vi får se det faktum att han inte har svarat på de frågor som ställts om hans kontakter med PLO-ledaren Arafat under besöket i Algeriet. En annan möjlig förklaring är kanske att herr Palme har ett svar, som vi får höra i hans nästa inlägg men som alltså inte ansågs lämpligt att ta med i det i förväg utdelade svaret.

Dagens debatt här har inte handlat om denna gästlista i någon större utsträckning, så den drabbas inte av herr Palmes kritik.

Den förda debatten gör det också – det tror jag att alla kan instämma i – relativt överflödigt för mig att anföra ytterligare allmänna synpunkter på konflikten i stort. Jag kan i det fallet ansluta mig till vad herr Ahlmark har sagt och även till åtskilligt av vad andra talare har sagt. När jag alltså i mitt inlägg kommer att anknyta till de frågor som har aktualiserats av herr Palmes möte med Yassir Arafat är anledningen inte att jag anser att mötet och omständigheterna omkring det är någon huvudfråga i Mellersta Östern-debatten, utan att andra punkter redan är ganska utförligt täckta i dagens debatt. Men det är inte heller – som herr Palme i tidningsuttalandet försökte göra det till – bara en fråga om diplomatisk etikett eller om gästlistan till en middag.

Den kritik som har framförts har rört två problem – dels den svenska regeringens bidrag till stärkandet av PLO, där mötet i Alger bara är ett inslag i en hel serie händelser, dels värdlandets sätt att överrumpla den svenske statsministern och, lika mycket, den svenska reaktionen på detta handlande.

Som herr Ahlmark och flera andra har visat är PLO en extrem organisation som har Israels utplåning som en grundläggande programpunkt. Här har också utvecklats vilka risker för freden som ett stärkande av PLO:s ställning innebär.

Det väsentliga i detta sammanhang är inte att herr Palme och herr Arafat åt en officiell middag tillsammans, även om detta har uppmärksammats och uppfattats som ett svenskt stöd för PLO. Allvarligare är enligt min uppfattning de uttalanden som herr Palme har gjort efteråt. Herr Palme har enligt ett referat i Aftonbladet sagt att han genom sitt korta samtal med Arafat fick intrycket att denne inte vill tillgripa några extrema åtgärder. I radio betonade herr Palme att Arafat på senare tiden väldigt hårt har tagit avstånd från terroraktioner.

Men PLO är naturligtvis inte bara vad Arafat säger till Palme vid en middag, utan lika mycket vad han säger till sina egna. Här har redan givits åtskilliga exempel på vad han ganska nyligen har sagt till sina anhängare. Även om PLO inte är en perfekt demokratisk organisation, binds ens handlingsmöjligheter naturligtvis av vad man säger till de egna styrkorna, de egna sympatisörerna. Och det har sannerligen inte varit

Nr 127

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern.
m. m.*

Fredagen den
22 november 1974

Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.

några avståndstaganden från terroraktioner.

Om det är något som har gjort ett makabert intryck i den svenska debatten är det de uttalanden som herr Palme har gjort om PLO-ledaren som närmast en fridens man, och det svar som gavs bara ett par dagar senare av PLO genom dådet i Bet Shean.

Arafat är ju ledare för al Fatah – den fraktion inom PLO som bland sina grenar har Svarta september, en terrororganisation som anses så belastad att dess medlemmar enligt tillämpningen av den svenska terroristlagen är utestängda från vårt land.

Jag vet inte vilka som företräder PLO i FN, men det är synnerligen tänkbart att bland de personer som tack vare den svenska regeringens röst får företräda palestinierna i FN finns sådana som på grund av den svenska regeringens beslut inte tillåts komma in i vårt land, därför att de tillhör eller verkar för en organisation som kan befaras använda våld för politiska syften. Det är kanske en smula makabert, eller hur herr Palme?

En utgångspunkt för den svenska regeringens ändrade inställning till PLO är att man anser den organisationen vara den mest representativa företrädaren för palestinierna. För att motivera denna ståndpunkt hänvisar man till att PLO har fått stöd från arabstaterna. Det är inte så konstigt att man har fått det stödet, eftersom PLO tillkom på tillskyndan av arabstaterna – den är mycket mer arabstaternas skapelse än det palestinska folkets.

Men nog är det märkligt att den svenska socialdemokratiska regeringen godtar som ett uttryck för vem som representerar palestinierna ståndpunkten hos ett antal diktatorer av den mest skiftande politiska färg. Förmodligen tänker man särskilt på att Jordanien har accepterat PLO och därmed inte självt gör anspråk på att företräda sina tidigare invånare, palestinierna på västra stranden av Jordan. Men det innebär ju inte att PLO skulle vara representativt för denna grupp. Det finns inget belägg för detta i form av val eller annat folkligt stöd för PLO bland palestinierna på Västbanken.

Däremot har en rad valda företrädare för dessa uttalat sig mot PLO. Den uppmaning som PLO under hot om terror riktade till människorna på Västbanken att bojkotta de lokala val som anordnats under senare år har också blivit ett fullständigt fiasko. Det är inte stora grupper som enligt jordansk lag har rösträtt i dessa val, men av dem som hade rösträtt deltog en stor majoritet i valen trots terrorhoten.

Hittills har det i stort sett varit förbluffande lugnt inom de av Israel ockuperade områdena – ända tills nu. Men nu – efter Arafats framträdande i FN – har det förekommit omfattande oroligheter. Det finns alltså skäl att anta att det stöd PLO fått, bl. a. från Sverige, har bidragit till att stärka dess ställning också bland palestinierna i de ockuperade områdena. Vi har alltså hjälpt till att stärka extremisternas och krigshetsarnas position, och det har ökat spänningen i området, lett till att människor skadats och dödats.

Det bör också noteras att PLO:s sammansättning växlar – utan att det tycks påverka uppfattningen om dess representativitet; ibland är en organisation med, ibland inte. Det är helt konsekvent, eftersom uppfattningen om representativiteten bygger på stöd från utomstående stater, inte på folkets egen uttalade mening.

Den svenska regeringens inställning – som den framstått inför världen – har under det senaste året ändrats till arabsidans förmån. Det har dokumenterats utförligt i tidigare debatter här i kammaren, och jag upprepar därför inte de synpunkterna. Det är olyckligt att detta skett samtidigt med att vårt beroende av arabstaternas olja har demonstrerats så tydligt. Det är svårt att inte se ett orsakssamband. Det inger inte något förtroende för vår förmåga att föra en självständig oberoende utrikespolitik.

Det är i detta perspektiv som omständigheterna kring mötet mellan herrarna Palme och Arafat är så beklagliga. När Sveriges ambassadör i Algeriet säger att mötet har stärkt Sveriges ställning i arabvärlden, och eftersom arabvärlden behärskar oljan och energin så är detta av stor vikt för Sverige – då bekräftar detta visserligen vad som ofta har sagts om herr Edelstam som en ovanlig diplomat som inte förställer sig, men det stärker inte förtroendet för den svenska oberoende utrikespolitiken. Att Yassir Arafat fick träffa Sveriges regeringschef uppfattades som ett stöd för PLO. Det vore orimligt att anta att inte Algeriet insåg det och att det inte var för att uppnå ett sådant stöd, och för att undvika problem på vägen, som man ordnade mötet utan att varsko herr Palme i förväg. Det var en överrumpling; man försatte herr Palme i en tvångssituation.

Men herr Palme gör i sina kommentarer allt för att urskulda det inträffade. För algerierna var det inträffade naturligt, eftersom de alltid har PLO med på officiella middagar, säger han. Det inträffade var kanske "formellt fel", heter det, men reellt sett gjorde det tydligen ingenting – det är det intryck man får. Vår ambassadör går ännu längre: Det var bra att mötet kom till stånd; Boumédiène gjorde rätt som tvingade oss till mötet, sade han i ett tidningsuttalande.

Vilken respekt får andra länder för vår integritet efter sådana uttalanden? Det är ju detsamma som att säga: Fortsätt att överrumpla oss, fritt fram för nya propagandatricks, vi spelar gärna med!

I den svenska debatten har hävdats att statsministern, eller i varje fall den svenska utrikesförvaltningen, visste om mötet längre i förväg än vad man låtit påskina. Det har förnekats av herr Palme och UD. Enligt min uppfattning har herr Palme och UD rätt att bli trodda tills bevis för motsatsen framläggs. Jag har alltså uppfattat läget så att herr Palme kategoriskt har dementerat att han kände till Yassir Arafats besök i Algeriet och mötet med herr Palme i förväg – jag bortser då från att han fick meddelandet någon minut innan. Jag har också uppfattat att detsamma gäller för vår representation i Algeriet och för vår utrikesförvaltning i övrigt. Om jag på någon punkt har missuppfattat situationen hoppas jag att herr Palme vill korrigera mig.

Herr talman! Låt mig sluta med att tacka statsministern för svaret

Fredagen den
22 november 1974

Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.

– inte för svaret på min fråga, för det har han inte givit något, utan för de allmänna synpunkterna på konflikten i interpellationssvaret och i Sveriges tal i FN. Att jag inte instämmer i uttalandena om PLO framgår av vad jag just har sagt. Men herr Palmes tal i dag kan rätta till en hel del missförstånd om Sveriges hållning, som skapats under det gångna året. Det är bra!

På en punkt vill jag be herr Palme om en precisering. Herr Palme kritiserar PLO:s våldsmetoder. I samma andetag tar han också avstånd från vad han kallar Israels omfattande vedergällningsaktioner. Självklart kan vi inte acceptera vedergällningsaktioner som är riktade mot oskyldiga civila. Men Israel motiverar sina flygraider med att man riktar dem mot terrorgrupper som har begått våldsdåd inne i Israel, i Maalot, Qiryat Shemona osv., och sedan drar sig tillbaka och slår sig ned inne i flyktinglägren, dvs. grupper som opererar från flyktinglägren.

Jag vill sluta med att fråga: Bestrider herr Palme Israels framställning på den här punkten? Vad anser herr Palme då att den socialdemokratiska regeringen i Israel borde göra i stället för dessa raider, när man utsätts för PLO:s terrordåd? Om herr Palme kritiserar, borde han också kunna säga vad han anser borde ha gjorts i stället.

Jag vill också upprepa den fråga som andra talare tidigare varit inne på: Det är väl ingen risk för att Sverige lägger ned sin röst eller röstar för en resolution som inte slår fast Israels rätt att leva?

Herr HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Den enda möjliga utgångspunkten för en varaktig och rättvis lösning av problemen i Västasien eller Mellersta Östern är erkännande av alla folks nationella självbestämmanderätt och nationella rättigheter. Vilket är då det faktiska läget i Mellersta Östern i detta avseende?

Det faktiska läget är att över 1 miljon palestinska araber ställts åt sidan och förmenats rätten till självbestämmande och ett människovärdigt liv. För hundratusentals av dem är det nu 25 år sedan de fördrevs från sitt land.

Palestinierna för en kamp för sin nationella självbestämmanderätt. Den palestinska befrielse rörelsen måste få stöd från alla progressiva krafter. Den kan inte och får inte ställas åt sidan vid någon uppgörelse i detta område av världen.

Det var därför helt riktigt att PLO inbjöds att framlägga sina synpunkter i FN-församlingens Palestinadebatt. Det är också riktigt och nödvändigt att den svenska regeringen tar kontakt med och lyssnar till vad företrädarna för den palestinska befrielse rörelsen har att anföra.

Det är, herr talman, uttryck för en skrämmande trångsynthet när statsminister Palme attackeras från vissa grupperingar därför att han råkat sitta vid samma middagsbord som den man vilken dagarna därefter hade äran att inleda debatten i FN:s generalförsamling. Till rena oförskämtheter sänker sig samma grupper när de här i debatten påstår att regeringens

politik i Mellersta Östern-frågan bestäms av oljesituationen. Att diskutera allvarliga frågor för folken på detta sätt ökar i varje fall inte dessa personers politiska prestige

De palestinska arabernas rätt till självbestämmande är lika oförytterlig som de israeliska judarnas rätt och som alla folks rätt att avgöra sitt eget öde och bestämma över sina nationella förhållanden utan iblandning utifrån. Det bör erinras om att konflikten i Mellersta Östern inte till sitt ursprung är en fråga om motsättningar mellan judar och araber. Dessa folk har tidigare i årtusenden levat sida vid sida utan krigiska konflikter. Det var först när spelet om oljan i Västasien på allvar började som de imperialistiska krafterna satsade både på den judiska reaktionen och på reaktionära arabiska regimer som ett slags gårdvarar för de imperialistiska intressena.

I Västasien är liksom överallt annars det dominerande draget kampen mellan imperialismen, som söker upprätthålla sitt herravälde, och de sociala och nationella krafter som söker förändra förhållandena så att folken i dessa områden kan övervinna den efterblivenhet och den fattigdom som imperialistisk utplundring skapat. Utan att anlägga detta betraktelsesätt kan man inte förstå vad som hänt och vad som händer i Mellersta Östern.

En mycket hård och bitter kamp rasar som vi vet i detta område. Israel har upprepade gånger gått till militärt angrepp mot sina arabiska grannar. För varje gång har anspråken på nya territorier vuxit. Omfattande områden med stor befolkning hålls nu ockuperade. Israel söker använda sig av formuleringen om rätten till säkra och erkända gränser för att stanna kvar på områden som erövrats i krig. Denna formulering, som också använts av statsminister Palme i hans interpellationssvar, rymmer alltså en rad problem vilket öppet bör påpekas och erkännas. Israel har också hela tiden trotsat Förenta nationerna och dess upprepade beslut om hur freden skall återställas i Mellersta Östern. Den arabiska befolkningen inom av Israel behärskat område utsätts för en förnedrande behandling. En rad terroraktioner har förekommit mot civil befolkning.

Detta måste bestämt fördömas liksom också de terroraktioner som utförts av olika grupper inom den palestinska motståndsrörelsen. Individuella terrorhandlingar leder lika litet som krig till någon lösning av problemen. Det gäller både flygplanskapningar och hot eller våldsdåd mot gisslan. Sådana dåd utnyttjas av och gynnar i själva verket reaktionen.

Om ett folk är förtryckt så kan det aldrig vinna sin frihet genom att förhindra ett annat folk att utöva sin nationella självbestämmanderätt. Den satsen gäller också på förhållandet mellan de palestinska och judiska folken. Rätten att bestämma sitt eget nationella öde måste gälla alla folk och vara odelbar. Men alla vet att det möter mycket svåra problem att i praktiken tillämpa denna sats på situationen i Mellersta Östern. Statsminister Palme rörde vid den svåra frågan när han sade, att många människor i det ena liksom i det andra folket ser på samma stycke jord

som en del av sitt nationella hem. Och detta har en direkt motsvarighet också i synen på de konkreta jordstyckena. Hundratusentals palestini-
anser sig fördrivna inte endast från sitt land, utan från den jordbit de
ägt och brukat. Detta är självfallet en mycket svår situation att lösa.

I vilken statlig form den nationella självbestämmanderätten både för
det palestinska och för det judiska folket slutligen kan komma att säkras
är mycket svårt att säga. Det kan ske på olika sätt. Folkens egen vilja
måste här vara avgörande. Staten Israel är i dag en realitet i Mellersta
Östern. Men det är också det palestinska folkets nationella befrielse-
rörelse och hundratusentals palestiniers berättigade krav att återfå de ekonomiska
och sociala rättigheter de berövats. Sett i ett historiskt perspektiv förefaller
det icke möjligt att grunda stabila statsbildningar på den ena eller andra
religiösa uppfattningen, det må vara judaism eller islam. Andra gemen-
samma faktorer brukar ligga som grundval för de nationella staterna.
Personligen har jag den uppfattningen att en varaktig lösning av pro-
blemen i Västasien knappast är möjlig annat än inom ramen för en mång-
nationell statsbildning. Men detta kan ligga långt borta. Och det är, det
vill jag än en gång understryka, varje folks rätt att självt avgöra sin
existensform och sitt öde.

Herr förste vice talmannen BENGTON (c):

Herr talman! Det är ingen överdrift att säga att situationen i Mellersta
Östern i dag är det största hotet mot världsfreden. Larmrapporter om
krisstämningar i området når oss snart sagt varje dag. Skall vi sätta tilltro
till dessa rapporter tycks kriget kunna bryta ut vilken dag som helst.
Ingen torde här med säkerhet kunna förutsäga ens den närmaste tidens
utveckling, än mindre de långsiktiga perspektiven när det gäller situa-
tionen i Mellersta Östern.

En orsak till oron – det har inte nämnts i dagens debatt – är att Syrien
i motsats till Israel hittills inte visat några tecken på villighet att förlänga
mandatet för den FN-styrka som är förlagd i buffertzonen i Golanbergen.
Vid månadsskiftet november–december utgår tidsfristen. Skulle Syrien
vägra att förlänga mandatet ökas utan tvivel i hög grad riskerna för ett
krigsutbrott. I viss mån gäller detta också om Damaskus för att acceptera
en förlängning ställer vissa militära och/eller politiska villkor, t. ex. ytter-
ligare tillbakadragande av de israeliska styrkorna och/eller sammankal-
lande inom kort av den ajournerade konferensen i Genève om Mellersta
Östern. Det förefaller t. o. m. som om de syriska ledarna dröjer med
sitt besked till sista minuten för att på så sätt vidmakthålla någon form
av nerkrig som ingår i konfliktspelet. Ökad militär beredskap på båda
sidor ökar också spänningen.

Man får hoppas att frågan i varje fall kommer att lösas på så sätt
att FN-styrkan blir kvar. Dess effekt kan man diskutera, men jag kan
dock konstatera att den har haft en dämpande inverkan på stridande
parter. Att den frågan kan lösas är av största betydelse.

Statsministern har gett en utförlig beskrivning av sin bedömning av

situationen i området. I stora delar kan jag ansluta mig till den bedömningen. Läget är fortfarande spänt, men intensiva ansträngningar görs för att åstadkomma en rättvis och varaktig fred i området på grundval av resolutionen 242 år 1967 som har nämnts tidigare här.

På centerns sida har vi vid upprepade tillfällen konstaterat att ingen lösning av problemen är möjlig som inte inkluderar palestiniernas framtid. Vad som i detta land och internationellt har skett under de senaste åren är att denna insikt vunnit spridning. Det är alltså inte fråga om någon förändring av Sveriges neutralitetspolitik. Det innebär inte att världsoptionen eller någon annan opinion i något avseende skulle acceptera de våldshandlingar som utförs och har utförts av palestinska gerillagrupper i Mellersta Östern eller på andra håll i världen. Tvärtom, dessa våldshandlingar fördöms av alla. De är inte i något avseende ägnade att påskynda en fredlig utveckling. Och ännu mindre är de ägnade att hjälpa palestiniernas sak när situationen i Mellersta Östern, som vi hoppas, i en framtid kan regleras.

Det har konstaterats att palestinierna har fått eller av många anses ha fått en identitet, och det tycker jag är till fördel.

Det står i regeringens deklaration här i dag att Palestinaproblemet "har sin bakgrund i djupa tragedier och lidanden för alla de folk som bebor detta område och rymmer en historia av stormakters spel med folkens intressen och rättigheter".

Detta är säkerligen riktigt, men uttalandet kan möjligen föra dithän att man tror att detta inte har pågått någon längre tid. I själva verket är det ju inte en situation som har varat i hundratals år utan man får gå över tusentalet år tillbaka för att komma fram till var konflikten egentligen började. Det har förts otaliga debatter i Förenta nationerna, oftast under två tre veckors tid och så häftiga vid vissa tillfällen att ordföranden fått avbryta dem. Men man har tyvärr inte kunnat komma till något resultat.

När Israel blev stat 1948 var Sovjetunionen om inte den första så i varje fall en av de första nationer som erkände staten Israel. Sovjetunionen var t. o. m. före Storbritannien som då absolut ville lämna mandatet.

När det gäller att bedöma bakgrunden till palestiniernas identitet kan jag konstatera att dessa grupper under alla tidigare debatter i Förenta nationerna inte benämnts annat än "arabflyktingarna från Palestina". Det hela diskuterades som en flyktingfråga och inte i någon annan form. Nu är det konstaterat att den största delen av de människor som förr kallades flyktingar inte kan kallas flyktingar i egentlig mening. Medelåldern bland dessa människor är inte särskilt hög – den situation de lever i befrämjar knappast hög ålder – och en mycket stor procent av palestinierna har aldrig varit i Palestina. Många är så pass unga att de inte minns något av flykten och en mycket stor del av de 1,5 miljonerna palestinier är födda i flyktinglägren. Man räknade inte med att fler än 700 000 flydde år 1948.

Sveriges strävan har hela tiden varit att försöka bidra med konstruktiva förslag för att åstadkomma en lösning på Mellanösternproblemen. Det har framhållits här av statsministern och förtjänar att återigen understrykas. Vi stöder den i resolution 242 angivna principen att Israel måste lämna tillbaka territorierna, men samtidigt måste vi konstatera att Israels krav på fasta och bestämda gränser skall respekteras.

Mot den här allvarliga bakgrunden tycker jag att det är skäligen ointressant vilken politisk ställning en person har som statsministern ätit middag tillsammans med. Det händer väl både mig och andra att vi under middagar sammanförs med människor som är av annan politisk uppfattning än vi själva. Jag kan inte förstå att man skall bli kritiserad för att man äter middag med någon. Jag tycker att den här frågan har tagits upp till en dignitet i debatten som den knappast är värd. Det behöver inte påstås att man ändrat politisk ståndpunkt därför att man är tillsammans med någon vid en politisk middag; även om personen är av den världspolitiska betydelse som Arafat har nu vill jag inte tillmäta det en sådan vikt som man gjort. Den där middagsätardebatten är, enligt min uppfattning, tämligen torftig och ointressant mot bakgrund av vad själva sakfrågan gäller: Israels rätt att leva inom säkra och erkända gränser och hänsyn till berättigade palestinska krav på eget land. Detta är så betydelsefullt att man inte i debatten borde höja frågan om middags-sällskap till en sådan nivå som man gjort här i dag och ännu mer i tidningarna.

De krav som jag nämnde – Israels rätt att leva inom säkra och erkända gränser och hänsyn till berättigade palestinska krav på ett eget land – är enligt min uppfattning inte oförenliga. De går självfallet inte att förena med kravet på ett återupprättat Palestina inom 1946 års gränser, eftersom en sådan lösning innebär att staten Israel utplånas. FN:s delningsplan från år 1947 går inte att återupprätta, och det kan i dag ifrågasättas om det ens vore klokt att försöka göra någonting sådant. Däremot är det klart, som jag har sagt tidigare, att Israel måste efterleva FN-resolutionen 242 från 1967 och dra sig tillbaka från ockuperat territorium. En sådan eftergift från Israels sida borde ge öppningar för att garantera palestinierna rätten till ett eget liv, men det kräver i sin tur eftergifter från Israels arabiska grannar och därutöver att palestinierna släpper kravet på ett återupprättat Palestina inom 1946 års gränser.

Det är här fråga om eftergifter från alla sidor, och det har sedan mycket lång tid tillbaka varit den svenska ståndpunkten i de tal som hållits i Förenta nationerna. Det är inte så enkelt att säga hur en lösning skall åstadkommas. Skall de teoretiska fredsplanerna tillföras någon realism måste de, såvitt jag förstår, paras med internationella garantier plus avtal mellan de direkt inblandade. Det måste vara avtal av ekonomisk och politisk natur, som garanterar samarbete inom hela regionen och som är ämnade att på sikt sudda ut det snäva revirtänkande som i dag försvårar överenskommelsen. Gemensamt utnyttjande av hela områdets resurser, stopp för vidare supermaktinblandning, ekonomiska och politiska sam-

arbetsavtal bör dras fram i rampljuset som viktiga byggstenar i skapandet av en rättvis och varaktig fred i hela Mellanösternområdet. Palestina-problemet, som är en kärnpunkt i Mellanösternkonflikten, kan inte få en varaktig lösning utan att både israelerna och palestinaarabernas intressen tillgodoses.

Statsministern redogjorde för alla de svenska insatser som gjorts. Jag har givetvis ingen befogenhet att tala för svenska folket eller ens för någon annan grupp, men jag är helt övertygad om att jag uttalar en riktig förmodan om jag säger: Kan konflikten lösas, så är säkerligen svenska folket villigt att ge all hjälp, både ekonomiskt och på annat sätt, för att bygga upp freden i denna del av världen.

Herr statsministern PALME:

Herr talman! Det har varit en lång debatt, som sträckt sig över hela dagen. Det hade varit mycket frestande att något ta upp även de inlägg som förekom under förmiddagen, inte minst det som man skulle kunna kalla en Bohmandoktrin, nämligen att det icke är förenligt med svensk utrikespolitik att kritisera kapitalismen. Men jag skall avstå från det – vi får väl andra tillfällen – och hålla mig till inläggen om Mellersta Östern.

Det har från något håll uttryckts missnöje med att jag inte givit detaljerade svar på den stora mängd av olika frågor som ställts. Förklaringen till detta är enkel. Jag har i mitt interpellationssvar givit en principiell redovisning för den svenska regeringens syn på huvudfrågan, läget i Mellersta Östern. Inom ramen för det svaret finns svar på flertalet av de frågor som ställts, i varje fall om de har en principiell aspekt. Men jag är naturligtvis villig att, när de nu tagits upp igen, beröra de olika synpunkter som framförts.

Herr Wijkman har varit mycket intresserad av omständigheterna kring sammanträffandet med PLO-ledaren Arafat. I samband med mitt besök i Algeriet arrangerade algeriska regeringen en officiell middag för den svenska delegationen. Till denna hade i enlighet med algerisk praxis vid officiella middagar inbjudits bl. a. den diplomatiska kåren samt representanter för olika befrielse rörelser som FRELIMO, MPLA och andra samt också representanter för PLO. Detta visste vi, eftersom det varit praxis när t. ex. Willy Brandt och andra statsmän varit där. Strax före middagen informerades jag om att PLO-representanten skulle bli organisationens ledare Arafat, som på väg till FN-sessionen om Palestinafrågan mellanlandat samma eftermiddag i Alger för konsultationer med den algeriska statsledningen.

Min grundsyn är den att det är värden som bestämmer vilka gäster som skall inbjudas. Jag har av det skälet inte haft någon anledning att värdera valet av gäster. Det har i den svenska pressen påståtts att jag inte har talat sanning och att jag i själva verket skulle varit helt informerad ett eller flera dygn i förväg om utseendet av gästlistan för denna middag. I uppseendeväckande, stort uppslagna artiklar har jag beskyllts för att tala osanning.

Fredagen den
22 november 1974

Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.

Vad man än må säga om det, tycker jag det var osedvanligt dumt om man nu ville ägna sig åt personföljelse, eftersom det hela skedde inför öppen ridå. Ett antal hedervärda svenska ämbetsmän och journalister kunde se exakt hur det gick till. Därmed skall jag inte ytterligare beröra den saken; möjligen kan det bli för sådana som är intresserade av tryckfrihetsrättsliga aspekter.

Jag blev till ytterlighet förvånad när herr Siegbahn spann vidare i bästa Expressenstil. Om jag hörde honom rätt gjorde han gällande dels att jag sedan länge hade avtalat om ett hemligt möte med PLO eller med Arafat, dels inget mindre än att den svenske ambassadören skulle ha stått på plattan och tagit emot Arafat. Om det första kan jag direkt säga att det är lögn. Om det andra kan jag, tillsammans med åtminstone 20 andra personer, konstatera att vid tidpunkten för herr Arafats landning torde herr ambassadören Edelstam ha varit med mig i staden Tizi-Ouzo i Kabylien, som ligger på ett betryggande avstånd från Alger. Detta kunde alla medresande journalister och delegater konstatera. Det är alltså rätt fantastiskt att herr Siegbahn – även med hänsyn till hans stora protokollära intressen – kan finna det värt att stå i kammarens talarstol och prångla ut sådana eländiga rykten.

Det är flera som har frågat om herr Edelstams uttalanden. Jag har bara fått ett telegram från herr Edelstam, som säger att han som kommentar till mötet uttalat som sin personliga mening att han inte kunde finna att mötet var till någon skada, eftersom Sverige måste intressera sig för Palestinafrågan som medlem i säkerhetsrådet från 1975.

Herr Ahlmark har velat att jag skulle redogöra för mina kontakter med president Boumédiène och herr Arafat vad avser konflikten i Mellersta Östern.

En mycket stor del av de överläggningar jag hade med president Boumédiène berörde just Mellersta Östernproblemen. Jag vill understryka att vi alla som var med betraktar det som utomordentligt värdefulla överläggningar. Den algeriske presidenten redogjorde, naturligtvis med skärpa men också med klarhet, utan några övertoner för arabländernas principiella syn på Israel och Palestinafrågan. Jag redogjorde för hur den svenska regeringen ser på problemet. Det förekom inga presskonferenser där nere men det finns i Dagens Nyheter ett, såvitt jag förstår, alldeles utmärkt referat av vad jag har sagt beträffande Israels rätt att existera vid samtalen med presidenten.

Jag hade ett mycket kort samtal med PLO-ledaren Arafat. Jag har sagt till pressen att han gav uttryck för en icke extrem ståndpunkt i de mycket korta samtal vi hade, och det var en korrekt information. Det kan ju aldrig vara något slags belastning att bara tala om för pressen vilken ståndpunkt han gav uttryck för.

Över huvud taget anser jag det vara utomordentligt värdefullt att vi har denna kontakt med arabländernas ledare. Å ena sidan har de den principiella inställningen – och vi kan inte begära att de skall kunna rucka på den utan vidare – att detta är ett område av världen där raserna

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

och religionerna har levat sida vid sida i tusentals år och att de därför med yttersta skärpa har motsatt sig staten Israels tillkomst. Men å andra sidan inser de att det finns praktiska realiteter som man måste ta hänsyn till. Den dialogen har jag fört med många arabledare, och jag kommer att fortsätta att göra det. I all blygsamhet kan det vara ett bidrag till freden.

Här har förekommit ett väldigt exercerande av vad som skall stå eller icke stå i en kommuniké. I allmänhet har man en minsta gemensam nämnare, när man inte har identiska uppfattningar i frågor. Ur min synpunkt sett är Algerkommunikén helt tillfredsställande av det skälet att det finns en klar hänvisning till FN:s roll och ansvar i området. Däri lägger jag att FN bär ansvaret för bildandet av staten Israel.

Herr Siegbahn var inne på vad som kan vara innebörden i uttrycket arabernas legitima intressen. Det var ett uttryck som jag personligen för första gången använde den 15 juni 1967, när jag fann anledning att för ett ungdomsmöte i Eskilstuna framhålla att arabfolken ju också har legitima intressen i området. Därmed menar jag att nationellt självbestämmande – rätten att också leva inom säkra och erkända gränser – är det viktigaste.

Det finns ett stort referat i Dagens Nyheter från i fjol, när jag talade i S:t Tomaskyrkan. I stora rubriker står att både Israel och araber har legitima intressen. Jag har sagt att vi måste ha klart för oss att de arabiska folken har sina legitima intressen: Det är folk som i många århundraden – och ännu mycket längre – har blivit utnyttjade, utsugna av de rika västerländska nationerna, och som utsatts för förödmjukelser och angrepp mot sin självkänsla. Även om vi har svårt att förstå när de ute i världen begår fullkomligt meningslösa terroråd, måste vi söka förstå att grogrunden för detta är förtvivlan och bitterheten hos ett folk som inte längre har något hemland. – Det har jag talat om i många år.

Detta var de direkta frågorna. Sedan gällde det ett citat ur en tidning om mötet med Arafat. Det är en hård sammanträngning av en lång intern briefing som jag gav, och det återkommer jag till senare.

Jag skall nu ta upp ett par problem som har förekommit i sammanhanget. Det ena gäller inställningen till terror. Det fanns en liten antydning hos en av talarna – herr Ahlmark – att jag skulle ha något slags brist på avståndstagande till terroraktioner. Jag vill på det bestämdaste säga ifrån på den punkten. Får jag citera mig själv, så sade jag i synagogan här i Stockholm efter Münchenmassakern: "Våldet innebär i sig en förnekelse av människovärdet. Det är viktigt att vi tar avstånd från våldet. Det är lika viktigt att vi försöker befria människorna från det elände varur våldet och desperationen spirar."

Det sade jag alltså i synagogan här i staden.

Och i somras – om jag får citera det – hade jag en debatt i tidningen Femina där jag angreps av en författare som ansåg att man inte kunde vara antiimperialist fläckvis. Det räckte inte att stödja PRR eller FRE-LIMO eller det palestinska folkets politiska krav – man måste också

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

stödja terrorn som kampmedel, och han exemplifierade det med mordet på de egyptiska barnen i Kiryat Schmone. Om man inte var beredd att stödja detta var man egentligen imperialist.

Jag sade då att det föll inte vederbörande in att slutsatsen i stället kan bli: Den som anser sig böra bekämpa imperialismen genom överlagt mord på oskyldiga barn har redan förlorat mycket. Han har med sina medel förnedrat den idé han säger sig företräda. Han har tappat kontakten med vanliga människors föreställningsvärld.

Günter Grass beskriver i sin bok *En snigels dagbok* hur han har mött våldsromantikerna, slagordstyrannerna: "De grep mikrofonen och läste upp mordängeln's finstiltta skrift – hård, total, hel, ren, skarp – och bekände sig till det villkorslöst oförsonliga, undantagslöst orubbliga, till den ohejdbara förbättringen av världen utan nåd. De dök upp på många håll, vägvisare med växlande påskrifter men alltid med samma mål: förinta, avslöja, omvända, sönderslå, avskaffa, pacificera, likvidera, omskola, isolera, utrensa."

Och Grass säger: "Min snigel kan det där rostfria språket, de dubbelhårdade snitsiga orden, Freislerfingern på Lenins hand."

Det är viktigt, sade jag, att bekämpa den attityd som detta representerar. För visst skall vi bekämpa imperialismen, men för detta ädla syfte skall vi aldrig stå upp till applåd för vederstyggligheten.

För att återvända till Grass, så sade han till sina barn: "Våldets anhängare och de rättfärdiga hör dåligt." Och jag tillade: "Men vi andra behöver ju inte stänga våra öron."

När jag också tar avstånd från Israels vedergällningsaktioner säger herr Romanus: Men vad skulle de ha gjort i stället? Det är ett farligt resonemang. Jag har mött det i diskussioner med araberna, där de säger: Men vad skulle dessa stackars palestinier ha gjort i stället? Världsoptionen hade totalt glömt dem. Här måste de med dessa kapningar och annat äntligen göra sig uppmärksammade.

Jag godtar inte det resonemanget, för de aktioner som genomförts kan aldrig rättfärdiga det mål som man når.

Herr Evert Svensson talade om att han varit i ett flyktingläger som var totalt sönderslaget. Och de barn som dödas vid flygräderna är också människor. Det kan icke rättfärdigas. Det kommer jag att fortsätta att ta avstånd från, för annars driver vi oss själva in i denna våldets och terrorns onda cirkel, och det får inte ske.

Sedan riktade herr Ahlmark något slags kritik mot mig för att regeringens skulle ha ändrat inställning till Israel. Han citerade i sammanhanget från ett tal som jag höll under Israels självständighetsdag 1967 här i Stockholm, och det citatet är jag beredd att stå för. Jag har vid alla tillfällen ställt upp bakom Israels rätt att existera som självständig stat. Men det är en sak att identifiera sig med Israels rätt att leva och överleva som nation, en annan sak är att identifiera sig med Israels politik i olika skeden. Det har vi inte gjort. Och jag vill i sammanhanget påpeka att Östen Undén kallade Suezaktionen för en ödesdiger dårskap. Det

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

hade han som utrikesminister helt klart för sig, och det är den hårdaste kritik som riktats mot den israeliska politiken.

Jag vill också gärna säga att vid de många samtal som jag har haft med ledarna för Israel – madame Meir, Abba Eban och många andra – har jag varit kritisk mot Israels politik under perioden 1967–1973. Jag anser nämligen att från den styrkeposition som Israel då befann sig i skulle man ha visat betydligt större kompromissvilja och initiativkraft för att nå fram till en lösning. I själva verket innebar ett dröjsmål med detta ett starkt hot mot Israels framtid.

Den positionen har inte ett dugg med oljekrisen att göra. På något sätt är det litet "töntigt" när herr Wijkman och några andra står här och försöker göra gällande att den svenska regeringen börjat ändra ståndpunkt i samband med oljekrisen. Det är alldeles fel. Jag kan i sammanhanget berätta att jag efter ett möte i London förra året fick ta emot ett särskilt tack från Israels dåvarande premiärminister för att vi intog samma ståndpunkt både före och efter oljekrisen.

Vi kan inte blanda ihop de här sakerna. Vad vi nu diskuterar är en principfråga, nämligen hur vi skall arbeta för freden. Men det råder på sätt och vis ganska stor enighet ändå i denna debatt. Det har förekommit mycket litet av brandtal mot den svenska regeringen och vår ståndpunkt. Den har man i allmänhet ställt upp bakom, även de mest kritiska. Där- emot har vi i eftermiddag hört många brandtal mot PLO, som har be- skylldes för att bestå av extremister.

Utgångspunkten är denna. Vi anser alla att det finns ett palestinskt folk och att detta folk bör ha nationella rättigheter. Men vad är ett folk? Jo, ett folk är ju inte någon abstraktion, någonting teoretiskt. Ett folk består ju av människor av kött och blod, med känslor, drömmar och förhoppningar om framtiden. Och om vi anser att det finns ett palestinskt folk, så måste vi ju på något sätt träda i kontakt med det folket. Och då uppstår frågan: Är PLO representativt? Jag har bara konstaterat att PLO erkänns av alla arabiska stater. Vi vet inte om PLO är den enda representanten för palestinierna – det är riktigt att de inte haft möjlighet att anordna val eller dylikt. Men vi konstaterar att PLO erkänns av alla arabiska stater. Vi konstaterar vidare att denna organisation uppenbar- ligen representerar någon del av det palestinska folket och enligt vad man kan läsa i pressen har växande stöd. Före Rabatmötet kunde man möjligen säga som Israel, att palestiniernas problem fick lösas vid samtal mellan Israel och kung Hussein av Jordanien. Nu har Hussein frånsagt sig ansvaret för palestinierna – såväl dem som bor på Västbanken som dem som bor på Östbanken, i nuvarande Jordanien.

Antag nu att Israel skall lämna de ockuperade områdena – och det anser vi ju att Israel skall göra, framför allt Västbanken och Ghaza – och Egypten och Jordanien förklarar att de anser att detta är palestinska områden som bör administreras av en palestinsk myndighet. Det är inte särskilt omstörtande att vi säger detsamma – det har många andra länder, bl. a. Frankrike och Västtyskland, också gjort. Vi kan ju inte säga att

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

det är Israel som skall bestämma hur palestiniernas identitet skall utformas. Det vore orimligt.

Då uppstår frågan: Om man efter alla de brandtal, som här har hållits mot PLO, inte anser att man kan ha någonting med PLO att göra, vad är då alternativet? Ingen av talarna här har redovisat vem som i stället skall vara palestiniernas företrädare, om man nu så långt man kan skall följa arabstaternas uttalanden och inte säga att Israel, som ändå de facto är motståndare, skall utpeka vem som skall företräda palestinierna.

Man kan invända att PLO är en sällsynt extrem organisation, som man inte bör ha att göra med. Herr Ahlmark drog t. o. m. in Adolf Hitler i sammanhanget. Han sade: Med Adolf Hitler trodde man sig kunna samtala, och se hur det gick! Detta är det s. k. Münchensyndromet, om vilken historikern Arthur Schlesinger skrivit en utomordentligt intressant studie. Det är riktigt att det var en felbedömning att samtala med Hitler. Men detta faktum har sedermera använts för att i årtal förhindra dialog och samtal i många frågor och på många håll i världen där den historiska parallellen inte höll. Se t. ex. på Parisförhandlingarna om Vietnam! Därför är det så oerhört farligt med historiska paralleller av den typen, när man inte har någon säker indikation.

Jag har heller ingen anledning att ge någon orlovssedel för PLO. Jag säger bara att man skall ta fasta på de antydningar till en kompromissvilja som finns. Herr Siegbahn sade att PLO skall tala om att de ger upp allt innan man kan börja förhandla med dem. Men vad vi har anklagat Israel för är ju just att Israel inte var berett att före en förhandling säga att man var beredd att avstå från de ockuperade områdena. Det var det Jarringförhandlingen körde fast på. Det visar sig att det är oerhört svårt att göra det. Man måste skapa möjligheter att få ett samtal, en dialog i gång.

Är det sant – det vet jag inte – som det står i en tysk tidning, som jag har läst här tidigt på morgonkulan, att bland de som arbetade för att det i den arabresolution som kommer att framläggas skulle införas ett stycke, där man erkände Israels existens, och att pådrivande i det arbetet var PLO-delegationen jämte Egypten, så vore detta en mycket viktig och anmärkningsvärd upplysning. Utan att på något sätt vilja försvara något program eller någon person är det som skrämmer mig, om man begränsar sig till att i denna fråga rikta brandtal mot PLO, själva alternativlösheten; alternativet är ju bara krig eller dialog.

Jag vill säga till herr Olle Svensson i Eskilstuna att vi självfallet skall ha kontakter med Israel. Vår utbildningsminister har just varit där nere, Israels utrikesminister Allon är inbjuden hit, och vi kommer säkert att ha regelbundna kontakter på partiplanet. Men just när jag kom hem via Paris var det stora samtalsämnet där ute i Europa frågan: Kommer ett krig att bryta ut i Mellanöstern under de närmaste dyggen? Det fanns en oerhört allvarlig rädsla härför. Det må förlåtas mig att när jag kom hem och läste dessa eländighetens rubriker om klockslaget, informationen om Arafats uppdykande på middagen osv. så gjorde detta ett makabert

intryck på mig – det låg verkligen vid sidan av de stora ödesfrågorna!

Jag vill rikta ett varmt tack till de två första talarna, Evert Svensson och fru Jonäng. Broderskapsrörelsen har gjort en utomordentlig insats för att i ödmjukhet försöka ta reda på hur människorna ser på situationen där nere. Jag kan alls inte förstå herr Wijkman, som beskyllde fru Jonäng för naivitet därför att hon talade för fred, när alternativet är krig. Det är i så fall en mycket tilltalande naivitet, som vi bör slå vakt om! Skall freden bli en möjlighet, måste den grundas på kontakter, på en dialog, och att undvika alltför krigiska uttalanden. I stället gäller det att försöka hitta de sköra trådar på vilka en väv kan byggas.

Den svenska ståndpunkten bör enligt min mening vara fullkomligt klar. Vi har ju inga intressen i området, vare sig politiska eller ekonomiska eller andra intressen av någon avgörande betydelse. Däremot har vi en lång historia av mödosamt arbete för fred och försoning bakom oss. Man kan visserligen säga att Folke Bernadotte, Dag Hammarskjöld och Gunnar Jarring var FN-tjänstemän när de arbetade där, och man kan säga att de tusentals soldater och observatörer som arbetat i området också var FN-tjänstemän när de arbetade där. Men de utvaldes delvis och har hela tiden också – såsom vi har uppfattat det – stått som ett uttryck för en svensk vilja, inte en vilja att underblåsa hatet, konflikten, de blodiga striderna och de ohyggliga dåden i området, utan en vilja att i all blygsamhet försöka verka för fred och försoning.

Jag tror att i ett sådant arbete har vi stöd av en helt överväldigande svensk opinion.

Under detta anförande övertog fru tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Jag tror också, herr Palme, att regeringen och oppositionen har stöd av en överväldigande svensk opinion i arbetet för fred i Mellersta Östern. Men vad vår debatt här har gällt är ju: Hur bidrar vi till en sådan fredlig utveckling? Hur stimulerar vi en dialog? Hur undviker vi att i stället stödja de mest extrema i konflikten?

Först skall jag bara ta upp några av de mindre viktiga saker som herr Palme svarade mig med. Han hade haft långa samtal med president Boumédiène och där framfört den svenska regeringens uppfattning om Mellersta Östern. Det har jag utgått från hela tiden. Vad jag har beklagat är att man inte i den gemensamma kommunikén har slagit fast att en förutsättning för en fredlig lösning är Israels rätt att existera.

Nu säger herr Palme att man i kommunikéen brukar ha med "den minsta gemensamma nämnaren". Det betyder ju i praktiken att den arabstat med vilken man utfärdar en kommuniké har ett slags vetorätt mot de synpunkter som enligt vår mening är nödvändiga om man skall uppnå en rättvis och fredlig lösning av konflikten i Mellersta Östern. Hänvisningen i kommunikén till FN är självfallet inte detsamma som att kräva

Fredagen den
22 november 1974

Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.

att Israels rätt att leva inom säkra och erkända gränser blir en del av en politisk uppgörelse.

Det gläder mig mycket att statsministern nu säger att hans uttalande om att Arafat inte angav några extrema lösningar inte syftade på något annat än precis vad Arafat sade till herr Palme i detta samtal. Men förstår inte statsministern, att gör man sådana uttalanden skapar man ett intryck av att man tror att det är vad PLO-ledaren står för? PLO har ju ett program, som herr Palme naturligtvis känner till vid det här laget, och som innebär att majoriteten av judarna i Mellersta Östern skall sändas bort från området tillbaka till de länder som de kom ifrån. PLO anser att Israel skall krossas i krig, att terror är kärnan i befrielsekampen, att Palestina skall bli arabiskt. När man har sett Arafats alla övriga bombasmer, t. ex. om segerns generation som skall nå havet och Tel Aviv och andra sådana deklamationer, uppfattas naturligtvis herr Palmes uttalande som litet ursäktande eller som ett försök att dölja vad Arafat står för.

Det glädjer mig när statsministern säger att han också i dag kan stå för orden den 15 maj 1967. Men då tycker jag att herr Palme någon gång i *egna anföranden* skall uttala de orden och inte bara säga när han får dem upplästa för sig, att "jag vidhåller det, det var riktigt". Varför inte själv säga i något tal som statsministern håller att Israels tillblivelse "är viktig också för mänsklighetens utveckling över huvud taget" och "den känslan av sympati, som strömmar emot er från så många håll, den har väl att göra med många ting, den har att göra med den välvilja, som man alltid känner för den lilla nationen, som vill hävda sin rätt att själv forma sitt öde". Det är bra att herr Palme säger att han tycker detsamma i dag. Men säg det själv någon gång med egna ord! Det skulle mottas med värme och tacksamhet av stora delar av det svenska folket.

Herr Palme säger att "vi identifierar oss inte med Israels politik i alla avseenden och i alla skeden". Nej, det tycker jag är alldeles riktigt. Varför skulle vi göra det? Vi skall inte identifiera oss så med något lands politik. Det finns åtskilligt i Israels politik mellan åren 1967 och 1973 som man kan diskutera. I boken "Det hatade Israel" kritiserar jag t. ex. Golda Meirs och hennes generations uppfattning om palestinier, när hon säger: "Vilka är palestinier? Det finns inget palestinskt folk." Det kan vara naturligt för dem som kom till Mellersta Östern i början av 1900-talet att uppleva läget på det sättet. Men det lägger ju inte grunden till en fredlig lösning där palestinerna får nationellt självbestämmande på eget territorium. Det har jag sagt i en rad artiklar och uttalanden och i den här boken också.

Så vi är alltså alldeles överens om att man inte skall "identifiera sig" med Israel i alla detaljer. Däremot skall man naturligtvis identifiera sig med Israels intresse så långt att landets rätt att leva och försvara sig ständigt skall understrykas som en självklar utgångspunkt för en politisk lösning.

Sedan till det här med PLO:s representativitet! Det är en komplicerad

diskussion. PLO erkänns av alla arabstater, säger herr Palme. Ja, det är sant. Men vi skall komma ihåg att alla dessa arabstater är diktaturer. Ingen av dem har en demokratiskt vald ledning. Och det är inte givet att man skall utgå ifrån att en rörelse är representativ därför att ett antal diktaturer säger det.

Det finns andra palestinier, t. ex. de som i kommunalvalen på Västbanken är valda enligt den jordanska vallagen. Det finns en hel rad sådana kommunfullmäktige och borgmästare. Vem har sagt att dessa kommunfullmäktige och borgmästare på Västbanken är *mindre* representativa än PLO, som inte är vald av någon? Det var visserligen inga demokratiska val på Västbanken – kvinnorna hade inte rösträtt och inte heller majoriteten av de vuxna männen, eftersom man tvingades följa den jordanska vallagen som inte är demokratisk. Men de är ändå valda av betydligt fler än vad PLO-ledningen är. Och om man står inför olika grupperingar av palestinier: Varför då välja den mest extrema gruppen? Varför säga att PLO är den mest auktoritativa och representativa gruppen?

Israel skall inte bestämma hur palestinerna skall utforma sin identitet, säger herr Palme. Jag håller helt med honom om det. Vad Israel skall anlägga är krav utifrån sina egna säkerhetspolitiska intressen. Det får ju inte bli en PLO-stat på Västbanken som används som bas för nya angrepp mot Israel. Jag hoppas att statsministern helt håller med mig på den punkten. Detta är självfallet ett legitimt intresse från Israels sida. Men hur man i övrigt väljer sitt styrelseskick och sin regering skall naturligtvis palestinerna själva avgöra. Det tragiska är att de icke själva blivit tillfrågade i något enda sammanhang utom i kommunalvalen på Västbanken.

Herr Palme talar om "alternativlöshet". Jag kan tänka mig att folkomröstning eller val i någon form, på t. ex. Västbanken eller i Ghaza, kan vara ett rimligt sätt att uttröna befolkningens vilja och intressen. Jag inser självfallet svårigheten, och jag kan tänka mig att Förenta nationerna skulle spela en stor roll vid en sådan omröstning. Men jag tycker att det är ett rimligare sätt än att bara plötsligt säga att PLO är representativ för arabstaterna. Det är helt godtyckligt.

Det herr Palme sade om Hitler var en missuppfattning. Jag pekade på två linjer i historien. Å ena sidan den största framgången för tanken att makt ger ansvar: demokratins framväxt i främst Västeuropa. Å andra sidan den största katastrofen när man resonerade på det viset i ett annat läge: hur Hitler förintade sina motståndare i Tyskland. Därefter sade jag uttryckligen att jag icke likställde någon part i Mellersta Östern med något av de historiska exempel jag hade anfört. Däremot måste man ställa frågan hur t. ex. en organisation troligen kommer att utnyttja ny makt – till ökat ansvar eller till förnyad kamp mot fienderna? Någon parallell med Hitler var det alltså inte fråga om, och det kommer klart att framgå av protokollet.

Statsministern säger att alternativet till regeringens linje är krig. Nej, Olof Palme, vi har inte alls förordat någon sådan typ av alternativ. Den

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

kritik som jag har gett uttryck för är tvärtom att om man stimulerar de mest extrema i PLO ökar risken för krig. Om man inte kräver att Israels rätt att existera skall stå i de kommunicéer man utfärdar gemensamt med arabstater, får man i arabvärlden inte tillräckligt klart för sig var Sverige står. Om man genom uttalanden skapar illusioner om PLO:s och Arafats avsikter, har man inte bidragit till fred utan snarare till en tragisk utveckling. Genom vårt stöd till PLO i omröstningen i Förenta nationerna har vi gett PLO-ledarna chans att inför hela arabvärlden öka sin styrka. Därmed minskar stödet för dem som står för en fredlig lösning. Alternativet är alltså att satsa mer på dem som vill fred och mindre på dem som ständigt säger att de vill krig. Jag vill därför uppmana statsministern: Slå vakt om Israels självklara rätt att leva innanför säkra och erkända gränser! Arbeta för en lösning av palestiniernas nationella anspråk i form av en stat eller del av en stat bredvid Israel och i fred med Israel. Men stöd aldrig de grupper som förklarar att Israel måste försvinna. Rösta inte för de förslag och de organisationer som vägrar godta Israels existens. Stimulerar man de mest extrema bidrar man till en utveckling som snabbt kan föra Mellersta Östern till ett nytt krig.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Fru talman! Jag apostroferade statsministern i mitt första anförande i anslutning till vad han sagt om hur väsentligt det är att arbeta för fred och försoning och hur viktigt det då är att upprätthålla förtroendefulla kontakter med alla parter. Jag bedömer det som mycket positivt vad statsministern här sade om att det är värdefullt med kontakter med arabledarna. Statsministern fullföljer där traditionerna från Tage Erlander. Inför TCO-kongressen 1967 framhöll Tage Erlander att det var viktigt att slå vakt om den israeliska staten då den hotades. Det var ett viktigt uttalande inför svensk opinion.

Statsministern nämnde sina samtal med den algeriske presidenten. Det är betydelsefullt att även den svenska uppfattningen kommer till tals när man sammanträffar med arabledarna. Enligt ett referat av Sven Svensson i Dagens Nyheter underströk Olof Palme "att den svenska opinionen har tagit stark ställning till förmån för det israeliska folkets rätt till säkra och trygga gränser. Förföljelsen av judarna genom århundradena och utrotningen av judarna under andra världskriget har i Sverige skapat en stark stämning till förmån för den judiska befolkningen. Dessutom finns det ett historiskt och kulturellt arv, som betyder mycket för den svenska opinionen." Så skriver Sven Svensson i sitt referat. Jag förstår inte riktigt att herr Ahlmark inte uppfattat betydelsen av att detta sades just i Alger, av den svenska statsministern på besök i främmande land.

Men jag tog också upp frågan om kontakterna med de israeliska ledarna. Jag vill gärna säga att jag har klart för mig att det förekommer kontakter mellan de socialdemokratiska ledarna i Sverige och de israeliska ledarna. Statsministern nämnde utbildningsminister Zachrissons besök nyligen i Tel Aviv, och jag tycker att dessa kontakter är mycket värdefulla. Jag

gläder mig också åt att statsministern här meddelade att den israeliska utrikesministern Allon är inbjuden till Sverige. Det tycker jag är bra. Det pågår ju en omfattande debatt i Israel med mycket olika synpunkter på problemen. När man här talat om den kritiska hållning man kunde ha till israelisk politik i ett tidigare skede vill jag starkt framhålla den generationsväxling som nu skett inom ledningen för israelisk politik. Det är värdefullt att nya stämningar och nya synpunkter kan inhämtas från den socialdemokratiska regeringen i Sverige. Därför mottar jag beskedet om att den israeliske utrikesministern inbjudits hit som ett mycket positivt meddelande i denna debatt.

Herr WIJKMAN (m):

Fru talman! Herr Palme säger att det är töntigt av mig och andra att koppla ihop Sveriges och andra länders i västvärlden förändrade attityder till Israel med oljesituationen. Jag tror inte att jag är ensam om att ha gjort den bedömningen. Om man läser israelernas egna uttalanden och kanske framför allt den intervju som gjordes med utrikesminister Allon för någon månad sedan får man ett klart intryck av hur israelerna upplever svängningarna i världssopinionen. Jag råkade vara i Israel i början av februari månad i år och kunde då notera med vilken enorm nästan krampaktig glädje man hade konstaterat att Holland som enda land i västvärlden hade vägrat att ge efter för arabiska påtryckningar i samband med oljekrisen. Sverige utsattes som bekant inte för sådana påtryckningar utan det var de länder som var inblandade i oljespelet i början av konflikten.

Jag är självfallet, herr statsminister, medveten om att det här är fråga om nyanser. Men att det har skett en märkbar förändring i attityderna i västvärlden till Israels problem och hela problematiken i Mellanöstern sedan ett år tillbaka, det tror jag är alldeles uppenbart. Att sedan statsministern hävdar att hans egna åtgärder och uttalanden inte har påverkats av detta, det är en uppfattning som jag bara kan respektera. Innerst inne kanske jag har en annan uppfattning, men jag tror inte vi kommer längre i den diskussionen.

Det är viktigt att ha kontakt med arabvärlden, säger statsminister Palme. Ja, det är mycket bra, men det är inte det vi diskuterar. Vad jag här har kritiserat är legitimeringen av PLO. Jag tror att herr Palme har alldeles rätt när han talar om en större realism hos arabledarna. Vi såg också alla, tror jag, med optimism på de förhandlingar som inleddes med Egypten. Jag hoppas naturligtvis fortfarande – det tror jag att vi alla gör – att dessa förhandlingar med Egypten liksom med Syrien, även om det ser mörkare ut där, skall fortsätta och åtminstone vad gäller de delar av problemen kunna medföra att det blir en lugnare utveckling.

Herr Palme kritiserade dem som ifrågasätter uttalandena när det gäller vedergällning och terror. Jag håller med herr Palme om att man inte kan acceptera våld och att man också måste ta avstånd från vedergällningsaktioner, framför allt de som drabbar civila. Men där finns en skill-

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

nad: orsak och verkan. Den distinktionen har inte herr Palme gjort vare sig i sitt första eller andra inlägg.

Jag håller också med honom om att det finns åtskilligt i den israeliska politiken åren 1967–1973 som det finns anledning att kritisera. Det tror jag att vi alla har gjort i våra kontakter med israelerna. Att den debatten också intensivt har förts i demokratin Israel har inte minst herr Svensson i Eskilstuna understrukit.

Herr Palme säger att vi inte kan begära att PLO skall ge upp allt av sitt program. Det begär vi ju inte av Israel innan en förhandling har börjat. Nej, ingen har heller begärt att PLO skall ge upp allt. Man har egentligen begärt väldigt litet; åtminstone gör jag det i den här diskussionen. Men jag begär två saker: att PLO skall acceptera existensen på något sätt av den judiska staten och att man nyanserar sitt program så mycket att man accepterar något annat medel än den väpnade kampen. Jag kan tyvärr inte se att ens Arafats tal i FN innebär någon förändring på den punkten.

Till sist, fru talman! Herr Palme frågar om alternativet. Han menar att vi som kritiserar legitimeringen av PLO och kontakterna med den organisationen står alternativlösa. Det innebär alltså att statsminister Palme saknade alternativ, stod utan någon som helst uppfattning före den dag Sverige röstade för PLO i FN. Så kortsiktigt kan vi inte se på den här problematiken. Jag kan inte – jag är väl medveten om min brist i det sammanhanget men den bristen tror jag att vi alla har – i några enkla punkter ange hur denna konflikt skall lösas. Men i likhet med herr Ahlmark tror jag att vi är inne på fel väg om vi tror att vi via en dialog med PLO skall kunna komma någon vart så länge PLO har kvar sitt gamla program, sina hundra procentiga trossatser att Israel skall försvinna. På det sättet försvårar vi bara en fredlig lösning. Jag tror också att vi därigenom försvårar möjligheterna för den israeliska ledningen att åstadkomma eftergifter och kompromisser.

Viljan till fred, herr statsminister, finns hos oss alla, det har jag aldrig betvivlat. Diskussionen gäller hur vi bäst når dit. Jag tycker inte det var oförsynt av mig att säga att fru Jonäng var naiv när hon trodde att Arafats olivkvist skulle kunna grönska i och med svenska diplomatiska aktiviteter. Den kommer inte att grönska, i varje fall inte så länge den nuvarande situationen ligger fast, med låsta positioner och med ett stenhårt uppbackande av sitt gamla program från PLO:s sida.

Herr ROMANUS (fp):

Fru talman! Det verkligt makabra i den situation som nu har uppstått är väl att Sverige, med all den svenska regeringens och den svenska riksdagens fredsvilja och alla de vackra tal som hållits troligen har bidragit till den ökning av krigsrisk som inträffat på senare tid och som fick herr Palme att tillgripa just uttrycket makabert. Det är betydligt allvarligare och väsentligare än vad det står för rubriker i tidningarna när herr Palme kommer hem.

Herr Palme ansåg att det var "töntigt" att koppla ihop den svenska regeringens ändrade hållning och det förhållandet att vårt beroende av oljan har blivit så mycket mer uttalat. Det var töntigt! Det var väl långsökt också, antar jag.

Men, herr Palme, det är väl ändå svårt att bestrida att *intrycket* av den svenska regeringens hållning har blivit ett annat under det senaste året än tidigare. Visst är det sant att när vi pressade utrikesminister Wickman här i riksdagen på innebörden av hans tal i FN, och av hans konstiga tidningsintervjuer i samband med oktoberkriget, så sade herr Wickman att det inte var fråga om någon ändring av den svenska regeringens hållning. Han förklarade sig villig att instämma i vad Tage Erlander hade sagt under sexdagarskriget 1967. Men det sades inte spontant i FN. Där kunde herr Wickman inte ens peka ut vem som var angripare i oktoberkriget. Och i de gemensamma kommunikéer som har utfärdats av Sverige och ledare från arabstaterna har den grundläggande utgångspunkten för Sveriges syn på frågan inte funnits med.

Det är klart att detta har skapat ett intryck av en ändrad svensk politik, det kan inte herr Palme komma ifrån. De välvilliga omdömen som herr Palme har fällt om PLO-ledaren, och det uttalande som gjordes i den gemensamma kommunikén med Libyens premiärminister, där man hyllade "befrielseörelser" i Asien och Afrika gav ett sådant intryck. Det är självklart att den hållningen oavsett vilken tolkning av uttrycket som gjordes av den svenska regeringen, skapade ett intryck av en hyllning för PLO. Det tror jag inte att någon kan bestrida.

Någon sådan hyllning förekom inte, såvitt jag känner till, före oljekrisen. Kanske herr Palme kan ge något sådant exempel. Den svenska regeringen har ju uttalat sig positivt om befrielseörelser tidigare men inte tillsammans med Libyens premiärminister. Alla uttalanden måste ju ses i sitt sammanhang och med hänsyn till det intryck de ger. Det hjälper inte att säga att formellt logiskt har vi inte sagt något nytt. Världen är inte bara formellt logisk utan dömer också efter det intryck som skapas.

Man har alltså givit ett nytt intryck det här året. När man sedan blivit pressad har man formellt sagt: "Vi står för samma sak som tidigare." Det är bra, men det hade varit bättre om man hade gjort det spontant.

När Sveriges ambassadör i Algeriet i samband med statsministerns besök där säger, att dessa kontakter har stärkt Sveriges ställning i arabvärlden, och att eftersom arabvärlden behärskar oljan och energin så är detta av stor vikt för Sverige – ja, då tror jag att herr Palme får använda sin blomstrande karakteristik om Sveriges företrädare i Algeriet.

Israels raider mot terrororganisationerna, som också har drabbat oskyldiga civila, tar herr Palme avstånd från. Han säger: De är också människor. Ja, självfallet! Alla som drabbas av krig är människor, och vi känner samma medkänsla med alla, hoppas jag.

Men det hindrar inte att man, om man kritiserar, måste kunna säga vad de som man kritiserar borde ha gjort i stället. Vi kritiserar inte att Israel försvarar sig, eftersom vi själva skulle vara beredda att försvara

oss. Vi har också ett försvar, och vi vet att om vi använder det skulle oskyldiga människor drabbas, även om vi försökte undvika det. Vi kritiserar ändå inte att Israel försvarar sig, lika litet som vi tvekar att säga att vi skulle vara beredda att försvara oss om vi blev angripna. Det är den svenska officiella politiken.

Då säger herr Palme: Det här är en farlig linje. Har man den uppfattningen måste man också kunna säga vad palestinierna borde ha gjort. Ja, det är självfallet att vi måste kunna säga det. Det är kanske inte så svårt. Vi anser ju att palestinierna borde ha accepterat Israels existens och satt i gång att förhandla för många år sedan. Det hade varit bäst för det palestinska folket. Herr Palme och jag är väl överens om att det hade varit det lyckligaste. Om man hade avstått från terroraktionerna, hade det inte heller blivit några flygraider mot terroristerna, som också har drabbat oskyldiga.

Slutligen vill jag upprepa den fråga som herr Palme inte svarade på och som är högaktuell: Det är väl ingen risk för att Sverige röstar för en resolution som inte slår fast Israels rätt att existera med säkra och erkända gränser, eller att vi skulle lägga ned vår röst i en sådan omröstning?

Det vore angeläget att få besked på den punkten.

Herr SIEGBAHN (m):

Fru talman! De föregående talarna har i stort sett betat av de problem som uppstått under debatten, så jag kan inskränka mig till några frågor.

Herr Palme har gett betyg i olika riktningar. De som har talat vackert har fått gott betyg och de som har varit kritiska har fått dåligt betyg – och det är vi vana vid, så vi får inte ta det så hårt.

Det har anförts att jag gjorde gällande att det har gått vissa rykten, men jag ville bara ge statsministern tillfälle att bekräfta att han inte hade planer på att avtala om något sammanträffande med Arafat. Det har han nu gjort, och han borde vara tacksam för att han fått tillfälle att göra det från denna tribun.

Jag behöver inte tala om oljan. Jag förstår att statsministern på den punkten har samma uppfattning som vi andra, och vi hoppas att även i framtiden den svenska politiken kommer att innebära att det är vi som bestämmer vår utrikespolitik och att inte oljeintressen och andra påtryckningsmedel kommer att påverka den. Det är i så fall en mycket ärofull attityd, som vi alla kommer att stödja – även om det ibland kommer att kosta på. Det kanske blir tillfälle längre fram i år, eller senare, att återkomma till det problemet.

Jag frågade herr Palme om han var klar över vad araberna menade med sina legitima intressen utan rättigheter i de kommunicer han har varit med om att underteckna och om han i så fall gillade det. Han svarade med vad han själv ansåg om legitima intressen. Hans definition är fullt acceptabel, och jag har ingenting att invända mot den. Men min fråga syftade till att få fram hans uppfattning om arabernas mening,

och jag vill fortfarande säga att deras mening under de 10–20 år då det här begreppet använts har varit att de legitima arabiska rättigheterna är att återvända till och bilda en stat i hela Palestina.

Det är alltså nu klart att herr Palme när han skriver under dessa kommunikéer menar helt olika saker än vad arabledaren gör. Det är inte ägnat att underlätta förståelsen av kommunikéerna. I detta avseende borde ett klarspråk vara av värde för utvecklingen.

Herr Palme har talat om en dialog mellan honom och Arafat. Jag tror att den dialogen är totalt värdelös. Dialogen skall ju föras mellan de berörda parterna. En dialog mellan statschefer eller regeringschefer i arabländerna och herr Palme är självfallet värdefull, men så länge man har att göra med en organisation som PLO, som har förklarat att den vill avskaffa Israel som stat, har en dialog inget värde. En sådan inställning behöver man inte diskutera, varken vid en middag eller vid något annat tillfälle. Det räcker att läsa vad organisationen uttalar vid alla tillfällen, i tidningar och vid offentliga sammankomster.

Därigenom – och detta är kanske kärnpunkten i både min och andra talares kritik – har Sverige inte bidragit till en fredlig utveckling. Ett sådant här handlande ger onekligen det intrycket att vi nu helt plötsligt skänker ett stöd åt sådana krafter som förnekar Israels rätt att existera. Det intrycket kan uppstå i länder där man kanske inte tar del av våra uttalanden i annan riktning.

Dessutom säger herr Palme att det är svårt att begära att man före en förhandling mellan PLO och Israel skulle kräva att PLO förklarar att denna organisation nu accepterar Israels rätt att existera. Ja, hur skall tekniskt en sådan förhandling se ut? Skall Israel sätta sig ner och förhandla med en stat om under vilka förhållanden denna kan acceptera att Israel existerar? Det är ju en barock situation. Den nödvändiga förutsättningen för att PLO över huvud taget skulle kunna tillåtas förhandla måste vara att organisationen först accepterar existensen av den stat man förhandlar med.

Vilken annan part som sedan kanske bättre skulle representera palestinaaraberna är svårt att säga. PLO representerar möjligen 300 000–400 000 palestinaaraber som befinner sig utanför Jordanien och de ockuperade områdena i Palestina. Hur många som bor på Västbanken i Palestina är svårare att säga, men det finns dock flera ledare där som åtminstone i lokala sammanhang spelat en roll.

Den som studerat denna situation inte bara under de senaste 25 åren utan under 30–40 års tid vet att mord och påtryckningar av våldsnatur har varit ett vanligt sätt att tysta andra uppfattningar än den egna. Det har förekommit ganska många mord föröväde av palestinaaraber i de ockuperade områdena på araber som har intagit en annan hållning. Man måste räkna med att palestinaaraber som uttrycker en mening för närvarande löper mycket stor fara. Det är en för alla parter mycket viktig uppgift att medverka till att en annan folkopinion än den som nu kommer till uttryck efter hand skapas. Jag tror att en väg är just den som jag

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

nämnde i mitt inledningsanförande, nämligen att låta FN under ett antal år överta ledningen inom detta område i samband med en fredsförhandling.

Vad man på svenskt håll skall göra är alltså inte att diskutera med PLO. Det finns ingenting att diskutera med den organisationen. Vi vet vad den tycker i dag. Tycker den något annat i morgon lär vi också få veta det utan att diskutera med den. Det finns andra kanaler för detta – officiella tillkännagivanden osv. En svensk verksamhet bör snarare innebära en medverkan till att fredsförhandlingar kommer till stånd i större eller mindre skala. Då hjälper det inte heller att bara uttrycka fromma förhoppningar. Det finns många konkreta vägar att gå.

Jag vill medge att det också finns mycket israelvänliga attityder inom det socialdemokratiska partiet utan att det samtidigt behöver existera en antiarabisk inställning. Herr Svensson i Eskilstuna är ett utmärkt exempel på det. Men jag blev något skakad när jag hörde herr Svensson i Kungälv rekommendera ett ökat stöd till dessa flyktingorganisationer. Visst är deras ställning många gånger svår, men jag vill instämma med herr Ahlmark – och jag har förut sagt det från denna talarstol – i att det är fullständigt barockt att vi skall öka vårt stöd till dessa arabflyktingar, när de rika arabländerna i dag tjänar miljarder och åter miljarder. Det vore väl naturligt om den sociala medkänslan fanns hos dem att de hjälpte sina arabiska bröder.

Jag vill också passa på tillfället att uttrycka förvåning över att herr Svensson i Kungälv citerar någonting som han har hört i arabländerna, nämligen att det finns israeler som önskar Eufrat som gräns. Detta är en gammal propagandalögn. Jag har aldrig hört något uttalande från någon israelisk politiker som har stött någonting sådant. Det är alltså att trassla till debatten om man kommer med sådana – som herr Svensson borde veta – helt osanna påståenden.

Vedergällning är ett mycket svårt problem. Tidigare var vedergällning i olika former tillåten under flera århundraden. Det var en del av folk-rätten. I och med FN:s tillkomst har man börjat säga, att nu finns FN för att garantera ett anständigt levnadssätt och uppträdande nationerna emellan. Det värsta är att FN ju inte fungerar. Hur gör man när man blir slagen på ena kinden? Man kan naturligtvis vända den andra till – men i politiken är problemen litet svårare. Israel har i realiteten inte angripit civila som vedergällning, utan vad man har försökt göra är att slå mot de områden och de grupper från vilka terroraktioner har utgått, inte för att vedergälla i och för sig utan för att förhindra upprepningar. Det är alltså inte ett tillbakablickande, det är ett framåtblickande.

Jag medger att detta är ett svårt problem, och det kan inte lösas så enkelt som att man säger att har det gjorts en terroraktion från ena sidan får den andra inte vidtaga några åtgärder. Problemet är faktiskt mer komplicerat än så.

Till slut: Det vore naturligtvis värdefullt om regeringen ville motarbeta

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

alla de resolutioner som arabsidan i FN och andra organisationer försöker driva igenom. Därigenom skulle man utföra en gärning som skulle gagna det internationella samarbetet. Och jag skulle vilja sträcka mig längre: Om en resolution innehåller moment som man inte anser acceptabla, bör man säga att om inte dessa tas bort kommer man att rösta mot den. Det är inte tillräckligt, om man vill gagna freden, att man lägger ned sin röst när arabsidan föreslår resolutioner som endast avser att skada Israel och försvåra en fredlig utveckling. Man bör rösta mot dem. Det är ett sätt att medverka till en fredlig utveckling.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Jag tror att i vad gäller interna förhållanden inom det socialdemokratiska partiet är herrar Svensson i Kungälv och Svensson i Eskilstuna fullt kompetenta att klara upp dem sinsemellan utan herr Siegbahns medverkan – nu för tiden.

Bara några korta kommentarer! Herr Romanus exercerade här, men det blir litet lustigt – det här är farligt för nu fortsätter herr Romanus debatten när de flesta vill gå hem, men all right – när han säger att det är förskräckligt att vi utfärdade denna kommuniké tillsammans med den libyske statsministern, för en sådan hade säkert inte utfärdats före oktoberkriget. Men det har aldrig i historien befunnit sig en libysk statsminister på svenskt territorium och ej heller en svensk statsminister på libyskt territorium. Alltså finns det inget prejudikat på vad man skulle ha sagt. Det är svårigheten.

En sak är våra utökade ekonomiska förbindelser med en del arabländer, som jag tror är till gagn både för dem och för oss. Inom ramen för dessa förbindelser kommer även Mellanösternfrågan upp. Men det betyder inte att vi inte skulle ha hållit en konsekvent linje i vår Mellanösternpolitik. Vi har fått bättre och bättre kunskaper i olika delar av frågan.

Till både herr Romanus och herr Siegbahn skulle jag trots allt vilja säga att jag tror att ni försvagar er position då det gäller att angripa terroraktioner utförda av olika palestinska organisationer, när ni försvarar motterroraktioner utförda av israelerna. Jag begriper inte varför ni gör det. Våld förekommer i området, och det är i och för sig vedervärdigt. Men när det gäller de rena terroraktionerna måste det vara en klar linje. De kan icke försvaras, vem som än utför dem, under vilka omständigheter de än utförs. Det är fråga om rena mord på enskilda personer, på barn osv.

Herr Ahlmark för i alla fall en hederlig argumentation. Han ställer sig frågan: Vem representerar palestinierna? Det alternativ han har är "notables" eller kommunalfullmäktige – som ett led. De är väl valda enligt jordansk lag, men det har ju skett på ockuperat område, vilket gör att det är svårt att diskutera. Hans resonemang visar bara hur besvärlig situationen är.

Två saker till vill jag ta upp. Det har talats om en dialog. Den skulle

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

de engagera sig i, inte vi. Det finns två aspekter på detta.

Jag har under åren upprörts rätt mycket – jag skall inte alls angripa någon här närvarande – över uttryckssätt om araber, mer eller mindre slippriga skämt om araber, som har varit så frekventa i västerlandet. Det har för många skymt att detta är folk med mycket rik kulturtradition, med en historia av utsugning och exploatering och med en nyväckt självkänsla och vilja att hävda sitt egenvärde, som vi bör respektera. I denna respekt ingår dialogen, samtalet, som alltid bidrar till att man bättre lär känna varandras ståndpunkter och varandras sätt att tänka.

Den andra saken är följande. Dialogen är nödvändig för freden. Gunnar Jarring var under många år inblandad i en sådan dialog i Mellersta Östern. Hans situation var utomordentligt svår. Under de åren iakttog vi största återhållsamhet i våra uttalanden, bl. a. av det skälet att vi icke ville försvåra hans uppgift. Det var inte därför att han representerade svenska regeringen – han representerade FN – men det kunde skapas ett intryck därav.

Den första januari nästa år träder Sverige in i säkerhetsrådet i Förenta nationerna. Detta kommer att bli en huvudfråga. De uttalanden som från regeringens sida gjorts de här dagarna innebär att vi skapar utgångspunkten för vår handläggning av den frågan inom säkerhetsrådet – i respekt för Israels rätt att leva och existera, i respekt för arabländernas legitima intressen och för palestinierna som ett folk med egna nationella intressen som måste tillgodoses.

Hur en lösning skall nås vet man ännu inte. Det blir en svår procedur där hela tiden krigsriskerna måste betecknas som överhängande. Men jag skall ändå i slutet av denna debatt, som jag inte vill ytterligare förlänga för timmen är sen, säga att Sverige och den svenska regeringen kommer därvidlag att efter måttet av sin förmåga föra fredens och förnuftets och försoningens talan, och vi kommer även att försöka bidra till att dialogen hålls i gång i denna ytterst inflammerade del av världen.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Fru talman! Jag ber om ursäkt för att jag förlänger debatten. Jag hade inte tänkt delta i den mer än jag har gjort, men några ord kan ändå vara på sin plats.

När det gäller Svensson i Eskilstuna och Svensson i Kungälv vill jag bara anteckna till protokollet att vi båda har instämt med herr statsministern, och därmed lär väl samstämmigheten vara dokumenterad.

Jag har talat om stödet till flyktingarna. Jag känner till oljemiljonerna, men jag känner också till flyktinglägrens problematik. Det har saknats pengar och det kommer att saknas pengar nästa år – det är tal om 40 miljoner dollar. Möjligt är att dessa pengar kan komma fram på annat sätt. Men för mig står flyktingarna främst. Och det är i själva verket så att oljemiljonerna finns inte i Libanon, inte i Jordanien och inte heller i någon större utsträckning i Syrien – de finns på andra ställen. Och de finns framför allt inte i flyktinglägren.

Jag hoppas att flyktingarna kan få del av dessa oljemiljoner, men därom vet vi väldigt litet.

Jag talade om Storisrael. Jag kan försäkra herr Siegbahn att detta är en levande realitet i den diskussion som pågår bland palestinierna – det är Israels expansion som man är så ytterligt rädd för. Jag tog upp saken därför att vi å andra sidan har diskussionen om Storpalestina. För min del menar jag att båda idéerna är fullständigt felaktiga. Man kan inte lösa situationen i Mellersta Östern genom att föra fram sådana tankegångar – och jag hoppas att vi är överens på den punkten. Det är mot denna bakgrund som jag för min del har talat om – vilket regeringen också gjort – att lösa problemet över ett Minipalestina, om det är möjligt att vandra denna väg.

En fråga som varit uppe mycket är: Vem skall tala för palestinierna? Herr Wijkman riktade frågan till mig. Jag hade med det i mitt anförande – jag sade att vi här uppe självfallet har svårt att klara ut den beslutsprocess som leder fram till representationen. Men det problemet är gemensamt för alla sådana här rörelser. Hur skall man fastställa detta? Och var finns alternativet? Så långt jag har kunnat kolla saken företräder PLO verkligen i mycket hög grad palestinierna, och såvitt jag förstår finns det inte någon annan part som kan göra det. Följaktligen är det lika bra att vi accepterar det och säger klart ifrån att de får komma till förhandlingsbordet, om detta är möjligt. Herr Siegbahn kanske märker att jag i det fallet går litet längre än regeringen.

Som framgått av diskussionen har vi haft samtal med palestinierna liksom med politiker i Israel. Vi har lyssnat och antecknat vad som sagts, men vi har bara kunnat konstatera att vederbörande säger en sak den ena dagen och en annan sak den andra, och då har vi bara att fästa lika stort avseende vid vad som sagts vid båda tillfällena. Uppfattningarna går isär därför att det finns olika åsikter inom paraplyorganisationen PLO. Men när man i juni i år i Kairo talade om Minipalestina fattade man med stor majoritet ett preliminärt beslut att arbeta för detta Minipalestina. Vi får se vad det blir av det. Yasir Arafat har såvitt jag förstår inte antytt det i sitt tal i FN, men vi har ju inte vandrat hela vägen ännu. Vi får väl se. Det kan ju betecknas som ett förhandlingsbud. Vad vet vi? Jag tycker att vi i detta fall måste arbeta så att vi tar fasta på de möjligheter som finns till en lösning och inte låser oss fast.

Vi har också fört en mycket intensiv diskussion med palestinierna om judarnas situation i den tänkta multirasiala staten Israel, alltså inte Minipalestina utan den som Arafat har talat om. Hur är det med judarna? Skall de som har kommit till Israel efter 1917 slängas ut igen? När vi frågade om det försäkrade samtliga, att om det blir en sådan stat skall de judar som befinner sig i Israel i dag ha rätt att stanna kvar där. Jag vill i det sammanhanget citera ett uttalande om den multirasiala staten där judar, kristna och muslimer skall leva tillsammans i harmoni:

"From a statement by a P.L.O. spokesman, reported in L'Orient (Beirut), 8 June, 1969: --- More, we are ready to accept that Jews who have come

Fredagen den
22 november 1974

*Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.*

from the four corners of the world to live in Palestine should remain there and we will consider them as fellow citizens.”

Man kan naturligtvis stå upp och säga att vad jag här citerat inte är representativt, men jag har ändå velat tala om att ett sådant uttalande har gjorts.

Jag skulle önska att alla som har debatterat här, framför allt herrar Ahlmark och Romanus, reste till de länder som det här gäller och talade med människorna där. Det kanske kunde ge några nya synpunkter på de människornas situation.

Till slut kan man naturligtvis också fråga: Talar herr Ahlmark här för folkpartiet, eller finns det inom det partiet också andra meningar?

Herr ROMANUS (fp):

Fru talman! Jag ber om ursäkt! Jag trodde jag skulle glädja de närvarande med att bara göra ett kort genmäle, men nu har jag fått ordet för ett anförande. Jag skall försöka att behärska mig ändå.

Statsministern säger att jag exarcerar. Men det är väl herr Palme som håller sig till formella ting när han säger, att mötet med Libyens premiärminister var unikt, därför att det var första gången en premiärminister från Libyen var här, osv. Vad jag har talat om är det politiska intrycket av det uttalande om stöd för befrielse rörelser, som herr Palme gjorde gemensamt med Libyens premiärminister, vilken med ett sådant stöd naturligtvis menar stöd till PLO. Det uppfattas givetvis så, att även Sverige stöder PLO. Detta är inga formalia – det är den verkliga, politiska innebörden av uttalandet.

Jag har inte sagt eller menat att man inte skall diskutera med PLO – det vill jag gärna göra klart. Jag anser att alla parter skall få komma till tals, och PLO är en part. Men därav följer inte att man skall stärka PLO:s ambitioner att bli den enda företrädaren för palestinierna, att bli ett slags exilregering eller någonting liknande. PLO kan komma till tals utan att på det unika sätt som skett få tala i FN:s generalförsamling. Det är obestridligt att oroligheterna och krigsriskerna har ökat i samband med detta tal och det stöd som FN-debatten utgör för denna – det är vi väl överens om – extrema organisation. Det är den effekten av dessa, i och för sig välmentade, åtgärder som man med fog kan beteckna som makaber.

Herr Palme gav herr Siegbahn och mig det välmentade rådet att inte försvaga vår position genom att försvara vissa terroraktioner. Nej, jag försvarar inga terroraktioner. Jag tror inte heller att herr Siegbahn gör det. Rena terroraktioner som är riktade mot oskyldiga civila kan inte försvaras. Men jag skulle vilja veta vad herr Palme säger till utrikesminister Allon, som nu kommer hit, när han frågar vad vi menar med det här uttalandet. Israels ståndpunkt är att man måste göra någonting mot terrororganisationerna – inte mot de civila. Och när terrororganisationerna gömmer sig i flyktinglägren så blir oskyldiga drabbade. Vad säger herr Palme då till sin socialdemokratiska partivän från Israel, för

att motivera sin kritik? Jag håller nämligen på, att om man framför kritik så skall man också kunna ange vad som borde ha gjorts i stället.

Jag vet att herr Palme vill gå hem nu, och det tycker jag är fullt begripligt. Men han kanske ändå på 20 sekunder eller så kan ge oss en försäkran om, att det inte är någon risk för att Sverige röstar för en resolution, som inte slår fast Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser, eller att Sverige lägger ned sin röst i en sådan omröstning. Det är väl ingen risk för det, efter de uttalanden som gjorts här i dag?

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Det är mest av ömsinnet om herr Svensson i Kungälv som jag tidigare inte brytt mig om att ta upp hans uttalanden. Men nu tycker jag det går en smula långt här i den sena timmen.

Herr Svensson säger att han har träffat PLO-företrädare som menar att judarna allesammans skall få vara kvar i den stat som PLO kämpar för i Mellersta Östern. Vi vet ju ändå att i det grundläggande dokumentet för PLO:s verksamhet – som också var grundläggande för det beslut man fattade i juni i år i Kairo – anges i 6 § att endast de som kommit till Mellersta Östern före 1917 är palestinier. De som kommit därefter är det inte. I den debatt som förts inom PLO – den har varit mycket intensiv och långvarig – har man kommit fram till att repatriering till de länder judarna kom från är den rimliga lösningen. Och det är klart att vill man ha ett arabiskt Palestina så går det inte att ha en judisk majoritet. Det är därför fullt logiskt av PLO att ha den här uppfattningen.

Att en PLO-stat skulle behandla judarna som goda kamrater kan väl ändå inte herr Svensson tro. Se på hur judarna har det i Syrien! Se på diskrimineringen av de 4 000–5 000 judar som återstår i Damaskus och i Bagdad! Då får man en uppfattning om vad som skulle hända om någonting liknande inträffade i Palestinaområdet.

Herr Svensson säger att jag borde resa i arabstaterna. Jag gjorde det innan jag tillsammans med Hammarberg och Klein skrev boken "Det hatade Israel". Jag åkte i Libanon, Syrien och Jordanien. Och träffade partiledare, statsråd, Fedayinledare och andra. De försäkrade mig att de inte hade några planer på att godta Israel som en judisk stat. Jag byggde bl. a. på de erfarenheterna när jag skrev boken.

Då fick jag också höra en sak som tydligen även herr Svensson i Kungälv fått lyssna till när han varit ute och rest. Jag fick höra vart jag än kom, framför allt i Damaskus, att det på den israeliska parlamentsbyggnaden finns en skylt som säger att Israel skall sträcka sig "från Nilen till Eufrat." Jag frågade: står verkligen denna skylt på porten till Knesset? Ja, den är där. "Från Nilen till Eufrat" är deras målsättning det vet alla människor, försäkrade man mig. Men detta är bara lögn. Det finns inte någon sådan skylt. Det har heller aldrig funnits någon sådan skylt. Det är en myt, som lever sitt eget liv i arabvärlden. Därför är det så viktigt att man försöker dämpa betydelsen av sådana myter genom att visa att de är helt ogrundade. Men herr Svensson i Kungälv tycks gå

Fredagen den
22 november 1974

Ang. läget i
Mellersta Östern,
m. m.

på vad som helst. Han börjar själv åberopa det här uttalandet som om det vore något slags sanning. Jag tycker det är ledsamt. Man får inte ta all propaganda som sanning. Man måste ju kontrollera fakta också.

Jag är helt överens med statsministern om att det är ett oerhört svårt problem att fastslå vem som är representativ för palestinierna. Jag medger att det naturligtvis är en begränsning av värdet av kommunalvalen på Västbanken att de ägde rum på ockuperat område, även om det varit en mycket stor frihet i de valen. Det är också en begränsning att det var den jordanska vallagen som tillämpades. Men det var ändå den enda sorts val som palestinier deltagit i som har haft någon sorts frihet.

Min fråga är då: är det säkert att de valda för Västbanken är *mindre* representativa än vad PLO är? Jag skulle tro att det är tvärtom. Jag tycker att man borde satsa på de palestinier på Västbanken och i Ghaza som vill leva vid sidan om Israel och i fred med Israel i stället för att stödja de mer extrema grupperna.

Det är en trist bild som vi har av de senaste 50 åren när man har satsat på olika palestinier. Först Stormuftin av Jerusalem från 1920-talet och framåt. Senare den arabstats linje som år 1948 kungjorde: vi kan inte godta delningen av Palestina, vi skall ha krig i stället. Hade man godtagit delningen, hade palestinerna nu haft sin egen stat. Då hade det funnits en palestinsk nation. Då hade man undvikit fyra krig och tiotusentals döda och allt detta elände. Sedan kom Shukeiry på 1950- och 1960-talen, och han förde till nya olyckor. I dag har vi Arafat. Det har hela tiden varit så, att omvärlden på olika sätt gett sitt stöd till de mest militanta palestinierna. Det har alltså framför allt drabbat palestinierna själva.

Jag delar statsministerns värdering och känsla när det gäller nedsättande omdömen om araber vare sig man hör dessa omdömen i västerlandet eller någon annanstans. Jag kommer ihåg den första egentliga politiska debatt och kampanj som jag var med om när jag kom in i FPU vid späd ålder. Det var om Algerietkrisen, och befrielse rörelsens kamp för att göra Algeriet självständigt. Det var någon gång i slutet på 1950-talet som Sverige lade ned sin röst i FN. Jag minns att FPU kritiserade den dåvarande utrikesministern Undén mycket hårt för att han inte stod upp för den algeriska frihetsrörelsen och röstade emot Frankrike.

Det fanns då en del som sade att vi FPU-are var *proarabiska*. Det var en alldeles poänglös kommentar; Vi var *för* araber när de ville skapa en nation.

Nu har jag under ett antal år så gott jag har kunnat försöka motverka PLO:s program och de tankar det bygger på. Då finns det en del som säger att jag är *antiarabisk*. Det är precis lika poänglöst. Jag är *emot* araber, liksom jag är *emot* andra grupper, när de försöker förgöra en nation! Det är skillnaden.

Nedsättande omdömen om folkgrupper är naturligtvis alltid förkastliga, vare sig de rör sig om araber, judar eller andra.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Jag nödgas i alla fall gå upp i talarstolen igen, eftersom jag fick ett par frågor.

När det gäller hur vi skall rösta beträffande resolutionen vill jag bara påpeka att herrarnas ivriga debattkonst bl. a. har hindrat mig att ta del av telegrammen från FN – jag vet att där pågår livliga diskussioner. Vi kan inte rösta för en resolution som inte innehåller ett erkännande av Israels rätt att existera. Hur vi skall ställa oss till resolutionen i övrigt får bli beroende av de diskussioner som försiggår.

Vi har, som Olle Svensson har nämnt, ofta kontakter med israelerna, inte minst på partiplanet. Jag tvekar inte alls att därvid skarpt kritisera en del aktioner som israeler har gjort sig skyldiga till och som åtminstone för mitt öga ter sig som urskillningslös bombning som drabbar oskyldiga – och typen aktionen i Lillehammer. När jag senast träffade utrikesminister Allon, som är mycket mjuk i sin framtoning, tog jag upp den oro som jag kände inför de planer som hade redovisats i pressen om att Israel övervägde en massiv kolonisering på ockuperat område. Jag skulle finna det utomordentligt allvarligt om Israel använde sitt militära övertag till en sådan kolonisering. Det är andra människors jord. Det är inte i någon rimlig mening Israels jord. Det är självklart, herr Romanus, att jag klart uttrycker sådana åsikter när vi sammanträffar.

Min kollega och vän Bruno Kreisky sade i FN för någon vecka sedan:

”När en rörelse tillgriper terroristmetoder minskar det allvarligt rörelsens trovärdighet och moraliska motivation. För många av oss var dessa metoder djupt motbjudande. Många skulle inte kunna anse dem rättfärdiga under några förutsättningar. Det var därför svårt att skilja en rörelsens mål från dess metoder. Historien hade dock under de senaste 50 åren visat att det fanns rörelser som tillgripit hårda och brutala metoder i sin kamp men vars ledare efter det att en acceptabel kompromiss uppnåtts hade fått en avsevärd moralisk status.”

Det är också en lärdom av historien, men det vet man inte med säkerhet förrän efteråt. Jag var också på sin tid starkt engagerad i den algeriska befrielsekampen. Vår nedlagda röst uppfattades då mycket positivt i Algeriet – det vet jag, eftersom jag var där alldeles efteråt. Men då fick vi ofta höra att de som tillgrip sådana metoder – som jag naturligtvis inte kan godta – var omöjliga att diskutera med, de var terrorister som man inte kunde ha att göra med. De vann sin kamp, och de är mycket respekterade i världen.

Jag vill inte jämföra detta med PLO. Men jag har sagt till företrädare för Israel att det är de själva som genom det språk de använder om PLO provocerar till sådana jämförelser, som på olika sätt kanske inte är rättvisande. Men i det läge som råder, där ingen med säkerhet vet någonting om hela det palestinska folkets önskan, finns enligt min uppfattning ingen annan väg för freden än samtal och dialog med de företrädare för det palestinska folket med vilka vi kan få kontakt.

Jag tar gärna fasta på vad herr Ahlmark sade om nedsättande uttalanden

om andra folk. Alldeles bortsett från de här protokollära bekymren som spelat en viss roll och alldeles bortsett från de politiska komplikationerna, vilka är enorma, tror jag att de här incidenterna de senaste veckorna kan ha haft ett värde i den meningen att de kan ha gjort klart för den svenska opinionen att alla de arabiska folken är nationer med stolthet och självkänsla, representerande människor som haft utomordentligt svårt, människor med vilka vi i en allmän fredssträvan men också i ett slags övertygelse om likställigheten mellan alla folk har allt intresse av att fortsätta och fördjupa kontakten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om ökat bistånd åt Guinea-Bissau och Moçambique

Fru statsrådet SIGURDSEN erhöll ordet för att besvara fru *Dahls* (s) den 17 oktober framställda interpellation, nr 125, och anförde:

Fru talman! Fru Dahl har frågat mig vilka insatser den svenska regeringen planerar för att lämna ett omfattande bistånd till utvecklingsprogrammen i Guinea-Bissau och Moçambique.

Befrielserörelserna i Guinea-Bissau och Moçambique har skapat en enighet och sammanhållning bland människorna i kampen mot den tidigare kolonialmakten, något som är en god plattform för en fortsatt utveckling med bred förankring i människornas behov och önskemål. Verksamheten i de befriade områdena har visat att man även med små ekonomiska medel kan göra stora insatser. Befrielserörelserna har inriktat sig på att lösa de problem som den stora befolkningen själv upplever som de viktigaste. Denna inriktning har varit en förutsättning för att mobilisera människorna i befrielsearbetet.

De problem, som de nya staterna nu möter, är naturligtvis stora och svåra. Erfarenheter från många andra länder har visat att politiskt oberoende inte är tillräckligt för att skapa en bred utveckling i fattiga länder. Den ekonomiska och sociala strukturen måste förändras i grunden för att ge självständigheten sitt sociala innehåll. Näringslivet i dessa länder har, förutom i de befriade områdena, varit inriktat på sådana produkter som kunde exporteras, medan befolkningens egen livsmedelsförsörjning har åsidosatts. Man har vissa år varit tvungen att importera livsmedel trots att förutsättningarna för självförsörjning på livsmedel egentligen är mycket gynnsamma.

Regeringen delar de bedömningar som fru Dahl framför i sin interpellation. Bistånd från vänskapligt sinnade stater är av mycket stor betydelse för de nya staternas möjlighet att omdana och utveckla sina samhällen i enlighet med sina nationella intressen. Ett politiskt och ekonomiskt stöd till denna process är dessutom ett stöd till regeringen i Portugal i dess arbete för en fredlig avkolonisering.

Vi har från svensk sida löpande kontakt med den nya regeringen i

Guinea-Bissau och med FRELIMO i Moçambique om utformningen av det svenska stödet. Jag räknar med ett vidgat samarbete med Guinea-Bissau och kommer redan i budgetpropositionen i januari nästa år att föreslå att Guinea-Bissau blir nytt programland för svenskt bistånd.

Moçambique skall få sin självständighet i juni 1975. För närvarande styrs landet av en övergångsregering, där FRELIMO har de flesta platserna. Vi väntar inom kort en delegation från FRELIMO till Sverige, varvid vi får tillfälle att diskutera hur Sverige bäst kan utveckla sitt bistånd till Moçambique. Jag räknar med att inom ramen för biståndsanslaget under kommande budgetår kunna tillgodose det påtagliga behovet av ökat stöd. Med tanke på de stora resursbehoven och försörjningssituationen kan det också bli aktuellt med en ökning av biståndet till FRELIMO redan under detta budgetår.

Fru DAHL (s):

Fru talman! Jag vill rikta ett varmt tack till fru statsrådet Sigurdsen för det utomordentligt positiva svar som jag har fått på min interpellation. Jag vill också säga att jag hade väntat mig att få ett så positivt svar.

Jag noterar med stor tillfredsställelse, inte bara det faktum att man utlovar ett betydande ekonomiskt och ett omfattande politiskt stöd till de nya regeringarna i de stater som nu har blivit eller håller på att bli självständiga, utan också att Guinea-Bissau kommer att bli programland för svenskt bistånd. Jag utgår från att så i sinom tid också kommer att ske vad gäller Moçambique.

Men vad som är ännu viktigare i detta svar är att det markerar en uppslutning bakom de ideal som befrielseörelserna och de nya statsledningarna står för när det gäller befrielsekampen och de mål för befolkningens levnadsvillkor som har varit den yttersta drivkraften i befrielsekampen. Jag vill i det här sammanhanget citera några ord som sagts av Amilcar Cabral – den för snart två år sedan mördade ledaren för PAIGC – om befrielsekampens mål. Han har sagt så här: "Den nationella befrielsen, kriget mot kolonialismen, vårt uppbyggande av freden och framåtskridandet --- är och förblir alltsammans meningslöst för folket, såvida det inte också medför en verklig förbättring i levnadsstandarden. --- För att vi själva skall bli herrar över vårt öde, räcker det inte med att vi bara får afrikanska ministrar. Vad som krävs är att vårt arbete, våra rikedomar, i fortsättningen tillhör oss alla, tillhör folket som arbetar för att skapa dessa rikedomar. --- Genomför vi vårt krig bara för att driva ut portugiserna så är den kampen inte mödan värd. Naturligtvis slåss vi för att driva ut portugiserna, --- men vi gör det också för att ingen i fortsättningen skall få utnyttja oss längre, vare sig vita eller svarta. Vi vill bli självständiga --- för att få utveckla landet, bygga skolor, förbättra de sociala villkoren och skapa en tillvaro där vi inte exploateras av utlänningar eller av våra egna landsmän."

Det är, fru talman, utomordentligt viktigt att den solidaritet som vi velat ge uttryck för under befrielsekampen också tar sig det uttrycket

Fredagen den
22 november 1974

*Om ökat bistånd åt
Guinea-Bissau och
Moçambique*

att vi stöder dessa folk i det arbete som har varit det viktigaste för dem, nämligen att skapa ett samhälle för sina medborgare där de kan leva inte bara i formellt oberoende utan under levnadsvillkor som präglas av jämlikhet och solidaritet. I dessa dagar då vi talar om världssvälten och om de fruktansvärda hungerkatastrofer som går fram över stora delar av tredje världen kan det vara värt att notera att just i de områden som befrielseörelserna, i Afrika och Indokina, har administrerat och där man har lidit svårt under ett förödande krigs härjningar – med en krigsföring som just varit inriktad på att förstöra samhällsorganisationen och produktionsmöjligheterna – har man lyckats bättre med att bekämpa hungern än man gjort i andra självständiga stater eller i de delar av deras eget land som hållits av förtryckarna.

Jag tror, fru talman, att om vi framgångsrikt vill bekämpa svälten, nöden och fattigdomen i världen så är det utomordentligt viktigt att det svenska biståndet koncentreras till sådana länder och folk som visar på en modell att på sikt komma ifrån detta tillstånd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Föredrogs och hänvisades motionerna nr 1989–1991 till justitieutskottet.

§ 7 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 161–163.

§ 8 Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts propositioner

Nr 184 angående finansiering av sjukförsäkring för studerande m. m.

Nr 185 med förslag om vissa skattelättnader vid gåva av familjeföretag, m. m.

§ 9 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande

Nr 53 i anledning av motion om avdragsrätt vid inkomstbeskattningen för arbetskläder m. m.

Justitieutskottets betänkanden

Nr 32 i anledning av motioner om bekämpning av alkohol- och narkotikamissbruket inom kriminalvårdens anstalter, m. m.

Nr 33 i anledning av motioner om åtgärder mot internationell brottslighet, m. m.

Lagutskottets betänkanden

Nr 31 i anledning av motion angående skadeståndsansvaret vid fel eller försumlighet under lotsning

Nr 37 i anledning av propositionen 1974:147 med förslag till ändring i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid, m. m.

Utrikesutskottets betänkande

Nr 10 i anledning av motioner om erkännande av respektive upprättande av diplomatiska förbindelser med vissa regeringar

Nr 127

Fredagen den
22 november 1974

Socialförsäkringsutskottets betänkande

Nr 31 i anledning av motion om bibehållande av diagnosregistreringen i försäkringskassornas försäkringsregister

Socialutskottets betänkande

Nr 40 i anledning av motioner angående förskolan m. m.

Jordbruksutskottets betänkanden

Nr 38 i anledning av motion angående vattenvård

Nr 43 i anledning av motioner angående skydd mot nedskräpning m. m.

Nr 44 i anledning av motioner angående miljövårdspolitiken, m. m.

Näringsutskottets betänkanden

Nr 46 i anledning av motion angående exportförbudet på skrot

Nr 50 i anledning av motion om vidare utbildning av hemslöjdskonsulenter

§ 10 Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades att följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 21 november av

Nr 369 Fru *Mogård* (m) till herr utbildningsministern angående tidpunkten för förslag rörande kulturarbetarfrågorna:

När väntas förslag rörande kulturarbetarfrågorna läggas fram?

den 22 november av

Nr 370 Herr *Björck* i Nässjö (m) till herr socialministern angående försäkringskassornas administrationskostnader för tandvårdsförsäkringen:

Vill statsrådet redogöra för utvecklingen och omfattningen av administrationskostnaderna för den allmänna tandvårdsförsäkringen inom försäkringskassorna?

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 18.20.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/ Solveig Gemert